

วารสารทางวิชาการ

นาคีรีปริทัศน์

Academic Journal Nalakiri Parithat [AJNP]

ปีที่ 1 ฉบับที่ 2 พฤษภาคม - สิงหาคม 2566 Vol. 1, No. 2 May - August 2023

ISSN: XXXX-XXXX [Online]

AJNP

2566-2023

 mongkholkkan1977@gmail.com

 082 996 7963, 064 442 4598

 <https://so15.tci-thaijo.org/index.php/AJNP>

วารสารทางวิชาการนาฬาคีรีปริทรรศน์

Academic Journal Nalakiri Parithat (AJNP)

ปีที่ 1 ฉบับที่ 2 [พฤษภาคม – สิงหาคม 2566]

Vol. 1 No. 2 [May – August 2023]

วัตถุประสงค์

1. เพื่อเป็นวารสารตีพิมพ์เผยแพร่บทความวิชาการ บทความวิจัย บทความหนังสือและบทความวิชาการประเภทอื่นๆ
2. เพื่อเป็นสื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้เชิงวิชาการของนักวิจัยและนักวิชาการทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศ
3. เพื่อเป็นวารสารเสนอองค์ความรู้ที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนามนุษย์ตามหลักการศึกษาเชิงพุทธศาสตร์ และศาสตร์ต่างๆ
4. เพื่อพัฒนาวารสารให้เป็นไปตามเกณฑ์มาตรฐานการประกันคุณภาพการศึกษาและเป็นการส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพผลงานการวิจัยและบทความทางวิชาการทางพระพุทธศาสนาและศาสนาต่างๆ รวมทั้งปรัชญาให้เป็นไปตามเกณฑ์มาตรฐาน TCI

เจ้าของ

กองบรรณาธิการวารสารทางวิชาการนาฬาคีรีปริทรรศน์

วัดอังกัญโคกบรรเลง หมู่ 10 ตำบลบุฤาษี อำเภอเมืองสุรินทร์ จังหวัดสุรินทร์ 32000

โทรศัพท์ 092-996-7963 อีเมล nalakiri197@gmail.com

ที่ปรึกษา

พระพรหมบัณฑิต, ศ.ดร.

พระพรหมวชิรโมลี

พระราชปริยัติกวี, ศ.ดร.

พระเทพปวรเมธี, รศ.ดร.

พระเทพเวที, รศ.ดร.

พระราชวิมลโมลี, ผศ.ดร.

พระเมธีวราญาณ, ผศ.ดร.

พระโสภณรัตน์บัณฑิต, รศ.ดร.

พระสุธีรัตนบัณฑิต, รศ.ดร.

พระอุดมสิทธิธนายก, รศ.ดร.

พระมหาสมบุญ วุฑฒิกโร, รศ.ดร.

พระมหาจรรย์วัฒน์ กนต์วณโณ, รศ.ดร.

รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุขะพรหม

รองศาสตราจารย์ ดร.กฤต ศรียะอาจ

พระครูสิริรัตนบัณฑิต, ผศ.ดร.

รองศาสตราจารย์ ดร.ณัฏฐ์ ศรีดี

ราชบัณฑิตกิตติมศักดิ์, กรรมการมหาเถรสมาคม

ที่ปรึกษาเจ้าคณะภาค 11

อธิการบดี

รองอธิการบดีฝ่ายบริหาร

รองอธิการบดีฝ่ายกิจการนิสิต

เจ้าคณะจังหวัดสุรินทร์

คณบดีคณะพุทธศาสตร์

รองอธิการบดีวิทยาเขตขอนแก่น

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณบดีคณะสังคมศาสตร์

รองอธิการบดีฝ่ายวิชาการ

ศูนย์อาเซียนศึกษา

รองอธิการบดีฝ่ายกิจการทั่วไป

ผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายบริการสังคม

รองคณบดีคณะพุทธศาสตร์

รองคณบดีคณะพุทธศาสตร์

บรรณาธิการ

พระมหามงคลกานต์ ฐิตธมโม, รศ.ดร.

บรรณาธิการผู้ช่วย

พระมหายงยุทธ ธีรธมโม, ดร.

พระจาดุรงค์ อาจารย์สุโก, ดร.

ดร.พูนศักดิ์ กมล

กองบรรณาธิการ

พระมหามชวินทร์ ปุริสุตโต, ผศ.ดร.

รองศาสตราจารย์ ดร.ประเวศ อินทองปาน

รองศาสตราจารย์ ดร.บุญเหลือ ไจมนอ

รองศาสตราจารย์ ดร.เจือง ธิ่ง

รองศาสตราจารย์ ดร.ชนกนารถ บุญวัฒน์กุล

รองศาสตราจารย์ ดร.นิรนาท แสนสา

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง

มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชนิษฐา ใจมโน

มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธนพร หมูคำ

มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชาตรี ชุมเสน

มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรธานี

ดร.จักรี ศรีจารุเมธีญาณ

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาลัยเขตอีสาน

ดร.ประชัน ชะชิกุล.

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาลัยเขตอีสาน

ผู้จัดการวารสารและประสานงาน

ดร.พูนศักดิ์ กมล

พิมพ์ที่

วัดอังกัญโคกบรรเลง เลขที่ 129 หมู่ที่ 10 บ้านโคกบรรเลง ตำบลบุฤาษี อำเภอเมืองสุรินทร์

จังหวัดสุรินทร์ 36000 โทรศัพท์ 092-996-7963, 065-063-8090, 064-442-4698

บทบรรณาธิการ

วารสารทางวิชาการนาครีปริทรรศน์ ปีที่ 1 ฉบับที่ 2 [พฤษภาคม – สิงหาคม 2566] เป็นฉบับแรกเป็นจุดเริ่มต้นของการพัฒนาวารสาร ซึ่งมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งจะต้องมีความรอบคอบเพื่อพิจารณา ทั้งในเรื่องคุณภาพที่ทุกบทความล้วนได้รับการพิจารณาตรวจสอบอย่างละเอียดรอบคอบ และทางด้านปริมาณก็ไม่รับบทความในจำนวนที่มากเกินไปเพื่อสะดวกกับการบริหารจัดการวารสาร โดยฉบับนี้มีบทความจำนวน 4 เรื่องดังนี้

บทความวิชาการ มีดังนี้ 1) วิเคราะห์เรื่องจิตในสำนักโยคศาสตร์ เขียนโดย พระวรวุฒิ วิสุทธิเมธี (โอทอง), พูนศักดิ์ กมล มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, พระนครศรีอยุธยา, วิทยาลัยสงฆ์ชัยภูมิ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย 2) คุณลักษณะภาวะผู้นำในพระพุทธศาสนาและศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก เขียนโดย สงวน หล้าโพพัน, ปณะวรรตน์ คงสัตย์ชนะคำ, พระวรวุฒิ วิสุทธิเมธี (โอทอง) มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, พระนครศรีอยุธยา 3) การเกิดขึ้นของอภิสมภารสิกขาบทของพระภิกษุในพระพุทธศาสนาเถรวาท เขียนโดย พระครูภาวนาวัดพนบัตติ วิ. (มันจะนา), พระวรวุฒิ วิสุทธิเมธี (โอทอง) ธรรมสถานมูลนิธิพุทธมหาเมตตา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, พระนครศรีอยุธยา 4) การเกิดขึ้นของอภิสมภารสิกขาบทของพระภิกษุในพระพุทธศาสนาเถรวาท เขียนโดย พระวรวุฒิ วิสุทธิเมธี (โอทอง)

กองบรรณาธิการขอขอบคุณผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่านที่ได้รับประเมินบทความ พร้อมทั้งให้ข้อเสนอแนะเพื่อปรับปรุงบทความให้มีคุณภาพตามมาตรฐานของการประเมินคุณภาพวารสารของศูนย์ดัชนีการอ้างอิงวารสารไทย Thai Journal citation index Centre (TCI)

พระมหามงคลกานต์ ฐิตธมฺโม, รศ.ดร.

บรรณาธิการ

สารบัญ

		หน้า
1	วิเคราะห์เรื่องจิตในสำนักโยคาจาร ANALYSIS OF THE MIND IN THE YOGACARA SCHOOL พระวรวุฒิ วิสุทธิเมธี (โอทอง) , พูนศักดิ์ กมล	1
2	คุณลักษณะภาวะผู้นำในพระพุทธศาสนาและศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก CHARACTER OF LEADERSHIP IN BUDDHISM AND ROMAN CATHOLIC CHRISTIANITY. สงวน หล้าโพนทัน, ปนะวรรตน์ คงสัตย์ชนะคำ, พระวรวุฒิ วิสุทธิเมธี (โอทอง)	12
3	การเกิดขึ้นของอภิสมาจารสิกขาบทของพระภิกษุในพระพุทธศาสนาเถรวาท ORIGIN OF PRECEPTS FOR DECENT CONDUCTS OF MONKS IN THERAVADA BUDDHISM พระครูภาวนาวัฒนบัณฑิต วิ. (มันจะนา), พระวรวุฒิ วิสุทธิเมธี (โอทอง)	21
4	การเกิดขึ้นของอภิสมาจารสิกขาบทของพระภิกษุในพระพุทธศาสนาหายน ORIGIN OF PRECEPTS FOR DECENT CONDUCTS OF MONKS IN MAHAYANA BUDDHISM พระวรวุฒิ วิสุทธิเมธี (โอทอง)	32

วิเคราะห์เรื่องจิตในสำนักโยคอาจารย์
ANALYSIS OF THE MIND IN THE YOGACARA SCHOOL

พระวรวุฒิ วิสุทธิเมธี (โอทอง), พูนศักดิ์ กมล

PhraWorawut Wisutthimethi (Othong), Poonsak kamol

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, พระนครศรีอยุธยา

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, PhraNakhonSiAyutthaya

วิทยาลัยสงฆ์ชัยภูมิ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University Chaiyaphum Buddhist College

Corresponding author, e-mail: warawut19952538@G-mail.com,

poonsakkamol@gmail.com

บทคัดย่อ

นิกายโยคอาจารย์ก่อตั้งขึ้นโดยเมตตริยานาค และมีสานุศิษย์ที่สืบต่อนิกายนี้ คือพระอสังคะ และพระวสุพันธ์ุ พระทินนาคะ และพระธรรมपालะ ซึ่งหลักการสำคัญของสำนักนี้คือเรื่องจิต โดยเชื่อว่าจิตเป็นสารัตถะของสรรพสิ่งทั้งปวง และจิตเท่านั้นที่เป็นจริง สิ่งอื่นนอกเหนือจากจิตเป็นเพียงมายา ไม่ใช่สิ่งจริงแท้ เป็นเพียงภาพสะท้อน หรืออาการกิริยาของจิตเท่านั้น วัตถุภายนอกไม่อาจจะพิสูจน์ได้ เพราะวัตถุภายนอกเป็นเพียงมายาจากดวงจิต มีอยู่เป็นอยู่เพราะการคิดของจิตเท่านั้น ส่วนการที่จิตทำหน้าที่มีอยู่ 3 ประการ คือรู้เก็บ รู้ก่อ และรู้ปรุง จิตจึงเป็นใหญ่และเป็นสารัตถะของสรรพสิ่ง โลกวัตถุจึงเป็นเพียงมโนภาพหรือมายา ที่ปรุงแต่งออกไปจากพีชะในจิต เมื่อไม่มีจิตสิ่งทั้งปวงก็ไม่มี และสิ่งทั้งปวงมีได้ก็เพราะมีจิตนั่นเอง และวิธีการปฏิบัติเพื่อเข้าถึงจิตในสำนักโยคจารย์ ได้แก่ การปฏิบัติตามหลักโยคะศาสตร์ อาจจะกล่าวได้ว่า สำนักโยคจารย์มีทัศนคติเป็นแบบจิตนิยม โดยเชื่อว่าจิตเป็นใหญ่ และเป็นสิ่งที่มีพลังมากมายมหาศาล และเป้าหมายสูงสุดของสำนักโยคจารย์ คือการบรรลุถึงสภาพธรรมที่เป็นเอกภาพกับธรรมกายของพระพุทธเจ้า

จุดยืนแห่งสำนักโยคจารย์ คือสำนักโยคจารย์เห็นด้วยกับมัธยมิกะเฉพาะเรื่องความไม่มีอยู่จริงของวัตถุหรืออารมณ์ภายนอก แต่เรื่องที่เราเห็นว่าจิตไม่มีอยู่จริง สำนักโยคจารย์ไม่เห็นด้วย สำนักโยคจารย์เชื่อว่าอย่างน้อยที่สุดเราต้องยอมรับว่าจิตเป็นสิ่งที่อยู่ ซึ่งทั้งนี้เพื่อให้ความคิดที่ถูกต้องเป็นสิ่งที่เป็นไปได้ จิตประกอบด้วยกระแสแห่งความคิดต่าง ๆ เป็นสิ่งแท้จริงเพียงประการเดียว และหลักการเรื่องจิตของสำนักโยคจารย์ใกล้เคียงกับคำสอนของเถรวาทที่ว่า โลกอันจิตนำไป โลกอันจิตย่อมเสือกไสไป โลกทั้งหมดเป็นไปไปตามอำนาจธรรมอย่างเดียวคือจิต และจะเห็นได้ว่าทั้งสองสำนักนั้นมีความเห็นเดียวกัน แต่มองต่างมุมกันเท่านั้น เพราะจิตในทรรศนะของเถรวาทนั้น เป็นเพียงนามธรรม เป็นเพียงสมมุติ แต่ไม่ได้มีอยู่

จริงโดยปรมาตม์ แม้คำว่าจิตปรมาตม์ก็เป็นเพียงชื่อเรียก นามธรรมอย่างหนึ่งเพราะจิตเองเกิดดับตลอดเวลา และตกอยู่ภายใต้กฎไตรลักษณ์ คืออนิจจัง ทุกขัง และอนัตตา ซึ่งจะบอกว่ามีอยู่จริงก็ได้โดยสมมุติสัจจะ แต่โดยปรมาตม์สัจจะจิตไม่ได้มีอยู่จริง

คำสำคัญ: จิต, พระพุทธศาสนาหายาน, นาคารชุน, โยคจาร

Abstract

The Yogacara sect was founded by Maitreya Naga and its disciples were Phra Asanga, Phra Vasubandhu, Phra Thinnaga, and Phra Dharmapala. The main principle of this sect is about the mind, believing that the mind is the essence of all things and that only the mind is real. Anything other than the mind is just an illusion, not real, just a reflection or a mental action. External objects cannot be proven because external objects are just illusions from the mind, existing only because of the mind's thinking. As for the mind's function, there are three things: knowing how to collect, knowing how to create, and knowing how to fabricate. Therefore, the mind is the chief and the chief of all things. The material world is just an illusion or illusion fabricated from the body of the mind. When there is no mind, nothing exists, and everything exists because there is a mind. The method of practice to reach the mind in the Yogacara sect includes practicing the principles of yoga science. It can be said that the Yogacara sect has an idealistic attitude, believing that the mind is the chief and has immense power. The highest goal of the Yogacara sect is to achieve the state of nature that is one with the Dhammakaya of the Lord Buddha.

The position of the Yogacara school is that the Yogacara school agrees with Madhyamika only on the non-existence of external objects or emotions. However, the Yogacara school disagrees with the view that the mind does not exist. The Yogacara school believes that at the very least, we must accept that the mind is something that exists. This is so that correct thinking is possible. The mind consists of various streams of thoughts as the only true thing. The Yogacara school's principle on the mind is similar to the teachings of the Theravada that the world that the mind leads, the world that the mind veers away from, the whole world is subject to the power of only one dharma, which is the mind. It can be seen that both schools have the same opinion, but see it from different angles. Because the mind in the Theravada view is only an abstraction, a mere assumption, but does not really exist in the ultimate sense. Even the term ultimate mind is just a name for an abstraction because the mind itself is constantly arising and ceasing

and is subject to the three characteristics of impermanence, suffering, and non-self. We can say that it really exists in the conventional truth, but in the ultimate truth, the mind does not really exist.

Keyword: Mind, Mahayana Buddhism, Nagarjuna, Yogacara

บทนำ

พระพุทธศาสนาเถรวาทถือกำเนิดขึ้นเมื่อศตวรรษที่ ๖ นับว่าเป็นช่วงของการเปลี่ยนแปลงทางพระพุทธศาสนาครั้งยิ่งใหญ่ ซึ่งทำให้พระพุทธศาสนามีการแตกออกเป็นนิกายต่าง ๆ ได้แก่ นิกายเถรวาท และนิกายมหายาน ในช่วงเวลาดังกล่าวนั้น ทำให้เกิดเหตุการณ์ที่ส่งผลกระทบต่อพระพุทธศาสนาหลายด้าน สืบเนื่องจนถึงยุคปัจจุบัน และทำให้พระพุทธศาสนามีความเจริญงอกงามในเวลาต่อมา ครั้นกาลเวลาล่วงเลยผ่านมานาน จึงทำให้พระพุทธศาสนาเถรวาทมีอิทธิพล และบทบาทมากยิ่งขึ้น คือการแตกออกเป็นนิกายเป็นจำนวนมากถึง 18 นิกาย และการเผยแผ่พระพุทธศาสนาแบบมหายานนั้น มีลักษณะที่เป็นการประกาศพระศาสนาในรูปแบบเชิงรุก มีแนวคิดเกี่ยวกับพระโพธิสัตว์ ด้วยการบำเพ็ญบารมีเพื่อไปสู่ความพ้นทุกข์ ซึ่งการปฏิบัติส่วนมากจะเน้นกระบวนการตามแนวทางแห่งอาจารย์วาท และมีแนวคิดที่แตกต่างกันออกไปอย่างสิ้นเชิง โดยเชื่อว่าสิ่งที่ตนได้ประพาศติอยู่นั้น เป็นสิ่งที่มีความถูกต้อง อันจะนำพาสรรพสัตว์ทั้งหลายให้ไปสู่ความดับทุกข์ได้อย่างสิ้นเชิง

สำนักโยคจารย์เป็นหนึ่งในนิกายย่อยของพระพุทธศาสนาเถรวาท (เสถียร โปธิ์นันทะ, 2506) ตั้งอยู่ในประเทศจีน และมีหมอกหนาวปกคลุมอยู่ตลอดเวลา ซึ่งสำนักนี้มีพุทธศาสนิกชนให้ความเคารพศรัทธาเลื่อมใสอย่างเป็นจำนวนมาก และเป็นสำนักที่เก่าแก่ โดยมีผู้ก่อตั้งสำนักนี้ คือท่านเมตตริยานาค นิกายนี้มีแนวคิดเกี่ยวกับเรื่องจิตโดยเชื่อว่าจิตเท่านั้นที่เป็นใหญ่ และมีอำนาจควบคุมในทุกสรรพสิ่ง นิกายนี้จึงให้ความสำคัญเกี่ยวกับเรื่องจิตและอาศัยการฝึกจิตตามแนวแห่งโยคะศาสตร์ อันเป็นวิธีการฝึกฝนอบรมจิตให้มีพลังอำนาจที่สูงส่ง อีกประการหนึ่งนิกายนี้หรือสำนักนี้เชื่อกันว่าจิตเป็นอมตะไม่มีวันดับสูญสลาย ซึ่งสัจธรรมที่เป็นเป้าหมายสูงสุดของสำนักนี้ คือการรู้แจ้งในจิต กล่าวคือสิ่งทั้งมวลล้วนมาจากจิตทั้งสิ้น จิตจึงเป็นใหญ่ เป็นประธาน เป็นผู้ที่มีอำนาจสูงสุดในการควบคุมทุกอย่างให้อยู่ภายใต้อำนาจของจิต จิตเป็นผู้คอยสั่งงานให้ร่างกายกระทำสิ่งนั้นสิ่งนี้อยู่ตลอดเวลา จึงมีคำสอนที่ว่า จิตเท่านั้นที่เป็นของจริง สิ่งอื่นที่นอกเหนือจากจิตเป็นมายา จึงมีชื่อเรียกชื่อนิกายนี้ว่าเป็นวิญญูณวาท และตรงกับหลักปรัชญาของตะวันตก คือจิตนิยม

คำว่า โยคจารย์ หมายถึง ความกระตือรือร้นที่จะประพฤติปฏิบัติข้อที่ติงามและสำคัญต่าง ๆ สำนักโยคจารย์จึงมุ่งเน้นเรื่องการฝึกจิตอย่างเดียว และให้เห็นว่าเรื่องการฝึกฝนอบรมจิตใจเป็นเรื่องที่มีความสำคัญมาก อันจะนำพาผู้ประพฤติปฏิบัติไปสู่ความพ้นทุกข์ได้อย่างแท้จริง นอกจากนี้ หลักธรรมของสำนักโยคจารย์นั้น ยังเน้นให้สาวกทุกคนได้ประพาศติอยู่ในกรอบแห่งคุณธรรมอันติงาม อันจะช่วยส่งผลให้ชีวิตมีความสุขและความสงบตลอดไป ซึ่งหลักการนี้จัดว่าเป็นภูมิธรรมทั้ง 10 ประการ ของพระโพธิสัตว์อีกด้วย และจะส่งผลที่ติงามในการสร้างบารมีตลอดไป อันจะนำพาผู้ปฏิบัติไปสู่ความหลุดพ้นจาก

สังสารวัฏ คือการเวียนว่ายตายเกิดได้อย่างแท้จริง สักนัโศคาจารย์เป็นสำนักปรัชญาที่มุ่งสอนแต่เรื่องจิต เป็นหลักสำคัญ โดยให้เน้นกระบวนการฝึกจิตตามหลักศาสตร์โบราณที่ชื่อว่าโยคะศาสตร์ จึงมีผู้คนในสมัย นั้นเรียกสำนักนี้ว่าวิญญูณวาท หมายถึง จิตเท่านั้นที่เป็นของจริง นอกนั้นเป็นมายา จิตจึงเป็นของที่เป็น อมตะ ไม่มีวันตาย ไม่มีวันดับสูญสลายได้ วัตถุภายนอกเป็นเพียงภาพมายาลวงตาเท่านั้น จิตจึงเป็น สารัตถะของทุกสรรพสิ่ง

สำนักโยคาจารย์เป็นหนึ่งในสำนัก (เสถียร โปธินันทะ, 2506) ของพระพุทธศาสนาเถรวาท และมีแนวคิดเกี่ยวกับการฝึกจิตเป็นสิ่งสำคัญ โดยเห็นว่าจิตเป็นสิ่งที่เป็อมตะ ไม่มีวันดับสูญสลายได้ สิ่ง อื่นนอกเหนือจากจิตนั้นล้วนเป็นภาพลวงตาโดยทั้งสิ้น และมีกระบวนการฝึกจิตที่เรียกว่า โยคะศาสตร์ อันเป็นวิชาฝึกจิตในสำนักโยคาจารย์ที่สามารถทำให้ผู้ประพฤติปฏิบัตินั้นไปสู่ความพ้นทุกข์ได้อย่างแท้จริง สำนักโยคาจารย์นี้เป็นพวกเล่นถน และสมาธิเป็นอารมณ์ในการฝึกฝนอบรมจิต เพื่อให้จิตสงบตั้งมั่นแน่ว แน่ จึงเรียกผู้ที่ปฏิบัติว่าเป็นโยคี และสำนักนี้เป็นสำนักปรัชญาที่มีแนวคิดเชิงจิตนิยม โดยเชื่อว่า จิตเป็น ใหญ่กว่าทุกสรรพสิ่งนั่นเอง

กำเนิดสำนักโยคาจารย์

นักปราชญ์แห่งมหายานยุคปัจจุบันคิดอยู่เสมอว่า สังสารวัฏมีรูปแบบและลักษณะหลากหลาย พระพุทธเจ้าจึงทรงแสดงธรรมไว้หลายระดับและหลากหลายรูปแบบ หลายประการไปตามโอกาสและ เทศะ แสดงโดยพิสดารบ้าง โดยย่อบ้าง และบางกรณีก็ทรงนิ่งเฉยต่อปัญหาที่ไม่มีประโยชน์ จุดนี้เองทำให้เกิดสำนักพุทธปรัชญาต่าง ๆ หลังจากพุทธปรินิพพานแล้วหลายร้อยปี ประเด็นที่ควรรู้ไว้เสมออีกคือ ปราชญ์ฝ่ายมหายานทุกสมัยไม่ค่อยจะถือเคร่งในคัมภีร์ดั้งเดิมเท่าไรนัก ในการวิเคราะห์ประวัติศาสตร์ พระพุทธศาสนา จึงไม่ได้ยึดถือคัมภีร์ของฝ่ายเถรวาทเป็นเกณฑ์ บางท่านถึงกับกล่าวว่า ท่านนาคคารชุนก็ตี ท่านอสังคะก็ตีซึ่งถือว่าเป็นนักปรัชญาแนวหน้าของนักพุทธปรัชญาทั้งหลาย เป็นบุคคลที่พระพุทธเจ้าเอง ทรงทำนายไว้แล้วว่าจะเกิดขึ้น มีข้อความพระสูตรหลายที่ที่แสดงนัยไว้ และหลังพุทธปรินิพพานประมาณ 300 ปี สำนักพุทธปรัชญาต่าง ๆ ก็เกิดขึ้นตามที่คาดไว้ มีข้อกล่าวหามากมายว่า สำนักเหล่านี้เป็นพวก นอกกรีต แต่นักปรัชญาประจำสำนักต่าง ๆ ก็กล่าวว่า พวกเขาไม่ได้นอกกรีต แต่พวกเขาคือผู้สืบทอดพุทธ เจตนาธรรมโดยการประกาศพุทธธรรมออกสู่โลกกว้าง เน้นการประยุกต์หลักการและวิธีการเผยแผ่ให้ เหมาะกับแต่ละสังคม ในขณะที่เดียวกันก็คงสารัตถะดั้งเดิมแห่งพุทธธรรมไว้อย่างเคร่งครัด

นิกายโยคาจารย์ตั้งขึ้นโดยเมตตริยานาค (เสถียร โปธินันทะ, 2506) ซึ่งเกิดหลังนาคคารชุนราว 100 ปี ชื่ออื่นของนิกายนี้คือนิกายวิญญูณวาท หรือนิกายวิชญูณวาท และสานุศิษย์ที่สืบทอดนิกาย คือ พระอสังคะ และพระวสุพันธุ พระทินนาคะ และพระธรรมपालะ เป็นต้น และจะเห็นได้ว่าสำนักพุทธ ปรัชญาทั้ง 4 คือ 1) ไวภาซิกะ 2) เสาตรานติกะ 3) จิตตมาตระ หรือวิชญูณวาท หรือโยคาจารย์ 4) มาธยมิกะ ต่างก็มีความเห็นเหมือนกันเกี่ยวกับหลักสำคัญ 4 ประการ มีดังนี้ 1) สังขารทั้งปวงไม่เที่ยง 2) สาสวสังขาร (สังขารที่มีกิเลส) ทั้งปวงเป็นทุกข์ 3) ธรรมทั้งปวงเป็นอนัตตา และเป็นอนัตตา และ 4) นิพพานเป็นความสุขสงบอย่างยิ่ง

หลักทั้ง 4 ประการนี้ ปรากฏอยู่แล้วในพระพุทธศาสนาดั้งเดิม แต่ประเด็นที่มีการแสดงทรรศนะเพิ่มเติม คือความคิดที่ว่า จิตคือผู้สร้างสรรค์ เป็นความคิดที่ยอมรับกันโดยทั่วไปในสำนักทั้งสี่ดังกล่าวแล้วนั้น ส่วนของโยคจารความมั่นคงเป็นปีกแผ่นแห่งปรัชญาโยคจาร เกิดจากหลักธรรมในนิกายเถรวาท มหาสังฆิกะ สรวาสตีวาทีน และเสาตรานติกะ ในเบื้องต้นสำนักนี้มีชื่อเรียกว่า จิตตมาตระ หรือวิชฌาณวาทบางตำนานบอกว่า โยคจารเริ่มพัฒนาขึ้นอย่างช้าตั้งแต่ พ.ศ. 700 เป็นต้นมา และพัฒนาถึงขีดสูงสุดประมาณพ.ศ. 900 มีพื้นฐานทฤษฎีอยู่บนระบบการตีความเนื้อหาคัมภีร์ที่สำคัญ เช่น สันธินิรโมจนสูตรและสังกาวตารสูตร โดยแบ่งปรากฏการณ์ทั้งหมดเป็น 3 ประเภท มีดังนี้ 1) ปรากฏการณ์ที่สืบเนื่องมาจากสิ่งอื่น (เป็นผลมาจากสิ่งอื่น) 2) ปรากฏการณ์ที่ขึ้นอยู่กับสิ่งอื่น (อิงอาศัยสิ่งอื่น) และ 3) ปรากฏการณ์ที่ถูกสร้างขึ้นโดยสิ้นเชิง (ภาพมายา) (ฉัตรสุมาลย์ กบิลสิงห์, 2543)

ในประเด็นที่น่าสนใจ คือทรรศนะเกี่ยวกับปรากฏการณ์ที่ถือว่าเป็นการสร้างสรรค์ของจิต และทรรศนะว่าด้วยความเป็นหนึ่งเดียวระหว่างจิตกับวัตถุ ซึ่งเรียกทรรศนะนี้ว่า อทวิภาวะแห่งจิตและวัตถุ (ผู้รับรู้กับสิ่งที่ถูกรู้) โยคจารินสนับสนุนทรรศนะที่ว่า ไม่มีวัตถุภายนอกใดคงอยู่ในฐานะเป็นภาวะที่แยกเป็นส่วนหนึ่งต่างหากหรือแตกต่างไปจากจิต ทรรศนะนี้เอง ถือว่าเป็นระบบปรัชญาที่แตกต่างกัน ระหว่างโยคจารกับมายะมิกะ เหตุผลประการแรกสำหรับการปฏิเสธทฤษฎีภาวะภายนอก (จากจิต) ซึ่งพบได้ในวรรณคดีโยคจารที่มีอยู่จำนวนมาก ได้แก่

1) การปฏิเสธความมีอยู่แห่งอนุภาคที่ปราศจากการแบ่งแยกโดยตรง (ไม่มีอนุภาคใดที่ดำรงอยู่โดยลำพัง) เมื่อไม่มีอนุภาคที่ดำรงอยู่โดยลำพัง อนุภาคที่ตรงกันข้ามก็ไม่มีได้ เนื่องจากไม่มีส่วนประกอบของอนุภาคที่ดำรงอยู่ตามลำพัง จึงไม่มีสัณฐาน (รูปแบบ)

2) การให้เหตุผลเกี่ยวกับความผันและเงา (ภาพสะท้อน) ซึ่งทำนองสังคะได้แสดงไว้ว่า ไม่มีขำงม้าเป็นต้นอยู่ในความผัน ยกเว้นตัวความผันเอง (มันเป็นเพียงความผัน) ในทำนองเดียวกันก็ไม่มีสัณฐาน (รูปแบบ) อื่นนอกจากสัณฐานที่จิตรับรู้ ต่อมาสำนักจิตตมาตระหรือวิชฌาณวาท เรียกว่า โยคจาร เพราะพวกเขาวิชฌาณวาทินกำหนดจุดหมายสูงสุดแห่งการปฏิบัติ และถือการปฏิบัติโยคะเพื่อบรรลุจุดหมายสูงสุด

ความหมายของโยคจาร

โยคจาร หมายถึง สำนักแห่งหนึ่งในจีน (ฉัตรสุมาลย์ กบิลสิงห์, 2543) ซึ่งมุ่งศึกษาให้รู้แจ้งสังขารธรรม โดยวิธีปฏิบัติโยคะตามแบบพระพุทธศาสนา และสังขารธรรมที่เป็นเป้าหมายดังกล่าว ได้แก่ การรู้แจ้งว่าสากลจักรวาลหาใช่อะไรอื่น ที่แยกออกไปต่างหากจากจิตไม่ ในสังขารธรรมขั้นสูงสุดไม่มีการเปลี่ยนแปลง เช่น การเกิด การตาย ถือว่าสิ่งที่มีอยู่จริง คือจิต และสิ่งภายนอกจิตไม่ได้มีอยู่จริง จึงมีชื่ออีกอย่างหนึ่งว่า วิชฌาณวาท หรือวิญญาณวาท ตรงกับปรัชญาตะวันตก คือจิตนิยม ส่วนความเป็นมาของสำนักโยคจาร ยังเห็นไม่ลงรอยกัน แต่เชื่อกันโดยทั่วไปว่า ทำนองสังคะเป็นผู้ตั้งขึ้นเมื่อราวพุทธศตวรรษที่แปด เพราะท่านแต่งคัมภีร์ที่เป็นหลักของสำนักปรัชญานี้หลายเล่ม เช่น คัมภีร์โยคจารยัมมิมศาสตร์ มหายานสูตรราลังการ ปัญญภูมิ อภิธรรมสมุจจัย มหายานสังครศาสตร์ มหายานสัมปริครศาสตร์

ผู้ก่อตั้งสำนักโยคอาจารย์

สำนักโยคอาจารย์ตั้งขึ้นโดยเมตตริยานาค (ฉัตรสุมาลย์ กบิลสิงห์, 2543) เกิดหลังนาคราชบูรพาประมาณ 100 ปี ชื่ออื่นของนิกาย คือนิกายวิญญานวาท หรือนิกายวิชญานวาท และมีสานุศิษย์ที่สืบต่อนิกาย คือ พระอสังคะ และ พระวสุพันธุ พระทินนาคะ และ พระธรรมपालะ ส่วนคัมภีร์ที่สำคัญของนิกายนี้มีอยู่ 5 คัมภีร์ ได้แก่ 1) อวตังสกุสูตร 2) สันธินิรมโจนสูตร 3) ลังกาวดารสูตร 4) คันธวายุสูตร และ 5) อภิธรรมสูตร

นอกจากนี้ ยังมีปกรณ์สำคัญ (เสถียร โพธิ์นันทะ, 2506) อาทิ เช่น โยคจารย์ภูมิศาสตร์ และ คัมภีร์ปการณารวจาศาสตร์ คัมภีร์ปการณารวจาศาสตร์ แปลว่า การประกาศอันสอน คือ ปกรณ์แห่งพุทธศาสนา รจนาขึ้นโดยพระโพธิสัตว์อสังคะเป็นตำราคำสอนสำคัญของนิกายโยคจารย์ หรือนิกายธรรมลักษณะ ขยายความคัมภีร์โยคจารย์ภูมิศาสตร์ อันเป็นตำราสำคัญของนิกายนี้ คัมภีร์ปการณารวจาศาสตร์ มีจำนวนทั้งสิ้น 20 ผูก แปลจากสันสกฤตเป็นภาษาจีน โดยพระเสวียนจิ้ง หรือพระถังซำจั๋ง สมัยราชวงศ์ถัง หนึ่งในคำสอนสำคัญของตำรานี้ คือการกล่าวว่าอาลัยวิญญานเป็นภาวะเดียวกับตถาคตธรรม์ เมื่อเข้าใจอาลัยวิญญานจะเข้าใจตถาคตธรรม์ และอาลัยวิญญานหรือมูลวิญญาน เป็นที่เก็บ พีชะ (เมล็ดพันธุ์แห่งการนำไปให้เกิด) อันเป็นมูลให้เกิดนามและรูป คือร่างกายและจิตใจสรรพชีวิตทั้งหลาย และนิกายโยคจารย์ในจีน เรียกว่า นิกายฝ่าเซียน หรือนิกายเว่ยซือ พระถังซำจั๋งหรือสวณจิ้ง เป็นผู้นำมาสู่ประเทศจีน ศิษย์คนสำคัญของท่าน คือช่วยซีเป็นผู้สืบทอดต่อมา คัมภีร์สำคัญคือมหายานสังคหะ ส่วนนิกายโยคจารย์ในญี่ปุ่น เรียกว่า นิกายฮอสโซ ท่านโคโซเป็นคนนำนิกายนี้ จากจีนมาเผยแพร่ในญี่ปุ่น

หลักธรรมของสำนักโยคจารย์

นิกายนี้ถือว่า (เสถียร โพธิ์นันทะ, 2506). เฉพาะจิตเท่านั้นที่เป็นจริง ทุกอย่างคือจิตหรือมาจากจิต สิ่งอื่นนอกจากจิตไม่เป็นจริง เป็นแต่มายาของจิตมีอยู่ เป็นอยู่เพราะการคิดของจิต ทั้งสังขตธรรมและอสังขตธรรมเกิดมาจากจิต จิตเรียกอีกอย่างว่าอาลัยวิญญานหรือธาตุรู้ ซึ่งเป็นบ่อเกิดและมูลฐานของทุกสรรพสิ่งมีหน้าที่ 3 ประการ มีดังนี้ 1) รู้เก็บ หมายถึง รวบรวมพลังต่าง ๆ ของกรรมไว้ในอาลัยวิญญาน สิ่งที่ถูกเก็บไว้ เรียกว่า พีชะ มีอยู่ 3 อย่าง คือ กุศลพีชะ อกุศลพีชะ และอัพยาทพีชะ 2) รู้ก่อ หมายถึง การสร้างอารมณ์ต่าง ๆ ของจิต หรือการกำหนดอารมณ์อื่นๆ ที่จิตรับรู้ และ 3) รู้ปรุง หมายถึง การปรุงอารมณ์ที่ก่อขึ้นให้วิจิตรพิสดาร

วิญญานนี้มีพีชะอาศัยอยู่ อาลัยวิญญานจะเก็บพีชะไว้ แล้วนำมาก่อและปรุงแต่งจนกลายเป็นวิบากของพีชะ พีชะจะเกิดดับอยู่ตลอดเวลาเป็นสันตติ นิกายนี้ถือว่า มีความจริงตามธรรมชาติอยู่ 3 อย่าง คือ ปริกัลปิตลักษณะ ความจริงที่ไม่มีอยู่เลย เช่น หนวดเต่า เขากระต่าย ปรตันตสภาวะ คือความจริงแบบสมมติสัจจะ และปริณิษปนนสภาวะ คือความจริงแท้หรือปรมาตสัจจะ วิปัสสนาญาณเป็นวิธีเดียวที่จะ

เข้าถึงปรมาตถสัจจะได้ เหตุผลทางตรรกศาสตร์ไม่อาจเข้าถึงมหายานได้ นิกายนี้แบ่งบุคคลตามพีชะ ที่ฝังอยู่ในอภยวิญญูณได้ 5 ระดับ เรียกว่า ปัญจโคตร มีดังนี้ (เสถียร โปธินันทะ, 2502)

- 1) พุทธพีชบุคคล คือผู้สร้างบารมีสู่พุทธภูมิ
- 2) ปัจเจกโพธิพีชบุคคล คือผู้สร้างบารมีเป็นพระปัจเจกพุทธเจ้า
- 3) สาวกพีชบุคคล คือผู้สร้างบารมีเป็นพระอรหันต์
- 4) อนิยตพีชบุคคล คือผู้มีคติไม่แน่นอนขึ้นอยู่กับการอบรม
- 5) กิจฉันตีกพีชบุคคล คือผู้ที่โปรดไม่ได้ในชาตินี้อาจบรรลุได้หากปรับตัวในชาติต่อไป

นิกายนี้ได้เทียบนิกายมหายานิก หรือฝ่ายศูนยวาทีนอย่างรุนแรง ว่าเป็นมิฉชาติฐิ เป็นอุจเฉทวาทะและนัตถิกวาทะ ส่วนฝ่ายศูนยวาทีนโจมตีนิกายนี้ว่า เป็นสัสสตทิฐิ คือเห็นว่าเที่ยง หลักปรัชญาสำคัญของสำนักปรัชญาโยคอาจารย์ ถ้าแบ่งตามรูปแบบของปรัชญาตะวันตก ในญาณวิทยากล่าวถึงความรู้ 3 ชนิด มีดังนี้

1) ปริกัลปิตชญาณ ได้แก่ ความรู้ชนิดมายา คือไม่ให้ความจริงอะไรเลย เป็นความเท็จล้วนเป็นสิ่งที่จิตคิดขึ้นเอง

2) ปรตันรชญาณ ได้แก่ ความรู้ชนิดสัมพัทธ์ คือความรู้ชั้นสามัญที่สมมุติขึ้น และยอมรับกันว่าให้ความจริงบ้าง เพื่อใช้เรียกขานในชีวิตประจำวัน ซึ่งไม่ใช่ความจริงชั้นปรมาตถ์ และไม่ใช่ความเท็จโดยสิ้นเชิงอย่างชนิดแรก

3) ปริณิษปนนชญาณ ได้แก่ ความรู้ชนิดสมบูรณ คือความรู้แท้ที่เปิดเผยความจริงชั้นปรมาตถ์ (นิพพาน) ความรู้ชั้นนี้ เรียกว่า สัมมาญาณะ คือความรู้ชอบ ได้แก่ โภชญาณ หรือสัพพัญญูตญาณ คือการอยู่เหนือความรู้ชั้นเหตุผล ในทางจริยศาสตร์ กล่าวถึงหลักปฏิบัติ มีดังนี้

1) เป้าหมายของปรัชญาโยคอาจารย์ คือการบรรลุถึงสภาพธรรม ที่เป็นเอกภาพกับธรรมกายของพระพุทธเจ้า โดยอาศัยความรู้ชั้นโพชฌณ

2) ผู้ปรารถนาจะบรรลุพุทธภูมิ จะต้องปฏิบัติตามขั้นทั้งสิบ เรียกว่า ทศภูมิของพระโพธิสัตว์ ได้แก่ พระบารมี 10 ประการ

3) ผู้ที่ปฏิบัติจนถึงขั้นสูงสุดแล้วจะอยู่เหนือกายและจิต เข้าถึงสภาพธรรมที่เป็นเอกภาพกับธรรมกาย คืออภยวิญญูณอันบริสุทธ์ (อภยวิญญูณ ตรงกับภวังคจิตของเถรวาท คือจิตที่เป็นองค์แห่งภพ (ความมีความเป็น) ได้แก่ จิตที่เป็นพื้นฐานของชีวิตเป็นจิต ที่สืบต่อจากปฏิสนธิจิต คือจิตแรกที่เกิดในครรภ์ ปฏิสนธินี้สืบต่อมาจากจุติจิต คือจิตที่เคลื่อนจากชาติก่อนการสืบต่อนี้ เรียกว่า สันคติ คือจิตเกิดดับทุกขณะสืบต่อกันไปไม่ขาดสาย จนกว่าจะบรรลุนิพพานจึงหยุดการสืบต่อ ภวังคจิตเป็นบ่อเกิดของวิญญูณหกอย่าง มีชื่ออีกอย่างหนึ่งคือวิชีวัต) สำนักโยคอาจารย์ ถือว่าอภยวิญญูณเป็นมูลฐานแห่งสิ่งทั้งปวง หน้าที่ของอภยวิญญูณท่านนิยามไว้ว่า เก็บและก่อ เก็บ คือเก็บพีชะของสิ่งทั้งปวงไว้ ส่วนก่อ คือก่อสร้างพฤติกรรมให้เกิดมีขึ้น

แนวคิดเรื่องจิตในสำนักโยคอาจารย์

แนวคิดที่สำคัญของนิกายโยคจาร คือจิตเท่านั้นที่เป็นจริง สิ่งอื่นนอกเหนือจากจิตเป็นเพียงมายาไม่ใช่สิ่งจริงแท้ เป็นเพียงภาพสะท้อนหรืออาการ กิริยาของจิต เท่านั้น วัตถุภายนอกไม่อาจจะพิสูจน์ได้เพราะวัตถุภายนอกเป็นเพียงมายาจากดวงจิต มีอยู่เป็นอยู่เพราะการคิดของจิตเท่านั้น จิตจึงเป็นสารัตถะของสรรพสิ่งสำนักโยคจารถือว่าปรมาตม์ คือจิตเท่านั้น ความคิด สิ่งทั้งมวล คือจิตและจิตภายในสร้างโลกภายนอก สำนักโยคจาร เชื่อว่าโลกภายนอกที่เราสัมผัสได้อยู่ทุกวันนี้มีได้ เพราะมีจิต หากไม่มีจิต สิ่งเหล่านี้ย่อมไม่มี เพราะสิ่งที่มีอยู่จริง คือกระบวนการรับรู้ของจิตจักรวาลมีเพียงจิต และผลผลิตของจิตเท่านั้น การที่นิกายโยคจารปฏิเสธว่าสรรพสิ่งไม่ได้มีอยู่จริง จึงหมายถึงสรรพสิ่งไม่ได้ปรากฏแก่การรับรู้ของจิต

สำนักโยคจารตั้งขึ้นโดยเมตตริยานาค ซึ่งเกิดหลังนาคารชุนราว 100 ปี ชื่ออื่นของนิกายนี้คือนิกายวิญญานวาท หรือนิกายวิชญานวาท มีสาธุศิษย์ที่สืบต่อนิกายนี้ คือพระอสังคะ และพระวสุพันธ์ุ พระทินนาคะ และพระธรรมปาละ หลักคำสอนสำคัญ คือทศนะเรื่องจิต มีทศนะว่าเรื่องจิตเท่านั้น เป็นความจริงแท้ (จิตตมาตฺรคือจิตหนึ่งหรือจิตเดียว) จิตเท่านั้นที่เป็นความจริงเพียงหนึ่งเดียว และเป็นสิ่งเดียวที่มีอยู่จริงหลักการสำคัญ คือยอมรับว่าทุกสิ่งทุกอย่างล้วนเกิดมาจากจิต จิตเป็นตัวสร้างปรากฏการณ์ทั้งหลาย ความรู้ ความจริง ความ หลุดพ้น ล้วนเกิดขึ้นดำเนินไป และจบสิ้นที่กระบวนการทำงานของจิต ไม่อาจยืนยันได้ว่า สิ่งที่ปรากฏภายนอกมีอยู่หรือไม่มีอยู่ เพราะว่ามันไม่ได้มีตัวตนอยู่ต่างหากจากจิต จิตคือผู้สร้างสรรพสิ่งนั่นเอง

พัฒนาการของจิต

การที่จิตทำหน้าที่ 3 ประการ คือรู้เก็บ รู้ก่อ และรู้ปรุง จิตจึงเป็นใหญ่และเป็นสารัตถะของสรรพสิ่งโลกวัตถุจึงเป็นเพียงมโนภาพ หรือมายาที่ปรุงแต่งออกไปจากพีชะในจิต เมื่อไม่มีจิตสิ่งทั้งปวงก็ไม่มี และสิ่งทั้งปวงมีได้ก็เพราะมีจิต สำนักโยคจารอธิบายว่าความจริงมีอยู่ 2 อย่าง คือ 1) ความจริงสมมติ คือสมมติสัจจะ เป็นสิ่งที่ปรากฏในฐานะสิ่งที่เป็นความสัมพันธ์ระหว่างผู้รู้ และสิ่งที่ถูกรู้ (ทวิภาวะ) ไม่มีความเป็นจริงเป็นมายา 2) ความจริงสูงสุด คือจิตที่ไม่มีทวิภาวะ เป็นความจริงสูงสุดจะถูกปกปิดโดยสิ่งที่ปรากฏ ความจริง 3 ระดับของสำนักโยคจาร มีดังนี้ (เสถียร โพธิ์นันทะ, 2502)

1) ปริกัลปิตะ หมายถึง สิ่งที่เกิดจากจินตนาการไม่มีอยู่จริง เป็นเพียงมายาหรือภาพลวง

1.1) ปริกัลปิตชญาณ คือความรู้ที่ไม่ตรงกับความเป็นจริง เช่น กรณีการจุ่มท่อนไม้ลงในน้ำ เพราะความหักเหของแสงทำให้เห็นไม้คด ในข้อเท็จจริงมีเพียงท่อนไม้ในน้ำ และภาพไม้คดที่ปรากฏต่อหน้าเรา

1.2) ปริกัลปิตชญาณ คือเป็นจิตนาการบริสุทธิ์

2) ปรตันตระ หมายถึง สิ่งที่ปรากฏในฐานะความสัมพันธ์ (ทวิภาวะ) ระหว่างผู้รู้และสิ่งที่ถูกรู้ คือจิตที่ปรุงแต่ง (ผู้รู้) อันเป็นความจริงที่เกิดจากเหตุปัจจัย

2.1) ปรตันตรัษฎาณ หมายถึง ความรู้ที่เกิดจากการคิดปรุงแต่งเกี่ยวกับสิ่งที่ไม่มี อยู่จริงว่ามี อยู่จริง เป็นเรื่องของจิตและกับัตถุ หรืออีกแง่หนึ่ง คือความรู้แบบวิทยาศาสตร์ อันเกิดจากการที่ ประสาทสัมผัสทั้งห้า กระทบกับอารมณ์ภายนอก

3) ปรีนิษปันนะ หมายถึง ความจริงสูงสุดมีฐานะเท่ากับสิ่งสมบูรณ์ อันเป็นสภาวะที่ไม่มีทวิ ภาวะ เป็นจิตที่ไม่แปดเปื้อนด้วยสิ่งที่ถูกรู้ทุกอย่าง

3.1) ปรีนิษปันนัษฎาณ คือความรู้แท้ที่เป็นองค์รวม หรือเป็นฐานแห่งโลกและชีวิต เป็นความ หายไปแห่งลักษณะที่จินตนาการล้วน ในปรตันตรลักษณะปราศจากความคิด แบ่งแยกอยู่ในจุดที่ทวิภาวะ ถูกกำจัดทิ้งไป และเมื่อปรตันตรบริสุทธิ์จากความเป็นทวิภาวะ ซึ่งถูกกำหนดโดย ปรีกัลปิเตหรือการ จินตนาการ จิตที่ถูกทำให้หลงผิดก็จะมีสภาวะบริสุทธิ์ ซึ่งเป็นธรรมชาติที่แท้จริง หรือปรีนิษปันนะ ไม่ตก อยู่ใต้อำนาจการเปลี่ยนแปลงของจินตนาการ อันเป็นสภาวะที่ทุกสิ่งเป็นเช่นเดียวกัน สภาวะปรีนิษปันนะ ของจิต คือการรู้แจ้งความเป็นสิ่งสมบูรณ์ของจิต ความจริงแท้ คือภาวะของการรู้แจ้งความเป็นสิ่งสมบูรณ์ ของจิต

วิธีการปฏิบัติเพื่อเข้าถึงจิตในสำนักโยคจาร

จุดหมายสูงสุดของโยคจาร คือการรู้แจ้งอทวิภาวะแห่งวัตถุกับจิต การที่จะดำเนินไปสู่ เป้าหมายนี้โดยปฏิบัติกรรมฐานอย่างสม่ำเสมอ ขณะเดียวกันก็ปลุกโพธิจิต และพยายามให้กรุณาแสดงตัว ออกมา ซึ่งจะช่วยให้ผู้ปฏิบัติหลุดพ้นจากอุปสรรคทั้งปวง ดำเนินไปตามแนวทางที่เหมาะสมและรู้แจ้งใน ที่สุด สัจภาวะเป็นสภาวะที่ทั้งสงบนิ่งและเคลื่อนไหว เป็นพลังที่เกิดจากการรวมกันระหว่างปรีชญาและ อุบาย (ปรีชญา+กรุณา) (ยศไกร ต้นสกุล, 2560) ปรากฏการณ์ทั้งหลายเป็นภาพสะท้อนให้เห็นสิ่ง 2 ประการ คือ 1) อันตมิจิต 2) ปรีชญา และอุบายที่รวมกันอยู่อย่างแบ่งแยกไม่ได้ จักรวาลทั้งสิ้นแบ่งเป็น องค์ประกอบ 2 ส่วน ที่เสริมกันและกัน ได้แก่ 12) คัพภธาตุ คือมีลักษณะเป็นนามธรรม สถิตนิ่งอยู่ ภายใน 2) วัชรธาตุ คือมีลักษณะเป็นรูปธรรมเคลื่อนไหว

หลักปฏิบัติของโยคจารเน้น ความกลมกลืนกันระหว่างสรรพสิ่งที่ตรงกันข้าม ซึ่งแนวคิด ลักษณะนี้ส่งอิทธิพลต่อไปถึงพุทธตันตระ ถือเป็นปรีชญาเป้าหมายสูงสุดแห่งการปฏิบัติ คือการกำจัด ทวยะหรือทวิภาวะเข้าถึงอทวยะหรืออทวิภาวะ ในเบื้องต้นความหมายแห่งอทวยะ คือการรวมเป็นหนึ่ง เดียวระหว่างจิตกับวัตถุ สำนักโยคจารกล่าวไว้อย่างชัดเจน จุดหมายสูงสุดแห่งการปฏิบัติโยคะคือการ รวมกันเป็นหนึ่งเดียวแห่งผู้รู้กับสิ่งที่ถูกรู้ การกำจัดความแตกต่างระหว่างผู้รู้กับสิ่งที่ถูกรู้ ต่อมาจึงพัฒนา เป็นแนวคิดเรื่องปรีชญากับกรุณา การพัฒนากรุณาให้อยู่ในฐานะเป็นผู้รู้หรือผู้กระทำ พัฒนาปรีชญาให้ อยู่ในฐานะเป็นผู้ถูกรู้ การรวมกันอย่างกลมกลืนระหว่างกรุณา กับปรีชญา เรียกว่า อทวยะ หลักการ ที่เด่นชัดของโยคจาร คือจิตนิยม ถือว่าจิต (ผู้รู้) เป็นอันตมิจิตจะ คือเป็นกัตตาสูงสุดโลกภายนอกไม่ได้มี อยู่อย่างอิสระ แต่เป็นการสร้างสรรค์ของจิต

วัตถุทั้งหลายเป็นเพียงเงา ที่ได้รับแต่งเติมสีสันรูปร่างโดยจิต และโยคจารจะถูกกล่าวหาว่า เป็นพวกจิตนิยมสุดโต่งเสมอ เพราะเป็นที่เข้าใจทั่วไปว่า พระพุทธศาสนาเกิดขึ้นมาในฐานะเป็นปฏิปักษ์

ต่อศาสนาพระเวท ซึ่งสอนเน้นความดำรงอยู่แห่งวิชญาณสากล เน้นศักยภาพของพระเจ้า ในขณะที่พระพุทศศาสนาปฏิเสธความดำรงอยู่แห่งวิชญาณสากล ปฏิเสธศักยภาพของพระเจ้า แต่หลังจากพระพุทศเจ้าปรินิพพานแล้ว กลับปรากฏว่า สำนักโยคจารย์นำเรื่องจิตมาสอน ในลักษณะเป็นวิชญาณสากล ทำให้เกิดคำถามขึ้นมาโยคจารย์ไม่ได้เป็นจิตนิยมสุดโต่ง ไม่ปฏิเสธโลกแห่งวัตถุ แต่สอนเน้นจิตมากเกินไปจึงดูเหมือนว่าเป็นพวกจิตนิยมสุดโต่ง แต่สำนักโยคจารย์กล่าวว่า โลกแห่งวัตถุเกิดมาจากพีชะ หรือพลังงานที่อยู่ในจิตเท่านั้น วัตถุคือการรวมตัวเข้าแห่งพลังงาน 4 ประเภท ได้แก่ (ยศไกร ต้นสกุล, 2560)

- 1) ปฐวีพีชะ คือพลังงานที่รวมตัวเข้าแล้วทำให้เกิดความแข็งกระด้าง
- 2) อาโปพีชะ คือพลังงานที่รวมตัวเข้าแล้วมีลักษณะเอิบอาบ
- 3) เตโชพีชะ คือพลังงานที่รวมตัวเข้าแล้วมีลักษณะอบอุ่น
- 4) วาโยพีชะ คือพลังงานที่รวมตัวเข้าแล้วมีลักษณะเคลื่อนไหวไปมา

ส่วนสำนักโยคจารย์ถือว่า อลยวิญญาน เป็นมูลฐานแห่งสิ่งทั้งปวง หน้าที่ของอลยวิญญาน ได้นิยามเอาไว้ว่า เก็บ ก่อ คำว่า เก็บ คือเก็บพีชะของสิ่งทั้งปวงไว้ ส่วน คำว่า ก่อ คือก่อสร้างพฤติกรรมให้เกิดมีขึ้น หลักปฏิบัติของโยคจารย์เน้นความกลมกลืนกันระหว่างสรรพสิ่งที่ตรงกันข้าม ซึ่งแนวคิดลักษณะนี้ส่งอิทธิพลต่อไปถึงพุทธตันตระ ถือเป็นปรัชญา และเป้าหมายสูงสุดแห่งการปฏิบัติ คือการกำจัดทวยะ หรือทวิภาวะ เพื่อเข้าถึงอัทยะ หรืออทวิภาวะ เบื้องต้นความหมายแห่งอัทยะ คือการรวมเป็นหนึ่งเดียวระหว่างจิตกับวัตถุ สำนักโยคจารย์กล่าวไว้อย่างชัดเจน จุดหมายสูงสุดแห่งการปฏิบัติโยคะ คือการรวมกันเป็นหนึ่งเดียวแห่งผู้รู้กับสิ่งที่ถูกรู้ การกำจัดความแตกต่างระหว่างผู้รู้กับสิ่งที่ถูกรู้ ต่อมาจึงพัฒนาเป็นแนวคิด เรื่องปรัชญากับภรณา พัฒนากภรณาให้อยู่ในฐานะเป็นผู้รู้ หรือผู้กระทำ พัฒนารปรัชญาให้อยู่ในฐานะเป็นผู้ถูกรู้ การรวมกันอย่างกลมกลืนระหว่างภรณา กับปรัชญา เรียกว่า อัทยะ

บทสรุป

สำนักโยคจารย์ตั้งขึ้นโดยเมตตรัยนาค และเรียกนิกายนี้ว่านิกายวิชญาณวาท ซึ่งมีสานุศิษย์ที่สืบต่อนิกาย คือพระอสังคะ พระวสุพันธ์ุ และพระทินนาคะ หลักการสำคัญของสำนักโยคจารย์ คือทัศนะเรื่องจิตมีทัศนะว่าจิตเท่านั้นเป็นความจริงแท้ จิตเท่านั้นที่เป็นความจริงเพียงหนึ่งเดียว เป็นสิ่งเดียวที่มีอยู่จริง และยอมรับว่าทุกสิ่งทุกอย่างล้วนเกิดมาจากจิต จิตเป็นตัวสร้างปรากฏการณ์ทั้งหลาย ความรู้ ความจริง ความ หลุดพ้น สิ่งเหล่านี้ล้วนเกิดขึ้นดำเนินไป และจบสิ้นที่กระบวนการการทำงานของจิต คือไม่อาจยืนยันได้ว่า สิ่งที่ปรากฏภายนอกมีอยู่ หรือไม่มีอยู่เพราะสิ่งนั้นไม่ได้มีตัวตนอยู่ต่างหากจากจิต จิตคือผู้สร้างสรรพสิ่ง กล่าวคือจิตเท่านั้นที่เป็นจริง สิ่งอื่นนอกเหนือจาก จิตเป็นเพียงมายา ไม่ใช่สิ่งจริงแท้ เป็นเพียงภาพสะท้อน หรืออาการกิริยาของจิตเท่านั้น และวัตถุภายนอกไม่อาจจะพิสูจน์ได้ เพราะวัตถุภายนอกเป็นเพียงมายาจากดวงจิต มีอยู่เป็นอยู่เพราะการคิดของจิตเท่านั้น จิตจึงเป็นสารัตถะของสรรพสิ่งทั้งปวง สำนักโยคจารย์ถือว่า ปรมัตถ์ คือจิตเท่านั้น ความคิดและสิ่งทั้งมวลคือจิต และจิตภายในสร้างโลกภายนอก และสำนักโยคจารย์เชื่อว่า โลกภายนอกที่เราสัมผัสได้อยู่ทุกวันนี้มีได้ เพราะมีจิต หากไม่มีจิตสิ่งเหล่านี้ย่อมไม่มี เพราะสิ่งที่มีอยู่จริง คือกระบวนการรับรู้ของจิต จักรวาลมีเพียงจิตและผลผลิตของ

จิตเท่านั้น ซึ่งการที่นิกายโยคอาจารย์เสวว่าสรรพสิ่งไม่ได้มีอยู่จริง คือสรรพสิ่งไม่ได้ปรากฏแก่การรับรู้ของจิต

หลักการสำคัญของสำนักนี้คือเรื่องจิต โดยเชื่อว่าจิตเป็นสารัตถะของสรรพสิ่งทั้งปวง และจิตเท่านั้นที่เป็นจริง สิ่งอื่นนอกเหนือจากจิตเป็นเพียงมายา ไม่ใช่สิ่งจริงแท้ เป็นเพียงภาพสะท้อน หรืออาการกิริยาของจิตเท่านั้น วัตถุภายนอกไม่อาจจะพิสูจน์ได้ เพราะวัตถุภายนอกเป็นเพียงมายาจากดวงจิต มีอยู่เป็นอยู่เพราะการคิดของจิตเท่านั้น ส่วนการที่จิตทำหน้าที่มีอยู่ 3 ประการ คือรู้ เก็บ รู้ก่อ รู้ปรุง จิตจึงเป็นใหญ่และเป็นสารัตถะของสรรพสิ่ง โลกวัตถุจึงเป็นเพียงมโนภาพ หรือมายา ที่ปรุงแต่งออกไปจากพีชะในจิต เมื่อไม่มีจิตสิ่งทั้งปวงก็ไม่มี และสิ่งทั้งปวงมีได้ก็เพราะมีจิต และวิธีการปฏิบัติเพื่อเข้าถึงจิตในสำนักโยคอาจารย์ ได้แก่ การปฏิบัติตามหลักโยคะศาสตร์ สำนักโยคอาจารย์ทัศนคติเป็นแบบจิตนิยม เชื่อว่าจิตเป็นใหญ่ และเป็นสิ่งที่มีพลังมากมายนานาชาติ เป้าหมายสูงสุดของสำนักโยคอาจารย์ คือการบรรลุถึงสภาพธรรมที่เป็นเอกภาพกับธรรมกายของพระพุทธเจ้า

เอกสารอ้างอิง

- ยศไกร ต้นสกุล. (2560). สารพันคำถามเรื่องจริงหรือเสริมแต่ง. กรุงเทพมหานคร: สยาม.
- เสถียร โพธิ์นันทะ. (2502). พระคัมภีร์กวนอิมมหาโพธิสัตว์. กรุงเทพมหานคร: ชมรมธรรมทาน.
- ฉัตรสุมาลย์ กบิลสิงห์. (2543). สัทธัมปุณทริกสูตร. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์ไทยธิเบต.
- เสถียร โพธิ์นันทะ. (2506). พระสูตรมหายาน. กรุงเทพมหานคร: บรรณาการ.

คุณลักษณะภาวะผู้นำในพระพุทธศาสนาและศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก

CHARACTER OF LEADERSHIP IN BUDDHISM AND ROMAN CATHOLIC CHRISTIANITY

สงวน หล้าโพนทัน, ปนะวรรัตน คงสตัยชนะค้ำ, พระวรวุฒิ วิสุทธิเมธี (โอทอง)

Panawat Kongsatchanakha, PhraWorawut Wisutthimethi (Othong), Sanguan Laphonthan

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด

Mahamakut Buddhist University, Roi Et Campus

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, พระนครศรีอยุธยา

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, PhraNakhonSiAyutthaya

Corresponding author, e-mail: warawut19952538@G-mail.com

บทคัดย่อ

พระพุทธศาสนามีทัศนะว่า คุณลักษณะภาวะผู้นำในพระพุทธศาสนา คือผู้นำ หมายถึง ผู้ที่สามารถชักพาให้คนอื่นเคลื่อนไหว หรือกระทำการในทิศทางที่ผู้นำกำหนดเป้าหมายไว้ ประกอบไปด้วยคุณสมบัติสองประการ ได้แก่ 1) คุณสมบัติภายใน คือคุณธรรมจริยธรรมระบบความคิด และศักยภาพในการใช้สติปัญญาเพื่อแก้ไขปัญหา หรือใช้สติปัญญา เพื่อการพัฒนาสร้างสรรค์สิ่งที่ดี ให้เกิดกับตนเอง และสังคม 2) คุณสมบัติภายนอก บุคลิกลักษณะที่ดี พร้อมทั้งสามารถที่จะมีอิทธิพลต่อผู้อื่น อาทิ เช่น หน้าตาดี พูดดี เสียงดี ท่าทางดี เป็นต้น และมีลักษณะของผู้นำที่ยึดหลักธรรมในการปกครอง เรียกว่า ธรรมราชา และผู้นำที่ได้รับการยกย่องให้เป็นผู้นำ เรียกว่า เทวราชา หลักธรรมของผู้นำแบ่งออกเป็น 3 กลุ่มหลักธรรม ได้แก่ 1) หลักธรรมในการบริหารตน ได้แก่ สติ และสัมปชัญญะ เบาจศีล และเบญจธรรม สัปบุริสธรรม หิริ และโอตตปปะ 2) หลักธรรมในการบริหารคน ได้แก่ พรหมวิหารธรรม สังคหวัตถุธรรม จริตหก และอคติธรรม 3) หลักธรรมในการบริหารงาน ได้แก่ โยนิโสมนสิการ อิทธิบาทธรรม และทศพิธราชธรรม

ศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก เป็นศาสนาแห่งความรักมีทัศนะว่า คุณลักษณะภาวะผู้นำในศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก คือผู้นำ หมายถึง ได้รับการแต่งตั้งด้วยการรับพระพร หรือการเจิมจากพระเจ้า และยังหมายถึงผู้ที่ปรารถนาทำหน้าที่ปกครองดูแล ผู้ทุกข์ยากในฐานะผู้ทำหน้าที่เป็นผู้รับใช้ มีคุณสมบัติที่เหมาะสมจะเป็นคนของพระเจ้า เพื่อทำหน้าที่ดูแลบ้านของพระเจ้า ด้วยการมีพระคริสต์เป็นศูนย์กลางของชีวิต มีหัวใจเป็นผู้รับใช้ด้วยจิตวิญญาณ เป็นผู้ที่มีลักษณะตรงตามอุดมคติของพระเป็นเจ้าของผู้นำแบ่งออกเป็น 3 กลุ่มหลักธรรม ได้แก่ 1) หลักธรรมในการบริหารตน ได้แก่ หลักตรี

เอกภาพ รับเอาศีลศักดิ์สิทธิ์ บทบัญญัติ 10 ประการ ละบาป หลักพระอาณาจักรของพระเจ้า 2) หลักธรรมในการบริหารคน ได้แก่ หลักความรัก การสงเคราะห์ช่วยเหลือ 3) หลักธรรมในการบริหารงาน ได้แก่ ความพอประมาณ ความรอบคอบ ความยุติธรรม และความกล้าหาญ และอดทนต่อความโกรธ

คำสำคัญ: พระพุทธศาสนา, ศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก, คุณลักษณะของภาวะผู้นำ

Abstract

Buddhism is of the view that the character of leadership is the leader who can enable others to move or act in the direction which the leader has set its goal, consisting of two characteristics: 1) internal characteristic: virtue, ethics, system of thought and capability of using wisdom for problem-solution or using wisdom to develop and create the good thing for oneself and society, 2) external characteristic: the perfected character that would be able to influence other, for example, good looking, well speech, good voice, good presenting etc., one who has the character of leadership adhering in dhamma for ruling is called 'the Righteous King,' and the leader who is appreciated to be the leader is called 'the Divine King.' Dhamma of the leader has been divided into five groups: 1) dhamma for self-governing, i.e., mindfulness and apprehension, five precepts and five ennobling virtues, qualities of a good man, moral shame, and moral dread, 2) dhamma for governing other, i.e., four sublime states of mind, principles of service and social integration, six intrinsic natures, three prejudices, and 3) dhama for governing work, i.e., critical reflection, Paths of Accomplishment, and tenfold virtues of the ruler.

Roman Catholic Christianity is the religion of love; it is of the view that the character of leadership means the leader who was appointed by receiving blessing or anointing from God, and also means one who wishes to govern and take care of the needy as the one who serves others, who has the character suitable for being man of God in order to do duties for taking care of the home of God by having Jesus Christ as the center of life, who has the spiritual service, and who has the character in accordance with the will of God. The principle of the leadership has been divided into three groups: 1) principle for self-governing, i.e., trinity, Communion, ten commandments, abandoning of evil, kingdom of God, 2) principle for governing other, i.e., love, and helping others, and 3) principle for governing work, i.e., balance, deliberation, justice, courage, and bearing with anger.

Keyword: Buddhism, Roman Catholic Christianity, Character of Leadership

บทนำ

ภาวะผู้นำนั้นเป็นกระบวนการที่ผู้บริหาร มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของผู้อื่น เป็นปัจจัยที่สำคัญอย่างหนึ่งที่มีผลต่อความสำเร็จ ของการทำหน้าที่ผู้นำ คือการเป็นผู้ประกอบด้วยคุณสมบัติที่เหมาะสมทั้งภายในและภายนอก และมีความสามารถในการปรับเปลี่ยนความต้องการของคน ซึ่งความต้องการเป็นตัวกำหนดเป้าหมายและทิศทางในการตัดสินใจ ถ้าเปลี่ยนความต้องการของคนได้ ก็เปลี่ยนตัวของคนนั้นได้ ผู้นำที่ดีจะช่วยให้คนพัฒนาความต้องการของตน ในการปรับเปลี่ยนทัศนคติของบุคคลให้มีความต้องการที่ถูกต้องดีงาม และให้หมู่ชนมีการประสานความร่วมมือ เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน การพัฒนาความต้องการเป็นการพัฒนาความสุขของคน เพราะความสุขเกิดจากการสนองความต้องการ และถ้าหากเปลี่ยนความต้องการได้ก็เปลี่ยนวิธีการหาความสุขของเขาได้ด้วย เมื่อทำอะไรตรงกับความต้องการก็ทำให้เขาสนใจ และมีความสุข คนก็จะร่วมมือทำอย่างเป็นไปเอง โดยประสานกลมกลืน และเต็มใจจะหาทางทำให้สำเร็จ จึงพร้อมที่จะทำและทำได้ง่าย แต่ในทางตรงกันข้ามถ้าผู้นำกระทำการที่ผิดต่อความต้องการของคน ทั้งสองฝ่ายก็จะไม่มีความสุข และสิ่งที่ทำก็ยากจะสำเร็จ

ผู้นำถือเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งต่อความสำเร็จ และความยั่งยืนขององค์กร เพราะมีหน้าที่ในการขับเคลื่อนการดำเนินงานขององค์กร ผ่านการทำงานของบุคลากร ซึ่งการที่จะสำเร็จตามเป้าหมายได้นั้น ผู้นำต้องเป็นผู้ที่มีศักยภาพในการนำเป็นอย่างสูง สังคมโลกในสถานการณ์ปัจจุบันเต็มไปด้วยความผันผวนไม่เป็นระบบไม่มีความแน่นอน และทำนายได้ยาก ทั้งนี้เพราะไม่ขึ้นอยู่กับกฎเกณฑ์ใด สังคมมนุษย์นั้นยากที่จะอธิบายหรือคาดเดาได้ว่าสิ่งใดจะเกิดขึ้นหรือเป็นไปอย่างไร มักจะรู้ถึงความเป็นผู้นำว่าจำเป็นอย่างไรก็ต่อเมื่อระบบสังคมส่วนนั้นต้องประสบวิกฤติการณ์ทางความเป็นผู้นำ เช่น การได้ผู้นำที่ไม่เหมาะสม ไม่มีความรู้ความสามารถ ไม่มีคุณธรรมจริยธรรม ไม่มีภาวะผู้นำ ไม่กล้าที่จะตัดสินใจ หรือแม้กระทั่งการตัดสินใจในการแก้ไขปัญหาอย่างผิด แสดงถึงการที่ผู้นำไม่มีองค์ความรู้ และประสบการณ์อย่างแท้จริง สิ่งที่เป็นปัญหาจะกลายเป็นวิกฤติสิ่งที่เป็นวิกฤติจะกลายเป็นความหายนะ ตรงกันข้ามในอีกด้านหนึ่งเราจะรู้ความหมายของผู้นำก็ต่อเมื่อสังคมนั้นได้ผู้นำที่เหมาะสม และมีความรู้ความสามารถกอบกู้สถานการณ์จากร้ายกลายเป็นดีได้

ท่ามกลางสภาวะการแข่งขัน และการเปลี่ยนแปลงของโลกในยุคปัจจุบัน สถานการณ์ต่าง ๆ ทำให้ผู้คนส่วนใหญ่แสวงหาผู้นำ ที่สามารถจะนำพาองค์กรไปสู่ความสำเร็จ หมายถึง ผู้นำที่ต้องทำหน้าที่ให้ครบถ้วนอย่างมีประสิทธิภาพ ผู้นำต้องปรับตัว และจุดประกายความคิดสร้างสรรค์ให้สมาชิกในองค์กร พร้อมรับมือการเปลี่ยนแปลง และตอบสนองต่อนโยบายกลยุทธ์ขององค์กร ตลอดจนต้องทำความเข้าใจ และเตรียมพร้อมกับการเปลี่ยนแปลงในอนาคตของสภาพแวดล้อม ที่จะมากระทบต่อองค์กร ผู้นำที่มีความมั่นใจในตนเองสูง รอบรู้ในเชิงบริหารแต่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน และขาดคุณธรรมจริยธรรมอันดีงาม ผลดีที่ได้มักจะเกิดขึ้นเพียงระยะสั้นไม่ยั่งยืน แต่การเป็นผู้นำที่ประสบผลสำเร็จอย่างแท้จริง โดยเป็นยอดของผู้นำนั้นจะต้องมีทั้งทักษะทางความรู้ และทักษะทางอารมณ์พร้อมทั้งใช้คุณธรรมจริยธรรมเข้ามา

ประกอบ เพราะว่าการมีคุณธรรมจริยธรรมจะหล่อหลอมบุคคลให้เป็นผู้มีสุขภาพกายใจ และสติปัญญาที่ดี มีความสามารถ มีวิสัยทัศน์ที่ดี บรรลุผลดีมีประสิทธิภาพสูง การพัฒนาคุณลักษณะภาวะผู้นำ เป็นสิ่งที่น่าสนใจนำไปสู่แนวทางในการแก้ไขปัญหาดังกล่าว

พระพุทธเจ้าพระองค์มีพระนามว่าสัตถา แปลว่า ผู้สอนที่ช่วย หรือโลกนายก ซึ่งแปลว่า ทรงเป็นผู้นำโลก คำทั้งสองคำดังกล่าวนี้ ยืนยันว่าคำว่าผู้นำ เป็นคำที่ทรงให้ความสำคัญอย่างยิ่งทั้งยังเป็นคำที่มีใช้อยู่แล้วในพระพุทธศาสนาแต่เดิม พระไตรปิฎกกล่าวถึงคุณลักษณะของผู้นำ มีพุทธศาสนสุภาษิตแสดงความเป็นผู้นำว่า เมื่อฝูงโคว่ายน้ำข้ามน้ำ ถ้าโคจ่าฝูงไปคด โคหมดทั้งฝูงนั้นก็ไปคดตามกัน เพราะมีผู้นำที่ไปคดฉันทใด ในหมู่มนุษย์ก็ฉันทนั้น บุคคลผู้ใดได้รับสมมติให้เป็นใหญ่หากบุคคลผู้นั้นมีความประพฤติไม่เป็นธรรม หมู่มนุษย์นอกนั้นก็ประพฤติชั่วเสียหาย แวันแคว้นทั้งหมดก็จะยากเข็ญหากผู้ปกครองเป็นผู้ไร้ศีลธรรม เมื่อฝูงโคว่ายน้ำข้ามน้ำ ถ้าโคจ่าฝูงไปตรง โคหมดทั้งฝูงนั้นก็ไปตรงตามกัน เพราะมีผู้นำที่ไปตรง ฉันทใด ในหมู่มนุษย์ก็ฉันทนั้น บุคคลผู้ใดได้รับสมมติให้เป็นใหญ่ หากบุคคลผู้นั้น ประพฤติชอบธรรม หมู่มนุษย์นอกนั้นก็พลอยดำเนินตามทั้งวันแคว้นจะอยู่เป็นสุขหากผู้ปกครองตั้งอยู่ในธรรม

ศาสนาคริสต์กล่าวถึงภาวะผู้นำแบบพระเยซูคริสต์ คือการต้องเข้าใจว่าการเป็นผู้นำ คือการนำ การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตเกี่ยวกับการปรับทิศทางของจิตใจ ความคิด การกระทำ และอุปนิสัยทั้งหลายให้อยู่ในแนวที่ถูกต้อ้ง เมื่อสิ่งนี้ถูกปรับเรียงได้อย่างถูกต้องเมื่อไร วิสัยทัศน์ก็จะเปลี่ยนไปด้วย เราจะได้รับ ความไว้วางใจจากผู้คน และคำว่าผู้นำที่พระคัมภีร์ใช้บ่อยที่สุด คือผู้รับใช้ พระเจ้าไม่ได้ตรัสว่า โมเสสผู้นำของเรา พระองค์ตรัสว่า โมเสสผู้รับใช้ของเรา การเน้นเช่นนี้ตรงกับคำสอน ของพระเยซูคริสต์ในเรื่องการเป็นผู้นำ ดังที่ปรากฏในพระคัมภีร์ความว่า ผู้ใดที่ปรารถนาจะเป็นใหญ่ จะต้องทำตนเป็นผู้รับใช้ผู้อื่น และผู้ใดที่ปรารถนาจะเป็นคนที่หนึ่งในหมู่มาน จะต้องทำตนเป็นผู้รับใช้ทุกคน เพราะบุตรแห่งมนุษย์มิได้มา เพื่อให้ผู้อื่นรับใช้ แต่มาเพื่อรับใช้ผู้อื่น

สังคมไทยนั้นเป็นสังคมที่ประกอบด้วย วัฒนธรรมที่หลากหลายมาก และพลเมืองแห่งประเทศประกอบด้วยเชื้อชาติที่มากมาย เป็นสังคมที่อุดมไปด้วยความงดงามทางเชื้อชาติและวัฒนธรรม มีลักษณะเป็นสังคมพหุวัฒนธรรม การให้ได้มาซึ่งผู้นำที่ดีจำเป็นอย่างยิ่ง ที่จะต้องอาศัยทุนองค์ความรู้ ทุนสติปัญญา ทุนทางความเป็นมนุษย์ และทุนทางจริยธรรม และคุณธรรมเป็นมาตรฐานแห่งสังคมพหุวัฒนธรรมนั่นเอง

คุณสมบัติของผู้นำในพระพุทธศาสนา

ในทัศนะของพระพุทธศาสนาเถรวาท ผู้นำ หมายถึง บุคคลซึ่งถูกแต่งตั้งขึ้นหรือได้รับการยกย่องขึ้นให้เป็นผู้นำ มีคุณลักษณะบ่งบอกถึงความเป็นผู้นำโดยกำเนิด เพราะเป็นการสืบทอดโดยตำแหน่ง หรือโดยบุญบารมีที่ได้สั่งสมกันเป็นเวลานาน จนทำให้เกิดในตระกูลสูง เป็นที่ยอมรับ และเคารพนับถือของบุคคลโดยทั่วไป มีความสามารถในการปกครองบังคับบัญชา และเป็นที่ยอมรับของสมาชิกให้มีอิทธิพล และบทบาทเหนือกลุ่ม สามารถชักพาให้คนอื่นเคลื่อนไหว หรือกระทำการในทิศทางที่ผู้นำกำหนดเป้าหมายไว้บนพื้นฐานแห่งหลักธรรม

คุณสมบัติของผู้นำทางพระพุทธศาสนา ประกอบด้วย 2 ประการ คือคุณสมบัติภายใน และคุณสมบัติภายนอก เป็นการแสดงออกจากภายในสู่ภายนอก กล่าวคือนอกจากสภาวะจิตใจที่ดี บริสุทธิ์แล้ว พฤติกรรมที่ออกมาภายนอก ที่จะต้องสอดคล้องเช่นเดียวกัน นั่นคือภายในจิตใจใฝ่ดีมีคุณธรรมภายนอกต้องมีพฤติกรรมที่เปี่ยมด้วยจริยา และมารยาทที่สั่งงานในการเป็นผู้นำ

ลักษณะผู้นำที่ดีตามหลักพระพุทธศาสนา ซึ่งในพระพุทธศาสนาเถรวาท แบ่งลักษณะของผู้นำออกเป็น 2 ประเภท คือ

- 1) ผู้นำที่ยึดหลักธรรมในการปกครอง เรียกว่า ธรรมราชา
- 2) ผู้นำที่ได้รับการยกย่องให้เป็นผู้นำ เรียกว่า เทวราชา

ดังนั้น การที่จะเป็นผู้นำที่ดีได้ตามหลักการ ทางพระพุทธศาสนาเถรวาทแล้ว ผู้นำต้องเป็นผู้มีพื้นฐานของหลักพุทธธรรม ในการปกครองจึงจะได้รับการยอมรับนับถือจากชนทั้งมวล

หลักธรรมของผู้นำในพระพุทธศาสนา

ในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ได้กล่าวถึงภาวะผู้นำที่มีลักษณะต้องใช้ทั้งพระเดชและพระคุณ ดีเตียน หรือชี้ผิดถูกที่ควรติหรือชี้ข้อผิดข้อถูกซึ่งหลักธรรมต่าง ๆ ทางพระพุทธศาสนา ผู้นำสามารถนำไปประยุกต์ใช้ให้เหมาะสม กับยุคปัจจุบันได้เป็นอย่างดี โดยใช้ควบคู่กับกฎหมายรัฐธรรมนูญ และระเบียบข้อบังคับของแต่ละสังคม องค์กรหรือหน่วยงานนั้น เพื่อให้งานบริหารงานลุล่วงไปด้วยดี และมีประสิทธิภาพสามารถแบ่งหลักธรรมสำหรับผู้นำได้ 3 ด้าน ดังต่อไปนี้

- 1) หลักธรรมในการบริหารตน คือผู้นำจะต้องครองตนหรือตั้งตนให้อยู่ในสุจริตธรรมให้ได้เสียก่อน จึงจะสามารถบริหารคน และบริหารงานได้ผลดี การมีสติสัมปชัญญะเป็นสิ่งสำคัญ ต่อการบริหารตนของผู้นำ เพราะการมีสติเป็นเครื่องพิจารณาไตร่ตรอง ด้วยการทบทวนความประพฤติของตนว่า ตั้งอยู่ในความสุจริตหรือไม่ตามหลักศีล ต้องรู้จักตนเอง และตักเตือนตนเองได้ ดังนั้นเมื่อผู้นำรู้จักตนเองทั้งในข้อดี และข้อด้อยแล้วก็สามารถปรับประยุกต์หลักธรรม ในการครองตนให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น ในการบริหารตนหลักสัปปุริสธรรมมีความเด่นชัด จะทำให้ผู้นำเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถนำพาบุคลากร และองค์กรไปสู่ความเจริญก้าวหน้าได้ ด้วยการรู้แนวทางในการขับเคลื่อนองค์กร เพื่อการบริหารอย่างมีประสิทธิภาพ และประสิทธิผล ตลอดจนต้องมีหลักโลกบาลธรรม 2 ประการ คือหิริ และโอตตัปปะ ความทุจริตอ่อนล หรือความรุนแรงต่าง ๆ เริ่มจากจิตใจที่ขาดความละเอียด และเกรงกลัวต่อบาปหิริเป็นธรรมะที่คอยกันไม่ให้บุคคลทำอะไรลงไปลงด้วยอำนาจความโลภ เพราะรู้ว่าผล คือความทุกข์ความเดือดร้อนทั้งแก่ตน และสังคม ช่วยให้มีความเป็นระเบียบเรียบร้อยในการปกครอง และบริหารตนได้ดี เมื่อปกครองตนได้แล้วก็สามารถในการปกครองคน หรือครองงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ

- 2) หลักธรรมในการบริหารคน คือในการบริหารบุคลากร หรือการบริหารคน ผู้นำจะต้องสร้างความเชื่อถือศรัทธาให้เกิดแก่ผู้ใต้บังคับบัญชา ด้วยการปรับความคิด และจิตใจให้เป็นผู้ที่มีความเอื้อเฟื้อ มีจิตใจที่ปรารถนาดีต่อผู้อยู่เสมอ แสดงให้เห็นถึงการมาของผู้นำเป็นผู้มาให้มากกว่ามารับ ด้วยการแสดงออกทางวาจา และพฤติกรรมเป็นการผูกใจกับผู้ใต้บังคับบัญชา ให้เกิดความทุ่มเทความรู้

ความสามารถในการทำงานให้กับองค์กร ผู้นำต้องรู้เกี่ยวกับลักษณะ หรือจริตของผู้ร่วมงานหรือผู้ใต้บังคับบัญชาว่า ใครมีความสามารถในด้านใด เพื่อจะใช้ให้เหมาะกับงาน ต้องเป็นผู้ไม่มีอคติในการปกครอง จึงสามารถเป็นผู้นำที่จะครองใจคนไว้ได้

3) หลักธรรมในการบริหารงาน คือสำหรับผู้นำนั้นมีปัจจัยที่สำคัญอยู่ 2 ประการ คือเทคนิคและคน ปัจจัยทั้งสองประการเปรียบเสมือนเป็นหัวใจ ของการบริหารงาน ปัญหาเรื่องคนกับหลักการนี้สำคัญมาก บางครั้งผู้นำนั้น ให้ความสำคัญในเรื่องตัวบุคคลจนลืมหลักการ และบางครั้งยึดถือหลักการเสียจนลืมตัวบุคคล การมีหลักการดี และชอบด้วยเหตุผลหากขาดบุคคลที่ทำงานสำเร็จไม่ได้ ในทำนองเดียวกันหากมีคนชื่อสัตย์ขยันขันแข็งแต่ขาดหลักการที่เหมาะสม ความยุ่งยากทั้งหลายก็จะเกิดตามมา ในพระพุทธศาสนานั้นเน้นหลักธรรมที่มีความสำคัญต่อหลักการมาก และในขณะเดียวกันให้ความสำคัญกับตัวบุคคลด้วยเช่นกัน โดยการให้บุคคลสำรวจตรองตราตัวเองว่า เป็นผู้มีความคิดที่ถูกต้องหรือไม่ พร้อมทั้งตั้งตนอยู่ในความไม่ประมาทดำเนินหลักการบริหารงานตามหลักที่เหมาะสม คือคิดถูก คิดเป็นลำดับ คิดอย่างมีเหตุผล และคิดให้เห็นเป้าหมาย บนพื้นฐานของการทำงานที่ต้องอาศัยการเคารพซึ่งกันและกันและพร้อมทั้งปฏิบัติที่ดีต่อกัน บริหารงานไปในแนวทางที่ไม่สร้างความแตกแยก ไม่เอารัดเอาเปรียบ และมีความชอบธรรม จึงจะเป็นผู้นำที่มีความรู้ความสามารถนำพาองค์กร หรือสังคม และหมู่คณะให้ประสบผลสำเร็จในการดำเนินงานได้นั่นเอง

คุณสมบัติของผู้นำในศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก

คุณลักษณะภาวะผู้นำ ในศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิกพบว่า ผู้นำในศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก หมายถึง ผู้ได้รับการแต่งตั้งด้วยการรับพระพร หรือการเจิมจากพระเจ้า และยังหมายถึงผู้ที่ปรารถนาทำหน้าที่ปกครองดูแลผู้ทุกข์ยาก ในฐานะผู้ทำหน้าที่เป็นผู้รับใช้ ผู้นำต้องเป็นผู้ที่มีประสบการณ์และมีความรู้ เพื่อทำหน้าที่ในการดูแลเอาใจใส่ต่อบรรดาผู้ติดตามบนวิถีแห่งความเชื่อ ตามพระคัมภีร์คุณสมบัติของผู้นำในศาสนาคริสต์ นิกายโรมันคาทอลิก ผู้นำต้องมีพระคริสต์เป็นศูนย์กลางของชีวิต มีหัวใจเป็นผู้รับใช้ด้วยจิตวิญญาณ เป็นผู้ที่มีคุณสมบัติที่เหมาะสม ที่จะเป็นคนของพระเจ้า เพื่อทำหน้าที่ดูแลบ้านของพระเจ้า

ลักษณะของผู้นำ จากการศึกษาตามพระคัมภีร์ มีลักษณะแบบผู้รับใช้ ที่มีลักษณะตรงตามอุดมคติของพระเป็นเจ้า เพื่อมาทำหน้าที่ในฐานะผู้รับใช้ และเป็นคนของพระเจ้า ซึ่งมาจากการแต่งตั้งของพระเจ้า หรือเป็นผู้ที่ปรารถนาทำหน้าที่ในการปกครองดูแล กล่าวคือผู้นำต้องพึ่งพาพระเจ้า เป็นที่ยอมรับของพระเจ้า เป็นผู้มีความถ่อมใจ เห็นอกเห็นใจผู้อื่น มองโลกในแง่ดี โดยมีลักษณะเด่นที่สำคัญของผู้นำคือการได้รับการเจิมด้วยพระจิต เพื่อกระทำภารกิจที่ดีงาม และนำพาผู้อื่นให้พ้นจากบาปได้นั่นเอง

หลักธรรมของผู้นำในศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก

หลักธรรมในการบริหารตน ตามหลักคำสอนทางศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก คือผู้นำต้องมีความสามารถ ในด้านการบริหารจัดการตนเองมุ่งสู่ผลสำเร็จ โดยต้องมีความเชื่อ และวางใจในพระเจ้า

พร้อมรับเอาศีลศักดิ์สิทธิ์เพื่อเป็นเครื่องมือช่วยเตือนสติ และเป็นกำลังใจในการทำงานด้วยความเชื่อถือศรัทธา และผู้นำต้องเป็นแบบอย่างที่ดีคือต้องปฏิบัติตามพระบัญญัติอย่างเคร่งครัด มากไปกว่านั้นต้องเป็นผู้ที่เสียสละ และไม่กระทำการอันใดที่เป็นต้นเหตุแห่งกิเลส คือการละจากบาปทั้งปวงด้วยการชำระจิตใจ และการกระทำของตนให้มีความบริสุทธิ์ อันเป็นหนทางไปสู่พระอาณาจักรของพระเจ้า

หลักธรรมในการบริหารคน ตามหลักคำสอนศาสนาคริสต์ นิกายโรมันคาทอลิก คือผู้นำที่ดีต้องอาศัยหลักธรรมบัญญัติเอก คือความรักเข้ามาใช้ในการบริหารคน โดยต้องเป็นความรักที่บริสุทธิ์ คือรักในพระเจ้าและรักในเพื่อนมนุษย์ แม้กระทั่งศัตรูก็ต้องมอบความรักให้เขาอย่างไม่มีข้อแม้ เพื่อก่อให้เกิดความสามัคคีและความมีเมตตาการุณยาก็ความเมตตาการุณยนี้เอง เป็นสื่อสัมพันธ์แห่งความสามัคคีซึ่งเป็นหนทางแห่งการได้มาซึ่งสันติ พร้อมทั้งมีความปรารถนาดี และสงเคราะห์ช่วยเหลือให้พวกเขาเหล่านั้นพ้นจากความทุกข์ เป็นผู้ที่มีความชอบธรรม นำพาผู้ที่มีความเชื่อดำเนินชีวิตบนเส้นทางแห่งความรอด ผู้นำที่กระทำได้อย่างนี้ ก็ถือได้ว่าเป็นผู้นำที่ยิ่งใหญ่เพราะว่าเป็นผู้ดำเนินรอยตามพระเยซูเจ้า ซึ่งเป็นหนทางแห่งความดี และความถูกต้อง

การที่บริหารงานนำพาองค์กร ให้ไปสู่เป้าหมายที่สำเร็จได้นั้น ผู้นำต้องเป็นผู้ที่มีความพอประมาณ เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตัว มีสติปัญญารู้จักเหตุผล และต้องมีความยุติธรรมในการบริหารงานให้ความเป็นธรรม ต่อผู้ใต้บังคับบัญชาอย่างเท่าเทียมกัน พร้อมทั้งเป็นผู้ที่มีความกล้าหาญ คือกล้าที่จะสละชีวิตเป็นปกป้องความถูกต้อง อันชอบธรรมในการบริหารงาน และมากไปกว่านั้น ผู้นำต้องมีความอดทน และเป็นผู้รู้จักวิธีการที่จะจัดการต่อความโกรธอย่างถูกต้อง และตามความเหมาะสม จึงจะถือได้ว่าเป็นผู้นำที่ดีมีความสามารถในการบริหารงาน และนำพาองค์กรไปสู่ความสำเร็จได้นั่นเอง

เปรียบเทียบคุณลักษณะภาวะผู้นำในพระพุทธศาสนาและศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก

ความหมายของผู้นำโดยทั่วไปเหมือนกัน คือผู้นำคือที่ได้รับการแต่งตั้ง หรือยกย่องขึ้นให้มาเป็นผู้ปกครอง เป็นผู้นำคือผู้ที่มีความรู้ความสามารถในการปกครอง และมีบทบาทในการชักพาให้ผู้อื่นปฏิบัติตามเพื่อให้พ้นจากความทุกข์ ส่วนความหมายโดยตรงนั้น ผู้นำในพระพุทธศาสนา ผู้นำคือผู้มีอิทธิพล และบทบาทเหนือกลุ่ม สามารถชักพาให้คนอื่นเคลื่อนไหว หรือกระทำการในทิศทางที่ผู้นำกำหนดเป้าหมายไว้บนพื้นฐานแห่งหลักธรรมตามหลักแนวคิดทางพระพุทธศาสนา ความหมายของผู้นำในศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก ความหมายโดยตรง คือผู้ที่ได้รับพระพร หรือการเจิมจากพระเจ้า หมายถึงผู้ที่ปรารถนาทำหน้าที่ปกครองดูแลผู้ทุกข์ยากในฐานะผู้ทำหน้าที่เป็นผู้รับใช้

คุณสมบัติของผู้นำทั้งในพระพุทธศาสนา และศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก นั้นต้องเป็นผู้ที่มีมโนธรรมคือจิตฝ่ายที่ดี คือเจตคติ ความคิด และอารมณ์ที่เป็นไปในฝ่ายดี ถือว่าเป็นคุณสมบัติภายในจิตใจที่ทำให้ผู้นำมีสามัญสำนึกที่จะเป็นผู้นำที่ดี แต่ต่างกันที่ในพระพุทธศาสนา เน้นว่าผู้นำต้องมีคุณสมบัติทั้งภายในและภายนอก แต่ศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก เน้นไปที่คุณสมบัติฝ่ายจิตเพียงอย่างเดียว

ลักษณะของผู้นำทั้งในพระพุทธศาสนาและศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก นั้นผู้นำต้องมีลักษณะของผู้ปกครองดูแลผู้อื่น ปฏิบัติหน้าที่ด้วยการมีหลักธรรม เป็นพื้นฐานในการนำเพื่อให้ผู้อื่นประสบความสำเร็จ สุข แต่ต่างกันในพระพุทธศาสนาผู้นำมีลักษณะที่ต้องเป็นที่ยอมรับของปวงชน แต่ในศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก ผู้นำต้องมีลักษณะที่ได้รับการยอมรับจากพระเจ้า

กล่าวคือหลักธรรมของผู้นำทั้งในทางพระพุทธศาสนา และศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก นั้น ประกอบไปด้วย 3 ด้านเช่นเดียวกัน คือหลักธรรมสำหรับบริหารตน บริหารคน และบริหารงาน คือหลักธรรมคำสอนเป็นหลักที่ช่วยพัฒนาพฤติกรรม และจิตใจของผู้นำไป พร้อมกับการพัฒนาบุคคล และพัฒนางาน ให้มีประสิทธิภาพไปพร้อมกัน แต่ต่างกันในพระพุทธศาสนา ผู้นำต้องประพฤติปฏิบัติตนอาศัยอำนาจในการปฏิบัติตนให้เป็นผู้นำที่ดี ด้วยความรู้ความสามารถของตนเอง แต่ในศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิกเป็นการอาศัยอำนาจที่เหนือธรรมชาติ คือพลังอำนาจที่ได้จากการประทาน ของพระเจ้าจึงจะเป็นผู้นำที่ดีได้นั่นเอง

บทสรุป

คุณลักษณะภาวะผู้นำในพระพุทธศาสนา หมายถึง บุคคลซึ่งถูกแต่งตั้งขึ้น หรือได้รับการยกย่องขึ้นให้เป็นผู้นำ มีคุณลักษณะบ่งบอกถึงความเป็นผู้นำโดยกำเนิด เพราะเป็นการสืบทอดโดยตำแหน่ง หรือโดยบุญบารมีที่ได้สั่งสมกันเป็นเวลานาน จนทำให้เกิดในตระกูลสูง เป็นที่ยอมรับและเคารพนับถือของบุคคลโดยทั่วไป มีความสามารถในการปกครองบังคับบัญชา และเป็นที่ยอมรับของสมาชิกให้มีอิทธิพล และบทบาทเหนือกลุ่ม สามารถชักพาให้คนอื่นเคลื่อนไหว หรือกระทำการในทิศทางที่ผู้นำกำหนดเป้าหมายเอาไว้ บนพื้นฐานแห่งหลักธรรม ด้วยการนำพาให้ผู้อื่นพ้นจากความทุกข์ได้

ส่วนคุณลักษณะภาวะผู้นำ ในทางศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก หมายถึง ผู้ได้รับการแต่งตั้งด้วยการรับพระพร หรือการเจิมจากพระเจ้า และยังหมายถึง ผู้ที่ปรารถนาทำหน้าที่ปกครองดูแลผู้ทุกข์ยากในฐานะผู้ทำหน้าที่เป็นผู้รับใช้ ผู้นำต้องเป็นผู้ที่มีประสบการณ์ และมีความรู้ เพื่อทำหน้าที่ในการดูแลเอาใจใส่ต่อบรรดาผู้ติดตามบนวิถีแห่งความเชื่อ และได้รับการยอมรับในคุณสมบัติ ด้านความรู้ในพระคัมภีร์ทางศาสนา และความประพฤติ มีลักษณะที่เหมาะสมในการดูแลบ้านของพระเจ้า ด้วยเป็นแบบอย่างบนเส้นทางแห่งความเชื่อมั่น นำพาผู้อื่นให้ได้รับความรอดพ้นจากบาป คือพระอาณาจักรของพระเจ้านิรันดร

ดังนั้น คุณลักษณะภาวะผู้นำ หมายถึง การเป็นผู้ที่มีคุณสมบัติ และลักษณะตามคำสอนทั้งสองศาสนา พร้อมทั้งการบูรณาการนำหลักธรรม นำมาใช้ในการครองใจคนเป็นการหลอมรวม ถักทอหลักธรรมในการบริหารตน บริหารคน และบริหารงาน ที่สามารถนำไปใช้ในการดำเนินชีวิตในการครองตน ครองคน และครองงานซึ่งเกิดจากการพัฒนาคุณสมบัติพื้นฐานส่วนตน ส่วนคน และส่วนงานการทำงาน ด้วยจิตใจที่สงบบนหลักความมีสติ มีความอดทน อดกลั้นต่อสิ่งชั่วร้าย มีความรัก มีความปรารถนาดี และเกรงอกเกรงใจในเพื่อนร่วมงานองค์กร มีหลักคุณธรรมจริยธรรม ที่เป็นหลักในการปฏิบัติตนให้เกิด

ความสุขสงบในจิตใจ อันเป็นฐานสำหรับการดำเนินชีวิตที่ดี ก่อให้เกิดความก้าวหน้าที่ยั่งยืนต่อตนเอง และต่อผู้อื่น และต้องงานนำพาวงค์กร หรือสังคมให้เจริญไปในทางที่ถูกต้อง เป็นความสงบสุขของสังคม โดยการรู้จักการบูรณาการการครองใจคนซึ่งต้องพัฒนาให้ครบทุกด้าน ที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน และทุกสิ่งเป็นไปตามเหตุปัจจัยซึ่งเมื่อเข้าใจการปฏิบัติต่อตนเองเข้าใจ ในการปฏิบัติต่อผู้อื่น และเข้าใจในลักษณะหน้าที่การทำงานเข้าใจบทบาทหน้าที่ในฐานะเป็นผู้นำผู้บริหารผู้ปกครอง ผู้ร่วมงาน ปฏิบัติต่องาน และเข้าใจการเปลี่ยนแปลง ปฏิบัติงานให้เป็นไปในแนวทางเดียวกัน มีการกระจายอำนาจ การตัดสินใจ เพื่อผลักดันให้บุคลากรได้ใช้ศักยภาพที่มีอยู่ในการปฏิบัติงานที่มีอยู่อย่างเต็มที่ และเป็นแบบอย่างที่ดีทั้งหลักการในการทำงาน และการประพฤติตนเพื่อสร้างศรัทธาให้กับบุคลากร และชุมชน เพื่อการอยู่ร่วมกันได้อย่างสุขสงบ ก้าวไปสู่สังคมที่น่าอยู่อาศัยตลอดกาลนั่นเอง

เอกสารอ้างอิง

- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย . (2539). พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- คณะกรรมการคาทอลิกเพื่อคริสตธรรมแผนกพระคัมภีร์. (2550). พระคัมภีร์คาทอลิก ฉบับสมบูรณ์
(Thai Catholic Bible Complete Version) ภาคพันธสัญญาเดิมและภาคพันธสัญญาใหม่.
กรุงเทพฯ: คณะกรรมการคาทอลิกเพื่อคริสตธรรมแผนกพระคัมภีร์.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2546). ภาวะผู้นำ : ความสำคัญต่อการพัฒนาคนพัฒนาประเทศ.
กรุงเทพฯ: ธรรมสภา.

การเกิดขึ้นของอภิสมาจารสิกขาบทของพระภิกษุในพระพุทธศาสนาเถรวาท
ORIGIN OF PRECEPTS FOR DECENT CONDUCTS OF MONKS
IN THERAVADA BUDDHISM

พระครูภาวนาวัฒนบัณฑิต วิ. (มันจะนา), พระวรวุฒิ วิสุทธิเมธี (โอทอง)

Phrakhrubhavanavattanabundit Vi. (Manjana), PhraWorawut Wisutthimethi (Othong)

ธรรมสถานมูลนิธิพุทธมหาเมตตา

Buddhamahametta

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, พระนครศรีอยุธยา

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, PhraNakhonSiAyutthaya

Corresponding author, e-mail: warawut19952538@G-mail.com

vipassanathai2557@gmail.com

บทคัดย่อ

พระวินัยเป็นสิ่งที่พระพุทธองค์ทรงบัญญัติขึ้นมา เพื่อควบคุมพฤติกรรมของภิกษุทั้งหลายให้อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข ประกอบด้วย สิกขาบทที่มาในพระปาติโมกข์ และสิกขาบทที่มานอกพระปาติโมกข์ เรียกว่า อภิสมาจารสิกขาบท ในพระพุทธศาสนาเถรวาท การเกิดขึ้นของอภิสมาจารสิกขาบทพระพุทธองค์ทรงทรงบัญญัติไปตามสภาพภูมิศาสตร์ สังคม และวัฒนธรรมที่พระพุทธศาสนาแผ่ไปถึง สิกขาบทที่เกี่ยวข้องกับภูมิศาสตร์ เช่น การอุปสมบท การสงฆ์ รวมถึงเรื่องการเก็บรักษาอาหารได้ในยามเกิดทุกข์ภัย สิกขาบทที่เกี่ยวข้องกับสังคม พระพุทธองค์ทรงอนุญาตให้กุลบุตรสามารถเข้ามาบวชในพระพุทธศาสนาได้ โดยไม่มีเลือกชั้นวรรณะ และอาชีพาริสุทธิศีล และการเกิดขึ้นของอภิสมาจารด้านวัฒนธรรม เช่น วัฒนธรรมในการบิณฑบาต การนุ่งห่มจีวร เสนาสนะ และคิลานเภสัช

คำสำคัญ: พระพุทธศาสนาเถรวาท, อภิสมาจาร, สิกขาบท

Abstract

The Discipline was prescribed by the Buddha for the restricting behavior of monks aiming at living together peacefully, consisting of the fundamental precepts and out of the fundamental ones or called the precept for decent conduct of monks. In Theravada Buddhism, the origin of precepts for decent conduct of monks the Buddha prescribed as per geography, society and culture Buddhism reached to. The geographical

precepts that the Buddha prescribed such as ordination, bathing, including the keeping of foods in the time of famine; social precepts such as the permission to all men from all walks of life to enter to monastery without discrimination from social status, and the purity of conduct connected with livelihood; cultural precepts such as the culture of receiving alms food, cloth dressing, shelter, medicine etc.

Keyword: Theravada Buddhism, Precepts for decent conducts, Precepts

บทนำ

การที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติพระวินัยนั้น ไม่ได้ทรงบัญญัติไว้ล่วงหน้า แต่จะทรงบัญญัติก็ต่อเมื่อเกิดกรณีขึ้น อาทิ เช่น มีภิกษุกระทำหรือกล่าวไม่เหมาะสม เป็นต้น จึงจะทรงบัญญัติสิกขาบทขึ้นมา คำว่า สิกขาบท แปลว่า บทที่ควรศึกษา ก่อนบัญญัติจะทรงสอบถามก่อนเสมอ คือพระพุทธเจ้าจะทรงตรัสถามภิกษุด้วยเหตุผล 2 ประการ ได้แก่ จักทรงแสดงธรรมอย่างหนึ่ง และจักทรงบัญญัติสิกขาบทแก่พระสาวกทั้งหลายอย่างหนึ่ง พระวินัย คือกฎระเบียบข้อบังคับ อันเป็นขนบธรรมเนียมประเพณีที่จะต้องปฏิบัติให้เป็นไปในทางเดียวกันของหมู่ภิกษุ เพื่อให้เกิดความกลมไสแก่ผู้พบเห็นเพื่อให้มีอาจารย์อันงามเป็นระเบียบเรียบร้อย อันจะนำไปสู่การประพฤติปฏิบัติชอบ เป็นการเอื้อต่อการประพฤติธรรมทางจิตใจ หากจะเปรียบเทียบให้เด่นชัดขึ้นมา พระวินัยเปรียบกับกฎระเบียบหรือกฎเกณฑ์กติกาของสังคม ที่อยู่ร่วมกันโดยมีกติกาตกลงกันได้ ถ้าใครฝ่าฝืนต้องถูกลงโทษตามกติกาที่ตั้งไว้หรือจะเปรียบเทียบกับกฎหมายบ้านเมืองของประเทศ ที่มีกฎหมายตราไว้สำหรับพลเมืองของประเทศนั้นได้ปฏิบัติร่วมกันถ้าใครฝ่าฝืนก็มีความผิด

พระพุทธองค์ได้ทรงบัญญัติพระวินัยเอาไว้เป็นกฎข้อบังคับสำหรับพระสาวกได้ปฏิบัติตาม และพระวินัยเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นสำหรับฝึกหัดอบรมกุลบุตรผู้เข้ามาบวชในพระพุทธศาสนา เพราะว่าผู้เข้ามาบวชนั้นมาจากต่างตระกูล ต่างชนชั้น ต่างอริยาศัย ต่างจิต และต่างใจหากไม่มีพระวินัยควบคุมความประพฤติให้เป็นระเบียบเรียบร้อย ก็จะเป็นหมู่ภิกษุที่สับสนวุ่นวายไม่เป็นที่ตั้งแห่งความศรัทธาเลื่อมใส ถ้าภิกษุทุกรูปประพฤติตามพระวินัย ก็จะเป็นหมู่ภิกษุที่งดงามทำให้เกิดความเลื่อมใสศรัทธาและจะทำให้พระพุทธศาสนาดำรงอยู่ยืนนาน เปรียบเหมือนดอกไม้มีนานาชนิดถูกร้อยไว้ด้วยด้าย จึงไม่แตกแยกกระจัดกระจาย ทั้งยังคุมกันเข้าเป็นพวงมาลัยที่สวยงาม สมดังที่พระพุทธองค์ตรัสไว้ในเวรัญชกัณฑ์ ความว่า

พระพุทธเจ้ากุกกุสันธะ พระพุทธเจ้าโกนาคมนะ และพระพุทธเจ้ากัสสปะ ไม่ทรงพื่อนคลายที่จะแสดงธรรมโดยพิสดารแก่สาวก สุตตะ เคยยะ และเวทลละของพระพุทธเจ้าทั้ง 3 พระองค์ จึงมีมากทรงบัญญัติสิกขาบทไว้แก่สาวกมีการแสดงปาติโมกข์ และเมื่อสิ้นพระพุทธเจ้าและสาวกผู้รู้ตามแล้ว สาวกชั้นหลังต่างชื่อต่างโคตร และต่างชาติวรรณะได้เข้ามาบวชจากต่างตระกูล พวกเธอเหล่านั้นพาให้พรหมจรรย์ดำรงอยู่นาน เหมือนดอกไม้มีนานาพรรณงอกอยู่บนแผ่นดินกระดาน เอาด้ายร้อยไว้ย่อมไม่ถูกลมพัดกระจัดกระจายไป เพราะเอาด้ายร้อยไว้ ซึ่งข้อความในพระสูตรนี้แสดงว่า การบัญญัติพระวินัยเป็น

เหตุสำคัญประการหนึ่ง ที่ทำให้พระพุทธศาสนาดำรงอยู่ได้ยืนนานอินเดียในสมัยครั้งพุทธกาล มีอาณาจักรที่กว้างใหญ่ไพศาล มีลักษณะภูมิอากาศที่แตกต่างกันไป บางพื้นที่ร้อนมาก บางพื้นที่หนาวมาก เมื่อมีคนมาบวชจำนวนมาก บางคนกระทำความผิด พระพุทธเจ้าจึงบัญญัติสิกขาบทขึ้นมา เพื่อควบคุมความประพฤติของภิกษุเหล่านั้น และเพื่อความเลื่อมใสของบุคคลที่ยังไม่เลื่อมใสนั่นเอง

ภูมิศาสตร์อินเดียสมัยพุทธกาล

สมัยพุทธกาลชมพูทวีปเป็นอาณาจักรที่กว้างใหญ่ไพศาล มีพระราชอาณาเขตปกครองในทุกแคว้น ลักษณะสภาพภูมิอากาศจึงแตกต่างกันออกไป บางพื้นที่ร้อนมาก บางพื้นที่หนาวมาก และมีเทือกเขาที่ถูกปกคลุมด้วยป่าทึบ อันเต็มไปด้วยสัตว์ร้ายนานาชนิด และโรคภัยไข้เจ็บต่าง ๆ นอกจากนี้ ยังมีแม่น้ำใหญ่สองสาย คือแม่น้ำคงคาและแม่น้ำสินธุ ซึ่งชาวอินเดียในสมัยพุทธกาลเชื่อกันว่าเป็นแม่น้ำศักดิ์สิทธิ์ที่สามารถชำระล้างบาปได้ ชาวอินเดียส่วนใหญ่นับถือเทพเจ้า บางส่วนนับถือธรรมชาติ แผ่นดินอินเดียในครั้งพุทธกาลจึงมีความอุดมสมบูรณ์เป็นอย่างมาก ด้วยเหตุนี้ จึงถูกเรียกว่า ภารตวรรษ หมายถึง ถิ่นที่อยู่ของชาวภารตะ เมื่อครั้งพระสัมมาสัมพุทธเจ้ายังทรงมีพระชนม์ชีพอยู่นั้น ดินแดนชมพูทวีปเต็มไปด้วยอารยธรรมที่เจริญรุ่งเรือง ผู้คนในสมัยนั้นมีจิตใจที่สูงส่ง ภัยร้ายอันเกิดจากธรรมชาติก็ไม่ปรากฏ ฝนฟ้าก็ตกต้องตามฤดูกาล ประชาชนทุกหย่อมหญ้ามีความเป็นอยู่ที่สะดวกสบาย พระราชาแต่ละแคว้นต่างปกป้องและดูแลประชาราษฎร์ในแคว้นของตนอย่างสงบสุขเรื่อยมา ประเทศอินเดียในสมัยพุทธกาลเป็นอาณาจักรที่กว้างใหญ่ไพศาล มีพระราชอาณาเขตปกครองในทุกแคว้น ลักษณะภูมิประเทศและดินฟ้าอากาศจึงแตกต่างกันออกไป

บางพื้นที่ร้อนมาก บางพื้นที่หนาวมาก ทางตอนเหนือมีภูเขาสูงรวมทั้งมีเทือกเขาหิมาลัย ซึ่งมียอดเขาสูงสุดในโลกยาวนานไปกับพรมแดนด้านเหนือ มียอดเขาสูงถูกปกคลุมด้วยหิมะตลอดทั้งปี ในด้านตะวันตกเฉียงเหนือมีทะเลทรายที่ร้อนระอุและแห้งแล้ง มีเทือกเขาที่ถูกปกคลุมด้วยป่าทึบ ซึ่งเต็มไปด้วยสัตว์ร้ายและโรคภัยไข้เจ็บต่าง ๆ มีทะเลทรายอันร้อนระอุ สิ่งเหล่านี้เป็นปัจจัยทางธรรมชาติ ทำให้อินเดียแบ่งออกเป็นแคว้นน้อยใหญ่ขาดการติดต่อซึ่งกันและกัน เป็นหน่วยทางการเมืองและสังคมที่มีลักษณะโดดเด่น ขาดความสัมพันธ์ที่ยืนถาวรระหว่างกันด้านความสัมพันธ์กับภายนอก มีเทือกเขาหิมาลัยซึ่งยาวเหยียดไปตลอดแนวพรมแดนด้านเหนือของอินเดีย ติดกับชายฝั่งทะเลยาวเหยียดเป็นปราการธรรมชาติที่กั้นอินเดียออกจากส่วนอื่น ๆ ช่วยให้อินเดียได้มีโอกาสสร้างสมอารยธรรมที่มีลักษณะเฉพาะตน อย่างไรก็ตาม เครื่องกีดขวางทางธรรมชาติ เช่น ภูเขาและทะเล ก็มีได้กั้นอินเดียให้ปลอดภัยจากการรุกรานภายนอกซึ่งปรากฏว่าตั้งแต่สมัยโบราณนั้น อินเดียได้รับภัยจากผู้รุกรานอยู่เสมอ อินเดียยังมีแม่น้ำที่อุดมสมบูรณ์ เช่น แม่น้ำคงคาและแม่น้ำสินธุ แม่น้ำใหญ่ทั้งสองสายนี้ชาวอินเดียเชื่อว่าเป็นแม่น้ำศักดิ์สิทธิ์สามารถชำระล้างบาปได้ และเป็นคติความเชื่อของชาวอินเดียมาหลายศตวรรษ ในสมัยพุทธกาลสามารถแบ่งพื้นที่ออกเป็น 2 ส่วน คือส่วนกลางหรือเขตชั้นใน เรียกว่า มัชฌิมประเทศ ส่วนรอบนอกหรือหัวเมืองชายแดน เรียกว่า ปัจฉิมประเทศ มัชฌิมประเทศเป็นเขตที่มีประชาชนอาศัยอยู่มากมีความเจริญรุ่งเรือง เป็นศูนย์กลางธุรกิจการค้าและการศึกษา มีนักปราชญ์ราชบัณฑิตมากมาย แบ่ง

การปกครองออกเป็น 16 แคว้น แคว้นเหล่านี้เป็นอิสระมีอธิปไตยเป็นของตนเอง บางครั้งแคว้นที่มีความอ่อนแออาจจะถูกแคว้นที่มีความเข้มแข็งกว่าเข้ายึดครอง ทำให้สูญเสียดิปไตยไปตั้งได้ และแคว้นที่มีความเข้มแข็งทั้งในด้านเศรษฐกิจการเมืองและกองทัพ จัดอยู่ในประเภทมหาอำนาจมีอยู่ 5 แคว้น ได้แก่ มคร โกศล อวันตี วัชชี และวังสะ โดยแคว้นมครของพระเจ้าพิมพิสาร เป็นมหาอำนาจสูงสุด ส่วนสภาพเศรษฐกิจในอินเดียสมัยพุทธกาล ตามที่ปรากฏหลักฐานในพระไตรปิฎก และอรรถกถานั้นกล่าวได้ว่า อินเดียในสมัยพุทธกาลมีเศรษฐกิจดีมาก การผลิต และการค้าเจริญรุ่งเรือง มีกองเกวียนเดินทางขนสินค้าไปขายระหว่างเมืองจำนวนมาก มีมหาเศรษฐีที่มีสมบัติมากมหาศาล อาทิ เช่น โชติกเศรษฐี ชฎิลเศรษฐี เมณฑกเศรษฐี และอนาถบิณฑิกเศรษฐี เป็นต้น

พัฒนาการของคณะสงฆ์ในสมัยพุทธกาล

พัฒนาการของคณะสงฆ์ในสมัยพุทธกาล เป็นรูปแบบการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ในสมัยพุทธกาลนั้นการปกครองดูแลคณะสงฆ์เป็นไปอย่างเรียบง่าย และสงบสุข เนื่องจากว่าระบบคณะสงฆ์ในครั้งพุทธกาลมีพระพุทธเจ้าเป็นผู้ปกครองดูแล โดยพระองค์ทรงใช้หลักพระธรรมวินัยในการปกครองควบคุมดูแลทำให้พระภิกษุสงฆ์มีอาจารย์ที่งดงาม และเป็นที่เลื่อมใสศรัทธา ของบรรดาพุทธศาสนิกชนทั้งหลาย ซึ่งรูปแบบการบริหารกิจการคณะสงฆ์ คือองค์กรหนึ่งที่เกิดขึ้นในท่ามกลางสังคมสงฆ์ ที่มีประวัติศาสตร์และพัฒนาการมายาวนาน การปกครองคณะสงฆ์ได้มีมาตั้งแต่สมัยพุทธกาล พระพุทธเจ้าทรงปกครองคณะสงฆ์ใช้ระบบธรรมาธิปไตยในการปกครอง พัฒนาการของคณะสงฆ์ระยะต้น ได้แก่ พระพุทธเจ้าทรงกระทำด้วยพระองค์เองทุกอย่าง ระยะต่อมา พระองค์ทรงให้พระสาวกช่วยกระทำบ้าง เป็นการแบ่งเบาภาระและฝึกหมู่สาวก เพื่อที่จะรับช่วงงานจากพระองค์ ต่อมาตอนใกล้ปรินิพพาน ทรงมอบความเป็นใหญ่ให้หมู่พระสงฆ์สาวก ส่วนพระองค์ทรงดูแลทั่วไป และทำงานด้านการสอนอย่างเดียว เป็นทำนองว่าบิดาอบรมบุตรธิดาให้รู้จักการงาน ครั้นนั้นปลายชีวิตก็มอบทรัพย์สมบัติให้ 1) พัฒนาการของคณะสงฆ์ในช่วงต้น ได้แก่ การปกครองโดยพระพุทธเจ้าเพียงพระองค์เดียวเป็นแบบธรรมาธิปไตย มีดังนี้

- 1) ทรงแสดงพระธรรม และบัญญัติพระวินัย คือหลักนิติบัญญัติ
- 2) ทรงปกครองพระภิกษุสงฆ์ คือหลักบริหาร
- 3) ทรงวินิจฉัยอธิกรณ์ คือหลักตุลาการ

จุดประสงค์ในการบัญญัติพระวินัย คือเพื่อให้พระภิกษุสงฆ์อยู่ร่วมกันด้วยดี พ้นจากมลทินและกิเลสอาสวะทั้งปวง ทำให้ประชาชนเกิดความเลื่อมใสศรัทธา และเป็นเครื่องส่งเสริมการปฏิบัติธรรม ดังข้อความว่า ภิกษุทั้งหลายเพราะเหตุนี้แล เราจักบัญญัติสิกขาบททั้งหลายอาศัยอำนาจประโยชน์ ได้แก่

- 1) เพื่อความดีแห่งสงฆ์ 2) เพื่อความสำราญแห่งสงฆ์ 3) เพื่อข่มผู้เก้อยาก 4) เพื่อความอยู่สำราญแห่งภิกษุผู้มีศีลเป็นที่รัก 5) เพื่อป้องกันอาสวะอันจักบังเกิดในปัจจุบัน 6) เพื่อกำจัดอาสวะอันจักบังเกิดในอนาคต 7) เพื่อความเลื่อมใสของชุมชนที่ยังไม่เลื่อมใส 8) เพื่อความเลื่อมใสของชุมชนที่เลื่อมใสแล้ว

2) พัฒนาการของคณะสงฆ์ในช่วงกลาง ได้แก่ พระพุทธเจ้าทรงให้พระสาวกช่วยกระทำอันเป็นการแบ่งภาระของพระองค์ เป็นการฝึกปรือหมู่สาวก เพื่อที่จะรับช่วงงานจากพระองค์ มีดังนี้

- 1) พระพุทธเจ้า คือพระธรรมราชา
- 2) พระสารีบุตร คือพระธรรมเสนาบดี
- 3) พระโมคคัลลานะ คือพระสังฆปริณายก
- 4) พระอานนท์ คือเลขานุการส่วนพระองค์

พระพุทธเจ้าทรงดำรงตำแหน่งเป็นพระธรรมราชา ทรงแต่งตั้งพระสารีบุตรให้เป็นพระธรรมเสนาบดี มีฐานะเป็นรองประธานบริหาร และเป็นพระอัครสาวกฝ่ายขวา มีหน้าที่รับผิดชอบงานด้านวิชาการ ส่วนพระโมคคัลลานะทรงตั้งให้เป็นพระอัครสาวกฝ่ายซ้าย มีหน้าที่รับผิดชอบงานด้านบริหาร และพระอานนท์ทรงตั้งให้เป็นเลขานุการส่วนพระองค์ นอกจากนี้ ยังทรงแต่งตั้งพระสาวกทั้งฝ่ายบรรพชิต และฝ่ายคฤหัสถ์ผู้เป็นเอตทัคคะ ให้รับภาระหน้าที่การงานในด้านต่าง ๆ อีกด้วย

3) พัฒนาการของคณะสงฆ์ในช่วงปลาย ได้แก่ พระพุทธเจ้าทรงมอบความเป็นใหญ่ให้หมู่พระสงฆ์สาวก ส่วนพระองค์ก็ทรงดูแลทั่วไป และทำงานด้านการสอนอย่างเดียว คือทรงมอบให้สงฆ์ประชุมกันทำสังฆกรรมทั้งปวง พระสงฆ์ผู้เข้าประชุมพึงเป็นสมานสังวาสกัน ต้องมีมติเป็นเอกฉันท์และต้องเป็นไปตามพระธรรมวินัย มีดังนี้ 1) การปกครองภายใน คือเถระ และ 2) การปกครองภายนอก คือพระอุปัชฌาย์

ต่อมาในภายหลัง พระพุทธองค์ทรงมอบความเป็นใหญ่ให้แก่พระสงฆ์ ดังจะเห็นได้จากการที่ทรงกระจายอำนาจให้คณะสงฆ์ดำเนินการให้การอุปสมบท เมื่อมีกิจจาริกรรมหรือกิจการที่จะต้องทำร่วมกัน คณะสงฆ์สามารถบริหารจัดการเองได้ เมื่อมีกรณีความขัดแย้งเกิดขึ้นในคณะสงฆ์ พระพุทธเจ้าก็ทรงมอบอำนาจให้คณะสงฆ์เป็นผู้จัดการแก้ปัญหา อันเป็นมูลฐานแห่งการปกครองคณะสงฆ์ในส่วนภูมิภาค เมื่อมีพระภิกษุสงฆ์จำนวนมากขึ้น จึงต้องมีสมานสังวาส และนानาสังวาส

รูปแบบและพัฒนาการของคณะสงฆ์ในสมัยพุทธกาล ในระยะแรก พระพุทธเจ้าทรงปกครองโดยพระองค์เอง ต่อมาพระองค์ทรงบัญญัติพระวินัย และใช้พระวินัยเป็นระเบียบเครื่องมือในการปกครองคณะสงฆ์ เพื่อให้พระภิกษุต้องอยู่ภายใต้พระธรรมวินัย และต้องปฏิบัติตามพระธรรมวินัย โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อออกจากทุกข์ และทำพระนิพพานให้แจ้ง อันเป็นจุดหมายสูงสุดของพระศาสนา ในกาลต่อมาพระสาวกมีจำนวนมากขึ้น พระพุทธเจ้าทรงจัดองค์กรใน พระพุทธศาสนาออกเป็นพุทธบริษัท ๔ ประกอบด้วย ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก และอุบาสิกา ภายหลังพระพุทธองค์ทรงมอบความเป็นใหญ่ให้แก่พระสงฆ์ ครั้นช่วงระยะสุดท้าย พระองค์ทรงมีพระชนมายุมากขึ้นทรงมอบให้พระธรรมวินัย เป็นศาสดาแทนพระองค์ เมื่อพระองค์ทรงล่วงไปต้องถือธรรมาธิปไตย เป็นหลักสำคัญที่สุด

พุทธานุญาตด้านการอาบน้ำสมัยพุทธกาล

ในสมัยพุทธกาลพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงประทับอยู่ ณ พระเวฬุวันวิหาร เขตกรุงราชคฤห์ ครั้นนั้นภิกษุฉัพพัคคีย์ได้อาบน้ำและสีกาย คือขา แขน ออก และหลัง ที่ต้นไม้ เสา ฝา และก้อนหิน เมื่อมี

ชาวบ้านเห็นแล้วจึงเพ่งโทษ กล่าวติเตียน และโพนทะนาว่า เหตุไฉนสมณะเชื้อสายพระศากยบุตร ทั้งหลายจึงอาบน้ำ สีกาย คือขาข้าง แขนข้าง ออกข้าง และหลังข้าง ที่ต้นไม้ เสา ฝา และก้อนหิน เหมือนอย่างพวกนักมวยผู้ชกกันด้วยหมัด เหมือนพวกชาวบ้านผู้ชอบแต่งผิว และเหมือนอย่างคฤหัสถ์ผู้บริโภคมกาม เมื่อภิกษุทั้งหลายได้ยินพวกชาวบ้านนั้นเพ่งโทษ กล่าวติเตียน และโพนทะนาอยู่ จึงกราบทูลเรื่องนั้น แต่พระผู้มีพระภาคเจ้าให้พระองค์ทรงรับทราบ ลำดับนั้นพระผู้มีพระภาคเจ้ารับสั่งให้ประชุมภิกษุสงฆ์ เพราะเหตุเป็นเค้ามูลนั้น ในเพราะเหตุแรกเกิดนั้น แล้วทรงสอบถามภิกษุทั้งหลายว่า ภิกษุทั้งหลายชื่อว่า ภิกษุฉัพพัคคีย์อาบน้ำ สีกาย คือขาข้าง แขนข้าง ออกข้าง และหลังข้างในต้นไม้ ฝา เสา และก้อนหิน นั้น เป็นเรื่องจริงหรือ เหล่าภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า จริงพระพุทธเจ้าข้า พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงติเตียนว่า ภิกษุทั้งหลาย การกระทำของโมฆะบุรุษเหล่านั้นไม่เหมาะสม ไม่สมควร ไม่ใช่กิจของสมณะ เหตุไฉนโมฆะบุรุษเหล่านั้นอาบน้ำจึงสีกาย คือขาข้าง แขนข้าง ออกข้าง และหลังข้าง ที่ต้นไม้ ฝา เสา และก้อนหิน การกระทำของโมฆะบุรุษเหล่านั้น ไม่เป็นไปเพื่อความเลื่อมใสของชุมชนที่ยังไม่เลื่อมใส จึงทรงรับสั่งกับภิกษุทั้งหลายว่า ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุอาบน้ำไม่พึงสีกาย ที่ต้นไม้ ฝา เสา และก้อนหิน รูปใดสีกายที่ต้นไม้ เสา ฝา และก้อนหิน จะต้องอาบัติทุกกฏ ดังนั้น จึงห้ามไม่ให้พระภิกษุกระทำกิริยาอาการเช่นนั้น ได้แก่ 1) ห้ามภิกษุอุกกายที่ต้นไม้ 2) ห้ามภิกษุอุกกายที่ฝา 3) ห้ามภิกษุอุกกายที่เสา 4) ห้ามภิกษุอุกกายที่ก้อนหิน 5) ห้ามภิกษุอาบน้ำในที่ที่ไม่สมควร 6) ห้ามภิกษุอาบน้ำอุหลังด้วยไม้ 7) ห้ามภิกษุใช้หินอุหลัง 8) ห้ามภิกษุอุหลังให้ภิกษุด้วยกัน 9) ห้ามภิกษุอุหลังด้วยไม้บังเวียนที่จักเป็นพินม้งกร ส่วนข้อที่ทรงอนุญาตให้พระภิกษุสามารถกระทำได้ ได้แก่ 1) ภิกษุได้อาหารสามารถอุหลังด้วยไม้บังเวียนที่จักเป็นพินม้งกรได้ 2) ภิกษุได้อาหารสามารถใช้ผ้าปิดเป็นเกลียวอุหลังได้ และ 3) ภิกษุได้อาหารสามารถใช้มืออุหลังได้

พุทธานุญาตด้านการเก็บภิกษาสมัยพุทธกาล

สมัยครั้งพุทธกาลพระภิกษุมีชีวิตอยู่ได้ เนื่องด้วยอาศัยการบิณฑบาตเลี้ยงชีพ ไม่สามารถประกอบอาหารรับประทานได้อย่างขรราวาส และการฉันทตอาหารของพระภิกษุในสมัยพุทธกาลนั้นก็มิเวลาจำกัดเอาไว้ ไม่สามารถรับประทานได้ตลอดเวลาเหมือนอย่างกับคฤหัสถ์ทั่วไป พระวินัยจึงถือว่าเป็นเครื่องขัดเกลาความประพฤติของเหล่าภิกษุทั้งหลาย ให้อยู่ในระเบียบกติกาศาสนาของพระวินัยบัญญัติและอภิสมจารที่พระพุทธเจ้าทรงเอาไว้ เพื่อให้เป็นเครื่องมือช่วยควบคุมความประพฤติของภิกษุสงฆ์ทั้งหลาย และเพื่อความมั่นคงของบวรพระพุทธศาสนาอีกด้วย ฉะนั้น พระวินัยบัญญัติและอภิสมจาร จึงมีทั้งข้อห้ามและขออนุญาตที่สามารถให้กระทำได้ในบางกรณี เช่น การเก็บอาหาร และการประกอบอาหารของภิกษุ ในบางครั้งก็มีขออนุญาตให้กระทำได้ในพระวินัยปิฎกได้อธิบายกาลิกทั้ง 4 อย่าง มีดังนี้ กาลิก แปลว่า ประกอบด้วยกาลเวลา หรือขึ้นอยู่กับกาลเวลา อันเป็นภาษาพระวินัย หมายถึง อาหารหรือของที่ภิกษุรับแล้วเก็บไว้ฉันได้ตามกาลเวลาที่กำหนดเท่านั้น หากเก็บไว้เกินกว่านั้นถือเป็นความผิด ได้แก่ 1) ยาวกาลิก หมายถึง ของที่เก็บไว้ฉันได้ชั่วคราว คือตั้งแต่เช้าถึงเที่ยงวัน ได้แก่ โภชนะทั้ง 5 คือข้าวสุก ขนมสด ขนมแห้ง ปลาและเนื้อ 2) ยามกาลิก หมายถึง ของที่เก็บไว้ฉันได้ชั่วระยะเวลาวันหนึ่งกับคืนหนึ่ง ได้แก่ น้ำมะม่วง น้ำลูกหว้า น้ำกล้วยมีเมล็ด น้ำกล้วยไม่มีเมล็ด น้ำมะขาง น้ำลูกจันทน์ น้ำเห่าบัว น้ำ

มะพร้าว และลื่นจี 3) สัตตาทกาลิก หมายถึง ของที่เก็บไว้ฉันได้ภายใน 7 วัน ได้แก่ เก้าอี้ทั้ง 5 อย่าง คือ เนยใส เนยข้น น้ำมัน น้ำผึ้ง น้ำอ้อย 4) ยาวซีวิก หมายถึง ของที่รับประทานแล้ว สามารถฉันได้ตลอดไป ไม่จำกัดเวลา ได้แก่ ประภทยาทั่วไป ที่รับประทานแล้วเก็บรักษาไว้ ฉันได้ตลอดชีวิตเมื่อมีเหตุ ได้แก่ ราก หัว เหง้า น้ำฝาด ใบ ผล ยางต้นไม้ เถาวัลย์ ต้นหญ้าที่พวกมนุษย์ไม่ได้เอาไปทำกินเป็นอาหาร

การเกิดขึ้นของอภิสมจารสิกขาบทด้านสังคัม

คำว่า สังขะ ในพระพุทธศาสนา หมายถึง สังคัม ชุมชน และบริษัทแห่งสาวกของพระพุทธเจ้า แบ่งออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่ 1) อริยะสงฆ์ หมายถึง สาวกของพระพุทธเจ้าผู้ได้บรรลุมรรคผลในระดับต้นจนถึงระดับสูงสุด คือ พระโสดาบัน พระสกทาคามี พระอนาคามี พระอรหันต์ และ 2) สมมุติสงฆ์ หมายถึง สงฆ์โดยสมมุติเป็นผู้ที่เข้ามาบวชเป็นพระภิกษุ และเป็นปุถุชนที่มีกิเลสอยู่เช่นสามัญชนทั่วไป แต่ปฏิบัติตามทางสายกลางให้จิตใจสงบสุข กำหนดเอาพระภิกษุจำนวน 4 รูป ขึ้นไปจึงเรียกว่าสงฆ์ และสามารถประกอบสังฆกรรมได้ โดยมีพระวินัยเป็นกรอบสำคัญ เมื่อพิจารณาจากการจัดตั้งคณะสงฆ์ของพระพุทธองค์ จะเห็นได้ว่า พระพุทธองค์ทรงมีวัตถุประสงค์เพื่อให้บุคคลได้ฝึกฝนตนเอง ให้มีคุณภาพทางด้านจิตใจและสติปัญญาให้มีอิสรภาพหลุดพ้นจากกิเลสตัณหา และมีความสุขโดยผ่านสังคัมของคณะสงฆ์เป็นแบบอย่างที่สำคัญ โดยให้ทุกคนได้เข้าถึงความเป็นอริยะสงฆ์เป็นสำคัญ

กล่าวอีกนัยหนึ่งคือว่า พระพุทธองค์ทรงต้องการให้โลกนี้เป็นชุมชน หรือสังคัมของพระอริยบุคคล หรือคนที่พัฒนาตนแล้ว การที่จะให้บุคคลได้เข้าสู่สภาวะแห่งการพัฒนาดังกล่าวได้นั้น จำเป็นจะต้องมีการจัดตั้งชุมชนที่เป็นรูปธรรม พระพุทธองค์จึงทรงตั้งชุมชนสงฆ์ขึ้นมา เพื่อให้เป็นแบบอย่างหรือตัวอย่าง ซึ่งมีหน้าที่และภารกิจหลัก คือการฝึกฝนอบรมบุคคลให้ได้รับการพัฒนาตนเอง แล้วออกไปสั่งสอนธรรมหรือพัฒนาประชาชนกลุ่มอื่นทุกหมู่เหล่า ทุกวรรณะ ทุกเพศ ทุกวัย ทุกเชื้อชาติ ให้ได้รับการพัฒนาตนเองจนกลายเป็นอริยบุคคลหรืออริยะสงฆ์ ภิกษุสงฆ์ที่ทรงตั้งขึ้นจึงกลายมาเป็นสังคัมหรือเป็นชุมชนแบบอย่าง ที่มีการจัดตั้งในลักษณะที่เป็นองค์กรที่เป็นรูปนัยตามความหมายในทางสังคัมวิทยา การเกิดขึ้นของอภิสมจารสิกขาบทด้านสังคัม คือการบัญญัติพระวินัยนั้นพระพุทธเจ้า ไม่ได้ทรงบัญญัติเอาไว้ล่วงหน้า แต่เมื่อเกิดเหตุการณ์อันเป็นเรื่องทำให้เสื่อมเสียแก่หมู่สงฆ์ จึงจะทรงตรัสเรียกประชุมคณะสงฆ์ และทรงบัญญัติสิกขาบทขึ้นมา เพื่อเป็นเครื่องช่วยควบคุมความประพฤติทางกาย และวาจาของเหล่าภิกษุทั้งหลาย เพื่อให้เกิดความเลื่อมใสของบุคคลที่ยังไม่เลื่อมใส

วรรณะในสังคัมอินเดียสมัยพุทธกาล

วรรณะ หมายถึง การแบ่งชนชั้นในสังคัม หรือการแบ่งชนชั้นตามสีผิวในสมัยพุทธกาลมีอยู่ 4 วรรณะ ได้แก่ พราหมณ์ กษัตริย์ แพศย์ และศูทร คติความเชื่อของชาวอินเดียในสมัยพุทธกาล มีแนวคิดพื้นฐานมาจากศาสนาพราหมณ์ โดยได้รับอิทธิพลมาจากคัมภีร์พระเวท อธิบาย คำว่า วรรณะ แปลว่า สี คือการแบ่งคนออกเป็นกลุ่มตามสีผิว และอาชีพที่ตกทอดกันมาในตระกูล เพื่อให้คนกลุ่มหนึ่งเป็นผู้ปกครอง และอีกกลุ่มหนึ่งเป็นผู้อยู่ใต้ปกครอง คัมภีร์พระเวทของพราหมณ์ แสดงเรื่องเกี่ยวกับวรรณะ

เอาไว้ว่า วรรณะนี้ได้ถูกสร้างขึ้นจากอวัยวะส่วนต่าง ๆ ของพรหม มนุษย์ในชมพูทวีปจึงถูกแบ่งออกเป็น 4 ชั้น เรียกว่า วรรณะ

พระพุทธศาสนากับการลดบทบาทวรรณะในสังคมอินเดีย

สมัยครั้งพุทธกาลอาจเห็นได้ว่า พระพุทธเจ้าทรงยืนหยัดสู้กับทิวติมานะ ในเรื่องการแบ่งชั้นวรรณะของคนในครั้งนั้นอย่างไร ทรงพยายามที่จะให้คนเห็นความสำคัญของความประพฤติตามศีลธรรมว่ามีคุณค่ายิ่งไปกว่าดีในเรื่องชั้นวรรณะ พร้อมทั้งได้ทรงทำตัวอย่างให้ดูในพระธรรมวินัยนี้ ใครมาบวชก่อนก็ได้รับความเคารพของคนมาบวชทีหลัง ผู้แม่เกิดในสกุลสูงกว่า ปัจจุบันประเทศไทยได้ใช้รัฐธรรมนูญที่ให้สิทธิแก่คนทุกวรรณะเสมอกัน และได้มีคนที่ถูกเหยียดหยามเพราะเหตุเกิดในวรรณะต่ำหลายแสนคน ขอปฏิญาณตนเป็นพุทธศาสนิกชน เพราะว่าเลื่อมใสว่าพระพุทธศาสนา เป็นศาสนาที่ไม่มองข้ามคนชั้นที่ถูกเหยียดหยาม แต่ได้ช่วยยกฐานะขึ้นให้สูงเท่าเทียมกับคนในวรรณะอื่น ทั้งที่พระพุทธเจ้าทรงเกิดในวรรณะกษัตริย์ ไม่ต้องมีปมด้อยที่จะต่อสู้เพื่อพระองค์เองในเรื่องวรรณะ แต่ที่ทรงชี้แจงสั่งสอนให้คนเห็นความจริงมาแต่ในสมัยของพระองค์ พระพุทธเจ้าได้ประทานแสงสว่างให้อินเดียไว้นานมาแล้ว เมื่อการแบ่งชั้นวรรณะแต่อินเดียเพิ่งจะปฏิบัติได้ในทางนิตินัยเมื่อมีรัฐธรรมนูญนี้ ส่วนทางพฤตินัยนั้นใครจะรู้ว่าเมื่อไรอินเดีย จึงจะชำระล้างความยึดถือเก่าแก่นี้ให้หมดไปได้ โลกยิ่งยกย่องสมภาพ และภราดรภาพในหมู่มนุษย์มากเพียงไร หลักธรรมเรื่องนี้ของพระพุทธศาสนา ยิ่งเด่นชัดในสายตาของผู้ต้องการเหตุผลมากเพียงนั้น พระพุทธเจ้าทรงให้ความเท่าเทียมกับทุกวรรณะไม่ได้ทรงรังเกียจ

อาชีพปาริสุทธศีลของภิกษุสมัยพุทธกาล

อาชีพปาริสุทธศีล หมายถึง ความบริสุทธิ์แห่งอาชีพ คือการเลี้ยงชีวิตโดยทางที่ชอบ ไม่หลอกลวงเขาเลี้ยงชีพ ได้แก่ การเลี้ยงชีพในทางที่ชอบธรรม เป็นต้น เช่น การปฏิบัติในนิสสัย 4 และการรับอดิเรกกลากที่เขาลววย หรือที่ได้มาโดยชอบธรรม โดยที่ไม่ได้ไปแสวงหา หรือได้มาโดยไม่สมควรและการมีอาชีพบริสุทธิ์ของภิกษุนั้น มีคำศัพท์โดยเฉพาะ คำว่า อาชีพปาริสุทธศีล ซึ่งศัพท์เฉพาะคำนี้แยกพิจารณาได้ 3 คำ ประกอบด้วย คำที่ 1 อาชีวะ คืออาชีพ หมายถึง พฤติการณ์ที่คนเราได้อาศัยเลี้ยงชีวิต คำที่ 2 ปาริสุทธ คือบริสุทธิ์ หมายถึง ความสะอาดหมดจดจากกิเลสอันชั่วช้า ปราศจากการประพฤติดุศีล คำที่ 3 ศีล คือภาวะปรกติ คำว่า อาชีพปาริสุทธศีล หมายถึง ภาวะปรกติในการเลี้ยงชีวิตอย่างสะอาดหมดจด ปราศจากการประพฤติดุศีล เนื่องจากว่าพระสัมมาสัมพุทธเจ้าไม่ทรงอนุญาต ให้ภิกษุประกอบอาชีพแบบฆราวาส ภิกษุจึงต้องดำรงชีวิตอยู่ด้วยปัจจัย 4 คือจิวร (ผ้านุ่งห่ม) บิณฑบาต (อาหาร) เสนาสนะ (ที่อยู่อาศัย) คิลานเภสัช (ยาบำบัดโรค) ซึ่งได้รับมาจากทายกและทายิกา ภิกษุเลี้ยงชีวิตอย่างสะอาดหมดจด ปราศจากการประพฤติดุศีล ย่อมพอใจปัจจัย 4 ตามมีตามได้ จัดว่าเป็นผู้มีอาชีพบริสุทธิ์ ในทำนองกลับกันภิกษุที่มุ่งแสวงหาปัจจัย 4 มาปรนเปรอตนเองด้วยกลวิธีทุศีลนั้น จัดว่าประพฤติดุศีลอาชีวะ คือการมีอาชีพไม่บริสุทธิ์

อภิธมาจารในหมวดโภชนปฏิสังยุต

โภชนปฏิบัติสังยุต หมายถึง หมอว่าด้วยการฉันอาหาร หรือหมวดธรรมว่าด้วยมารยาทในการรับประทานอาหารของพระภิกษุสงฆ์มีอยู่ 30 สิกขาบท พระวินัยบัญญัติส่วนอภิสมาจารศึกษาได้แสดงเอาไว้ว่า หากภิกษุรูปใดไม่ประพฤติตามอภิสมาจาร ในหมวดโภชนปฏิบัติสังยุตนี้ พระพุทธเจ้าทรงปรับอาบัติทุกกฏ (อาบัติเบา) แก่ภิกษุผู้นั้น เช่น ภิกษุพึงทำการศึกษาและเข้าใจว่า เราจักไม่ขุดข้าวสุกให้แหง และภิกษุพึงทำการศึกษาและเข้าใจว่า เราจักฉันแกงพอสสมควรกับข้าวสุก เป็นต้น อภิสมาจารในหมวดโภชนปฏิบัติสังยุตเป็นสิ่งที่ควรแก่การศึกษาและทำความเข้าใจ เพื่อให้เกิดความศรัทธาต่อบุคคลที่พบเห็น อันจะก่อให้เกิดความเลื่อมใสแก่บรรดาพุทธศาสนิกชนทั้งหลาย และเพื่อความผาสุกอันเกิดจากการไม่มีโทษทางโลกดำเนินดีเตียน (โลกวัชชะ) ยิ่งความเจริญงอกงามมาสู่ภิกษุผู้มีอาจารย์อันงาม มีดังนี้

สิกขาบทที่ 1 ภิกษุพึงทำการศึกษาว่า เราจักรับบิณฑบาตโดยเคารพ

สิกขาบทที่ 2 ภิกษุพึงทำการศึกษาว่า เราจักแลดูแต่ในบาตร

สิกขาบทที่ 3 ภิกษุพึงทำการศึกษาว่า เราจักรับบิณฑบาตพอสสมควรกับแกง

สิกขาบทที่ 4 ภิกษุพึงทำการศึกษาว่า เราจักรับบิณฑบาตพอสเสมอขอบปากบาตร

สิกขาบทที่ 5 ภิกษุพึงทำการศึกษาว่า เราจักฉันบิณฑบาตโดยเคารพ

สิกขาบทที่ 6 ภิกษุพึงทำการศึกษาว่า เราจักแลดูแต่ในบาตรในขณะที่ฉันบิณฑบาต

สิกขาบทที่ 7 ภิกษุพึงทำการศึกษาว่า เราจักไม่ขุดข้าวสุกให้แหง

สิกขาบทที่ 8 ภิกษุพึงทำการศึกษาว่า เราจักฉันแกงพอสสมควรกับข้าวสุก

สิกขาบทที่ 9 ภิกษุพึงทำการศึกษาว่า เราจักไม่ขยี้ข้าวสุกแต่ยอดลงไป

สิกขาบทที่ 10 ภิกษุพึงทำการศึกษาว่า เราจักไม่กลบแกงกับข้าวด้วยข้าวสุก

สิกขาบทที่ 11 ภิกษุพึงทำการศึกษาว่า ถ้าเราไม่เจ็บไข้จักไม่ขอแกงหรือข้าวเพื่อประโยชน์ตน

สิกขาบทที่ 12 ภิกษุพึงทำการศึกษาว่า เราจักไม่ดูบาตรของผู้อื่นด้วยคิดจะยกโทษ

สิกขาบทที่ 13 ภิกษุพึงทำการศึกษาว่า เราจักไม่ทำคำข้าวให้ใหญ่

สิกขาบทที่ 14 ภิกษุพึงทำการศึกษาว่า เราจักทำคำข้าวให้กลมกล่อม

สิกขาบทที่ 15 ภิกษุพึงทำการศึกษาว่า เมื่อคำข้าวยังไม่ถึงปาก จักไม่อ้าปากไว้ทำ

สิกขาบทที่ 16 ภิกษุพึงทำการศึกษาว่า เมื่อฉันอยู่เราจักไม่เอานิ้วมือสอดเข้าปาก

สิกขาบทที่ 17 ภิกษุพึงทำการศึกษาว่า เมื่อข้าวอยู่ในปากเราจักไม่พุด

สิกขาบทที่ 18 ภิกษุพึงทำการศึกษาว่า เราจักไม่โยนคำข้าวเข้าปาก

สิกขาบทที่ 19 ภิกษุพึงทำการศึกษาว่า เราจักไม่ฉันกัดคำข้าว

สิกขาบทที่ 20 ภิกษุพึงทำการศึกษาว่า เราจักไม่ฉันทำกระพุงแก้มให้ตู่ย

สิกขาบทที่ 21 ภิกษุพึงทำการศึกษาว่า เราจักไม่ฉันพลางสะบัดมือพลาง

สิกขาบทที่ 22 ภิกษุพึงทำการศึกษาว่า เราจักไม่ฉันโปรยเมล็ดข้าว ให้ตกลงในบาตร

สิกขาบทที่ 23 ภิกษุพึงทำการศึกษาว่า เราจักไม่ฉันแลบลิ้น

สิกขาบทที่ 24 ภิกษุพึงทำการศึกษาว่า เราจักไม่ฉันดั่งจับจับ

สิกขาบทที่ 25 ภิกษุพึงทำการศึกษาว่า เราจักไม่ฉันดั่งชูตชูต

สิกขาบทที่ 26 ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่ฉันทเลียมือ

สิกขาบทที่ 27 ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่ฉันทขอบาตร

สิกขาบทที่ 28 ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่ฉันทเลียริมฝีปาก

สิกขาบทที่ 29 ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่เอามือเปื้อนจับภาชนะน้ำ

สิกขาบทที่ 30 ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่เอาน้ำล้างบาตรมีเมล็ดข้าวเทลง

เสขียวัตตรนั้นเป็นสิ่งที่มิประโยชน์ ต่อพระภิกษุทั้งหลายเป็นอย่างมาก ช่วยทำให้พระภิกษุในพระพุทธศาสนา ไม่เป็นที่เพ่งเล็งติเตียนของชาวบ้าน ตลอดจนนักปราชญ์ราชบัณฑิตทั้งหลาย เมื่อพระภิกษุประพฤติและปฏิบัติตามหลักอภิสมาจารนี้แล้ว ย่อมเป็นที่เลื่อมใสศรัทธาของสาธุชนและเป็นมารยาทของผู้ดี ที่พระภิกษุควรกระทำให้เป็นอาจิม เพื่อความผาสุกของคณะสงฆ์ และเพื่อความเลื่อมใสของบุคคลที่เลื่อมใสแล้ว ซึ่งเสขียวัตตรในหมวดของการรับประทานอาหารนี้ เป็นสิ่งที่พระภิกษุควรเอาใจใส่ และศึกษาสำเหนียกให้จงดี เพราะว่าเป็นเรื่องที่ใกล้ตัวของพระภิกษุอีกด้วย

บทสรุป

การเกิดขึ้นของอภิสมาจารสิกขาบทด้านสังคัมพบว่า สังคัมสงฆ์ในสมัยครั้งพุทธกาล เป็นสังคัมสงฆ์ที่มีพระพุทธเจ้าเป็นผู้คอยควบคุมดูแล ความประพฤติของเหล่าภิกษุสงฆ์ และสิกขาบทนอกพระปาติโมกข์ ประกอบด้วย เสขียวัตตร 75 สิกขาบท และอธิกรณสมณะ 7 สิกขาบท อันเป็นสิกขาบทที่มานอกพระปาติโมกข์ ระบบวรรณะในสังคัมอินเดีย เป็นระบบที่มีมาก่อนพุทธกาล พระพุทธเจ้าทรงเป็นผู้ทำลายระบบวรรณะให้หายไปจากอินเดีย ถือว่าเป็นความเชื่อที่ผิด พุทธองค์ทรงใช้วิธีการแสดงพระธรรมเทศนา ตรัสถึงความจริงว่า บุคคลจะดีจะชั่วก็เพราะผลของการกระทำ หากไร้ระบบวรรณะไม่ เมื่อมีผู้ศรัทธาในคำสอนของพุทธองค์ บุคคลเหล่านั้นได้มาบวชเป็นภิกษุ ทำให้พระพุทธศาสนามีภิกษุเพิ่มมากขึ้น เมื่อมีภิกษุจำนวนมากจึงจำเป็นต้องมีวินัย เพื่อเป็นเครื่องช่วยควบคุมความประพฤติ ให้อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข อภิสมาจารที่พระพุทธองค์ทรงบัญญัติขึ้น ล้วนเป็นสิ่งที่มีความสำคัญต่อหมู่สงฆ์ เช่น มารยาทในการแสดงธรรม และมารยาทในการเข้าบ้าน เพื่อให้มีอาจารย์ที่ดูงดงามน่าเคารพ และศรัทธาแก่สาธุชนทั้งหลาย และเพื่อความตั้งมั่นแห่งพระสัทธรรม

เอกสารอ้างอิง

คณาจารย์เถียงเชียง. (2549). นักธรรมชั้นโท. กรุงเทพมหานคร: เถียงเชียง.

ปัญญา ไร่บางยาง. (2550). พุทธบัญญัติจากพระไตรปิฎก. กรุงเทพมหานคร: บันลือธรรม.

สุชีพ ปุญญานุภาพ. (2532). ประวัติศาสตร์ศาสนา. กรุงเทพมหานคร: ดอกบัว.

ไสว มาลาทอง. (2531). พุทธกิจ ๔๕ พรรษา. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์.

หลวงวิจิตรวาทการ. (2510). ศาสนาสากล. กรุงเทพมหานคร: ไยบัว.

เดือน คำดี. (2531). ศาสนาเบื้องต้น. กรุงเทพมหานคร: อำนวยสาสน์.

สุชีพ ปุญญานุภาพ. (2532). ประวัติศาสตร์ศาสนา. กรุงเทพมหานคร: ดอกบัว.

- ศรีเรื่อน แก้วกั้งวาล. (2543). อินเดีย. กรุงเทพมหานคร: จัสพรีนัท.
- พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช). (2554). คำวัด. กรุงเทพมหานคร: เลียงเชียง.
- คณาจารย์มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย. (2525). วินัยวินิจฉัย. กรุงเทพมหานคร: ธรรมสุโข.
- คณาจารย์เลียงเชียง. (2549). นวโกวาท. กรุงเทพมหานคร: เลียงเชียง.
- คณาจารย์สำนักพิมพ์เลียงเชียง. (2559). วินัยบัญญัติ. กรุงเทพมหานคร: เลียงเชียง.
- คณาจารย์สำนักพิมพ์เลียงเชียง. (2540). นวโกวาทฉบับมาตรฐาน. กรุงเทพมหานคร: เลียงเชียง.
- พระญาณวโรดม (สนธิ์ กิจจกาโร). (2540). พระวินัยบัญญัตินักธรรมชั้นตรี
-

การเกิดขึ้นของอภิสมาจารสิกขาบทของพระภิกษุในพระพุทธศาสนาหายาน
ORIGIN OF PRECEPTS FOR DECENT CONDUCTS OF MONKS
IN MAHAYANA BUDDHISM

พระวรวุฒิ วิสุทธิเมธี (โอทอง)

PhraWorawut Wisutthimethi (Othong)

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, พระนครศรีอยุธยา

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, PhraNakhonSiAyutthaya

Corresponding author, e-mail: warawut19952538@G-mail.com

บทคัดย่อ

พระวินัยเป็นสิ่งที่พระพุทธองค์ทรงบัญญัติขึ้นมา เพื่อควบคุมพฤติกรรมของภิกษุทั้งหลายให้อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข ประกอบด้วย สิกขาบทที่มาในพระปาติโมกข์ และสิกขาบทที่มานอกพระปาติโมกข์ เรียกว่า อภิสมาจารสิกขาบท พระพุทธศาสนาหายาน การเกิดขึ้นของอภิสมาจารด้านภูมิศาสตร์ เกิดขึ้นมาจากสภาพภูมิอากาศที่แตกต่างกันอย่างมากทำให้เกิดมีอภิสมาจารสิกขาบท เช่น รูปแบบการนุ่งห่มจีวรที่มีลักษณะเฉพาะถิ่น และการอุปสมบท ส่วนการเกิดขึ้นของอภิสมาจารด้านสังคม เกิดการพัฒนาการเช่นเรื่องการมีครอบครัว การประกอบอาหารทานเองได้ การมุ่งบำเพ็ญประโยชน์ต่อชาวโลกซึ่งเปลี่ยนไปตามสภาพพื้นที่และเวลา การเกิดขึ้นของอภิสมาจารด้านวัฒนธรรม เช่น การไม่ทานเนื้อสัตว์ การฉันอาหารในเวลาเย็น

คำสำคัญ: พระพุทธศาสนาหายาน, อภิสมาจาร, สิกขาบท

Abstract

The Discipline was prescribed by the Buddha for the restricting behavior of monks aiming at living together peacefully, consisting of the fundamental precepts and out of the fundamental ones or called the precept for decent conduct of monks. In Mahayana Buddhism, the origin of this kind of precept took placed due to the situation of geography that highly contrasts making the emergences of the precepts for decent conduct, for example, the ordination, the type of robe dressing etc. For the social precept, it had the development in many directions such as married monks, food cooking, and doing for the world that has changed in accordance with various places and times. In

addition, the cultural precepts also have emerged, for example, eating non vegetarian food, eating food at the night time etc.

Keyword: Mahayana Buddhism, Precepts for decent conducts, Precepts

บทนำ

ประเทศจีนในสมัยครั้งพุทธกาลนั้น มีอาณาจักรที่กว้างใหญ่ไพศาลมาก และมีพระราชูปถัมภ์ซึ่งลักษณะภูมิประเทศและดินฟ้าอากาศจึงแตกต่างกันอย่างมาก กล่าวคือสภาพภูมิอากาศส่วนใหญ่เป็นฤดูแล้งและฤดูมรสุมชื้น ซึ่งทำให้เกิดความแตกต่างระหว่างอุณหภูมิในฤดูหนาวและฤดูร้อน ในฤดูหนาว ลมทางเหนือซึ่งพัดลงมาจากละติจูดสูง ทำให้เกิดความหนาวเย็นและแห้งแล้ง ขณะที่ในฤดูร้อน ลมทางใต้ซึ่งพัดมาจากพื้นที่ชายฝั่งทะเลที่ละติจูดต่ำจะอบอุ่น และชุ่มชื้น ลักษณะภูมิอากาศในจีนแตกต่างกันมากในแต่ละพื้นที่ เนื่องจากภูมิลักษณะอันกว้างขวางและซับซ้อนของประเทศ ดินแดนของประเทศจีน ประกอบด้วย ลักษณะภูมิภาพหลายแบบ เช่น ทางตะวันออกตามแนวชายฝั่งที่ติดกับทะเลเหลืองและทะเลจีนตะวันออก เป็นที่ราบลุ่มตะกอนน้ำพาซึ่งมีประชากรอาศัยอยู่กันอย่างหนาแน่นและกว้างขวาง ขณะที่ตามชายขอบของที่ราบสูงมองโกเลียในทางตอนเหนือนั้นเป็นทุ่งหญ้า ตอนใต้ของจีนนั้นเป็นดินแดนหุบเขาและแนวเทือกเขาระดับต่ำเป็นจำนวนมาก ทางตอนกลางตะวันตกนั้นเป็นสามเหลี่ยมปากแม่น้ำของแม่น้ำสองสายหลักของจีน ได้แก่ แม่น้ำหวง แม่น้ำแยงซี ส่วนแม่น้ำอื่นที่สำคัญของจีน ได้แก่

แม่น้ำซี แม่น้ำโขง แม่น้ำพรหมบุตร และแม่น้ำอามูร์ ทางตะวันตกนั้น เป็นเทือกเขาสำคัญที่โดดเด่น คือเทือกเขาหิมาลัย ซึ่งมีจุดสูงสุดของจีนอยู่ทางครึ่งตะวันออกของยอดเขาเอเวอร์เรสต์ และที่ราบสูงอยู่ท่ามกลางภูมิภาคแห้งแล้ง เช่น ทะเลทรายทาลามาแกน และทะเลทรายโกบี เป็นต้น พระพุทธศาสนาเข้าไปสู่ประเทศจีนประมาณพุทธศตวรรษที่ 6 ในสมัยราชวงศ์ฮั่น พระเจ้าจักรพรรดิฮั่นมิ่งเต๋ พระองค์ทรงเห็นมนุษย์ทองคำมีแสงรัศมีสว่าง พุ่งออกจากด้านหลังถึงคอ เหาะมาในบรรยากาศและลงมาสู่พื้นดิน พระองค์ได้รับถวายคำแนะนำจากโหรประจำราชสำนักว่า มนุษย์ทองคำที่เหาะมาในความฝันนั้น บางทีอาจจะเป็นพระพุทธเจ้าจากประเทศอินเดียก็ได้ พระเจ้ามิ่งเต๋จึงได้ทรงส่งคณะทูตไปประเทศอินเดีย เพื่อนำเอาพระพุทธศาสนากลับมาสู่ประเทศจีน เมื่อคณะทูตกลับมาสู่ราชสำนักโลยาง พร้อมกับคณะที่มาด้วยเป็นพระภิกษุชาวอินเดีย 2 รูป ชื่อว่า พระกัสสปมาตังคะและพระธรรมรักษ์ ซึ่งก็นำเอาพระพุทธรูปและคัมภีร์ทางศาสนาเข้ามาด้วย พระภิกษุชาวอินเดียทั้งสองได้รับการต้อนรับด้วยความยินดียิ่งจากพระเจ้ามิ่งเต๋ และให้พำนักอาศัยอยู่ที่ วัดม้าขาวหรือภาษาจีน เรียกว่า วัดแปะเป่ย์ ถือว่าเป็นวัดแรกที่สร้างเพื่อเป็นอนุสรณ์แก่ม้า ที่บรรทุกพระธรรมคัมภีร์มา ในเวลาต่อมา ท่านทั้งสองก็ได้แปลพระสูตรเป็นภาษาจีน 42 สูตร นับได้ว่าพระเจ้าฮั่นมิ่งเต๋เป็นปฐมกษัตริย์ที่ทรงนับถือพระพุทธศาสนา เป็นพระองค์แรกของประเทศจีน

ส่วนพระวินัยปิฎกของฝ่ายมหายานนั้น ถือเป็นส่วนหนึ่งของพระไตรปิฎกของนิกายมหายาน เป็นการประมวลกฎข้อบังคับเกี่ยวกับความประพฤติ ของเหล่าพระสงฆ์ทั้งภิกษุสงฆ์และภิกษุณีสงฆ์

พระวินัยปิฎกฝ่ายมหายานนั้นมิได้มีแต่กฎข้อบังคับเท่านั้น หากยังมีเนื้อหาสะท้อนประวัติศาสตร์ของอินเดียในสมัยพุทธกาลด้วย รวมทั้งขนบธรรมเนียม ประเพณี และประวัติของบุคคลสำคัญบางคนในยุคนั้น เช่น ชิวโกมารักข์ เป็นต้น แต่ครั้งเดิมนั้นพระวินัยปิฎกฝ่ายนิกายมหายาน ได้แบ่งได้เป็น 3 หมวดใหญ่ ต่อมาในภายหลังมีการแบ่งเป็น ๕ ส่วน ถือเอาเป็นหลักในการจำแนกหมวด พระวินัยของนิกายมหายานมาจนปัจจุบัน

สิกขาบทที่ปรากฏ ในคัมภีร์พระไตรปิฎกฝ่ายมหายาน ได้แก่ ปาราชิก 4 สิกขาบท, สังฆาทิเสส 13 สิกขาบท, อนินย 2 สิกขาบท, นิสัคคียปาจิตตีย์ 30 สิกขาบท, ปาจิตตีย์ 90 สิกขาบท, ปาฏิเทสนียะ 4 สิกขาบท, เสขยวัตร 100 สิกขาบท และอภิภรณสมณะ 7 สิกขาบท ถึงแม้ว่ามหายานจะมีทั้งพระวินัยพระสูตร และพระอภิธรรม แต่พระวินัยของมหายานนั้น นอกจากมี 250 ข้อ แล้วยังไม่ได้เป็นหมวดหมู่แบบเถรวาท คือสังฆกรรมต่าง ๆ ของฝ่ายมหายาน ต้องใช้คัมภีร์วินัยของสรวาสติวาท ธรรมคูปตะมหาสังฆิกะ มหิตาสกะสิกขาบทในทางพระพุทธศาสนาฝ่ายมหายาน แบ่งออกเป็น 2 ระดับ คือมหาโพธิสัตว์ศีล (ศีลใหญ่) และจุลโพธิสัตว์ศีล (ศีลน้อย) โพธิสัตว์ศีลของฝ่ายมหายานปรากฏในพรหมชาลสูตร (มหายาน) ระบุถึงศีลสำหรับพระโพธิสัตว์ เป็นมูลฐานของการเป็นพระพุทธเจ้า พระโพธิสัตว์ และพุทธะธาตุ หรือความเป็นพุทธะในตัวของสรรพสัตว์ แบ่งออกเป็นมหาโพธิสัตว์ศีล 10 (ครุกาบัติ) และจุลโพธิสัตว์ศีล 48 (ลหุกาบัติ) รวมเป็นโพธิสัตว์ศีล 58 ทั้งนี้ หากละเมิดครุกาบัติถือว่าเป็นปาราชิก อย่างไรก็ตาม อาบัติโทษสถานหนัก 10 ข้อ แยกไว้เป็น 3 ประเภท คือเจตนา และบังเอิญ มีดังนี้ 1) อุดมอาบัติ คือต้องแสดงอาบัติต่อคณะสงฆ์ 2) มัชฌิมอาบัติ คือต้องแสดงอาบัติต่อสงฆ์จำนวนสามรูป 3) ปฐมอาบัติ คือต้องแสดงอาบัติต่อสงฆ์เพียงหนึ่งรูป ผู้ต้องช้ชั้นอุดมอาบัติจะต้องขาดจากการเป็นโพธิสัตว์ ต้องในกรณีหลังให้อยู่กรรมมานานไตรมาสจนพ้นอาบัติเป็นผู้บริสุทธิ์

พระวินัยของพระพุทธศาสนานิกายมหายาน

พระวินัยต่าง ๆ ของพระพุทธศาสนานิกายมหายาน ยังมีจุดมุ่งหมายให้ผู้สมาทานสิกขาบท มีความสำรวมทั้งกาย วาจา ใจ เพื่อการก้าวสู่สถานะพระโพธิสัตว์ที่รื้อถอนสรรพสัตว์สู่พระนิพพาน ถ้าจะพิจารณาตามกำเนิดของลัทธิมหายาน จะเห็นแบบประจักษ์ว่าเป็นด้วยวัตถุประสงค์ส่งเสริมจริยาแห่งพระบรมโพธิสัตว์เป็นสำคัญ โดยสอนให้บุคคลตั้งปณิธานมุ่งในพระพุทธภูมิ เพื่อมีโอกาสในการโปรดสรรพสัตว์ได้กว้างขวาง ลัทธิมหายานจึงมีสิกขาบทพิเศษอีกส่วนหนึ่ง ซึ่งไม่มีในลัทธิฝ่ายสาวกยาน คือโพธิสัตว์สิกขาบทโพธิสัตว์ศีล ซึ่งศีลประเภทนี้เป็นสาธารณะทั่วไปแก่บรรพชิตและฆราวาสชนมิได้จำกัดเพศ ใครก็ตามที่มีโพธิจิตต์ตั้งความปรารถนาจักบรรลุพระพุทธภูมิไซ้รั้งย่อมบำเพ็ญตามสิกขาบทนี้ โพธิจริยามีทศบารมี

โพธิสัตว์ศีลของฝ่ายมหายานปรากฏ ในพรหมชาลสูตรฝ่ายมหายาน ระบุถึงศีลสำหรับพระโพธิสัตว์ เป็นมูลฐานของการเป็นพระพุทธเจ้า พระโพธิสัตว์ และพุทธะธาตุ คือความเป็นพุทธะในตัวของสรรพสัตว์ แบ่งออกเป็นมหาโพธิสัตว์ศีล 10 (ครุกาบัติ) จุลโพธิสัตว์ศีล 48 (ลหุกาบัติ) รวมเป็นโพธิสัตว์ศีล 58 ข้อ คือ

1) มหาโพธิสัตว์ศีล หมายถึง ศีลของพระมหาโพธิสัตว์ ผู้ตั้งความปรารถนาเป็นพระมหาโพธิสัตว์จะต้องรักษาศีลทั้ง 10 ข้อ เอาไว้ห้ามมิให้ศีลทั้ง 10 ข้อ ขาดหรือบกพร่องเพราะว่ามหาโพธิสัตว์ศีล เป็นศีลอันยิ่งใหญ่ของผู้ที่ตั้งความปรารถนาเป็นพระพุทธเจ้าในอนาคต คัมภีร์วินัยปิฎกฝ่ายมหายานกล่าวว่า มหาโพธิสัตว์ศีลจัดเป็นครุกาบัติมีอยู่ 10 ข้อ

2) จุลโพธิสัตว์ศีล หมายถึง ศีลข้อเล็กน้อยของพระโพธิสัตว์ คือภิกษุณีกามมหายานผู้ออกบวชในพระพุทธศาสนานิกายมหายาน ตั้งความปรารถนาเป็นพระโพธิสัตว์ เพื่อหวังช่วยเหลือสรรพสัตว์น้อยใหญ่ให้พ้นจากความทุกข์ในสังสารวัฏ เมื่อถือบวชในเพศบรรพชิตแล้ว จะต้องถือศีลและปฏิบัติตามกฎระเบียบข้อห้ามในทางพระพุทธศาสนา และจุลโพธิสัตว์ศีล จึงเป็นหนึ่งในวินัยของพระภิกษุณีกามมหายาน ที่จะต้องเรียนรู้และทำความเข้าใจในเรื่องพระวินัย ตลอดจนเรื่องสิกขาบทข้อต่าง ๆ จุลโพธิสัตว์ศีลจัดเป็นลหุกาบัติ คือเมื่อต้องอาบัติเล็กน้อยเหล่านี้เข้าไป สามารถแก้ไขได้ คัมภีร์วินัยปิฎกฝ่ายมหายานกล่าวว่า จุลโพธิสัตว์ศีลมีอยู่ 48 ข้อ

มหาจตุปนิธานของนิกายมหายาน

มหาจตุปนิธานของนิกายมหายาน หมายถึง เป้าหมายสูงสุดอันเป็นอุดมคติในพระพุทธศาสนานิกายมหายาน เรียกว่า มหาจตุปนิธานมีอยู่ 4 ประการ อันเป็นกระบวนการในการบำเพ็ญบารมีของพระโพธิสัตว์โดยบริบูรณ์ จากนั้นพระโพธิสัตว์จึงได้เริ่มตั้งมหาปนิธาน คือความมั่นคง แน่วแน่ ไม่เปลี่ยนแปลงหรือความมุ่งมั่นตั้งใจจริง พระพุทธศาสนามหายานเรียกปนิธานของพระโพธิสัตว์ และทุกคนสามารถตั้งมหาปนิธานได้เหมือนกัน เรียกว่า มหาจตุโรปนิธาน มีอยู่ 4 ประการ อันเป็นหลักการของผู้ดำเนินตามวิถีมหายาน มีดังนี้ 1) เราจะละกิเลสทั้งปวงให้สิ้น 2) เราจะศึกษาพระธรรมให้เจนจบ 3) เราจะโปรดสรรพสัตว์ให้ถึงความตรัสรู้) และ 4) เราจะต้องบรรลุพุทธภูมิอันประเสริฐ

มหาปนิธานทั้ง 4 ข้อนี้จัดอยู่ในฐานะ เป็นจุดมุ่งหมายสูงสุดของพระโพธิสัตว์ และเปรียบเสมือนสิ่งอันเป็นเครื่องกระตุ้น ความมุ่งมั่นทะเยอทะยานอันแรงกล้า ในการบำเพ็ญบารมีธรรมของผู้เป็นพระโพธิสัตว์ในนิกายมหายาน พระพุทธศาสนานิกายมหายานมีความเห็นเกี่ยวกับพระพุทธเจ้าต่างกันออกไปจากเถรวาท จึงทำให้การตีความหลักธรรมคำสอนแตกต่างกันออกไปด้วย สภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ สังคมวัฒนธรรมของแต่ละประเทศ ยังมีส่วนที่ทำให้พระพุทธศาสนานิกายมหายานและเถรวาท มีแนวปฏิบัติที่แตกต่างกันไปด้วย ส่วนของนิกายมหายานซึ่งกระจายอยู่ในหลายประเทศ ย่อมมีแนวปฏิบัติที่แตกต่างกันออกไปมาก เพราะหลักการแรกของมหายาน คือปรับปรุงเปลี่ยนแปลงได้ตามความเหมาะสม เพราะว่าพระพุทธเจ้าตรัสสั่งพระอานนท์ก่อนปรินิพพาน ความว่า อานนท์ ในอนาคตกาลหากสงฆ์ ต้องการเปลี่ยนแปลงสิกขาบทเล็กน้อยก็สามารถทำได้ มหายานจึงตัด เพิ่ม ต่อ เติม ได้ตามสภาพกาลแวดล้อม แต่ในขณะเดียวกัน นิกายเถรวาทไม่เปลี่ยนแปลง และไม่เพิ่มเติมสิ่งที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติเอาไว้

จำนวนพระภิกษุในนิกายมหายาน

นิกายมหายานนั้น เป็นนิกายในศาสนาพุทธฝ่ายอาจารย์วาท ที่นับถือกันอยู่ประเทศแถบตอนเหนือของอินเดีย เนปาล จีน ญี่ปุ่น เกาหลี เวียดนาม มองโกเลีย ไปจนถึงบางส่วนของรัสเซีย จุดเด่นของนิกายนี้ อยู่ที่แนวคิดเรื่องการบำเพ็ญตนเป็นพระโพธิสัตว์สร้างบารมี เพื่อช่วยเหลือสรรพชีวิตในโลกไปสู่ความพ้นทุกข์ ด้วยเหตุที่มีผู้นับถืออยู่มากในประเทศแถบเหนือจึงเรียกได้อีกชื่อหนึ่งว่า อุตตรนิกาย ปัจจุบันพุทธศาสนิกชนส่วนใหญ่ของโลก เป็นผู้นับถือนิกายมหายาน มหายานยังมีความหมายว่า ยานสูงสุด ตามความเชื่อของพุทธศาสนิกชนฝ่ายมหายาน คำว่า มหายาน ไม่เพียงแต่เป็นยานใหญ่และสูงสุดเท่านั้น หากเป็นยานที่รื้อขนสรรพสัตว์ได้ทุกประเภททุกวัย รวมทั้งสัตว์โลกทุกรูปนามเพื่อไปสู่พระนิพพาน ยาน หมายถึง พุทธภูมิ แล้วสำเร็จเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า คำว่า มหายาน จึงเป็นการเปรียบเทียบหมายถึงการขนสัตว์ ให้ข้ามพ้นวัฏสงสารได้มากกว่าสาวกยาน

ในคัมภีร์มหาปรัชญาปารมิตาศาสตร์ ได้อธิบายความหมายของมหายานเอาไว้ว่า พระพุทธธรรมมีเอกรสเดียว คือรสแห่งวิมุตติ ความรอดพ้นจากปวงทุกข์ แต่ชนิดของรสมิ 2 ชนิด คือชนิดแรกเพื่อตัวเอง ส่วนชนิดสอง คือเพื่อตัวเองและสรรพสัตว์ด้วย หมายถึง ฝ่ายสาวกยานมุ่งเพียงความหลุดพ้นเป็นอรหันต์สิ้นกิเลสเฉพาะตน ไม่มีปณิธานในการโปรดสรรพสัตว์ให้ถึงความหลุดพ้นด้วย แต่ฝ่ายมหายานย่อมมีอุคคมคิดตรงกันข้าม คือยอมมุ่งพุทธภูมิ มีปณิธานจะตรัสรู้เป็นพระพุทธรูป เพื่อขนสัตว์ให้พ้นทุกข์จนหมดสิ้น ดังนั้น พุทธศาสนิกชนฝ่ายสาวกยานโดยทั่วไป มุ่งแต่สาวกภูมิเป็นสำคัญจึงเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า สาวกยาน ส่วนพุทธศาสนิกชนฝ่ายมหายาน ย่อมมุ่งพุทธภูมิทั้งนั้นจึงมีอีกชื่อว่าโพธิสัตว์ยาน ในคัมภีร์สังฆธรรมปุลลชริกสูตร ได้อธิบายความหมายของมหายานว่า ถ้าสรรพสัตว์ได้สดับธรรมจากพระผู้มีพระภาคเจ้าแล้ว พึงบังเกิดศรัทธาความเชื่อความเลื่อมใส และได้วิริยะบำเพ็ญบารมีเพื่อสัพพัญญุตญาณอันเป็นธรรมชาติ ญาณอันปราศจากครูอาจารย์ ญาณแห่งพระตถาคต กำลังความกล้าหาญ มีความกรุณาปรารถนาต่อความสุขของสรรพสัตว์ บำเพ็ญทานุทิศประโยชน์ต่อทวยเทพและมนุษย์ โปรดสรรพนิกรให้พ้นทุกข์จึงชื่อว่า มหายาน ส่วนจำนวนภิกษุในนิกายมหายานนั้นมีมากเป็นอันดับหนึ่ง และมีมากกว่าจำนวนภิกษุในนิกายเถรวาท

จำนวนพระภิกษุสามเณรในนิกายมหายานนั้น มีจำนวนเพิ่มมากขึ้นตามลำดับ เนื่องด้วยการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของนิกายมหายานเป็นผลสำเร็จอย่างมาก จึงทำให้มีประชาชนที่สนใจในเรื่องของหลักธรรมคำสอนของนิกายมหายานเกิดความเลื่อมใส จึงได้อุทิศตนด้วยการบวชเป็นพระภิกษุในนิกายมหายาน จากอดีตกาลที่ผ่านมาจำนวนประชากรของนิกายมหายาน ได้เพิ่มจำนวนมากขึ้นตามลำดับ นิกายของมหายานได้เน้นแนวคิดแบบพระโพธิสัตว์ ด้วยการออกช่วยเหลือประชาชนที่ตกทุกข์ได้ยาก โดยเห็นว่าเป็นหน้าที่อันสำคัญ ที่จะต้องทำให้สำเร็จในฐานะที่ตนเป็นผู้บำเพ็ญบารมี เพื่อที่จะได้เป็นพระโพธิสัตว์ในอนาคตข้างหน้า ส่วนการบวชของนิกายมหายานนั้น ต้องบวชด้วยการยึดหลักตามพระธรรมวินัย กล่าวคือผู้ที่เข้ามาบวชเป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนา มหายานนั้น ต้องฝึกฝนอบรมตนเองเป็นเวลา 3 ปี และในขณะที่อบรมตนเองอยู่นั้นจะต้องศึกษาพระธรรมวินัย พร้อมศึกษาความรู้ทางโลกควบคู่กันไปด้วย เป็นการฝึกความอดทนของผู้ที่จะเข้ามาบวชเป็นพระภิกษุในนิกายมหายาน ให้รู้จักความ

อดทน อดกลั้น ความเสียสละทั้งทางโลกและทางธรรม นอกจากนี้ กุสบุตรที่จะเข้ามาบวชในนิกายมหายานนั้น จะต้องรักษาศีลโพธิสัตว์ด้วย ซึ่งข้อนี้เป็นสิ่งที่สำคัญมากเป็นอย่างยิ่งต่อพระภิกษุทุกรูปของนิกายมหายาน ที่จะต้องประพฤติปฏิบัติตามให้เป็นเครื่องเตือนใจในการทำความดี เพื่อช่วยเหลือเหล่าสรรพสัตว์ทั้งหลาย ให้หลุดพ้นจากความทุกข์ทั้งปวง

การนุ่งห่มจีวรของพระภิกษุนิกายมหายาน

การครองจีวรหรือกาสาвањеในช่วงพระพุทธศาสนายุคแรก หรือในยุคที่พุทธศาสนายังรุ่งเรืองในอินเดีย มีความแตกต่างหลากหลายไปตามคณะนิกายต่าง ๆ ความแตกต่างนี้ไม่เพียงสื่อถึงสำนักนิกายในสังกัดเท่านั้น แต่ยังสื่อถึงความแตกต่างในพระวินัยอีกด้วย พระภิกษุชาวปาร์เตีย จาริกมาถึงแผ่นดินจีนในสมัยราชวงศ์ฮั่น เพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนา ท่านได้แปลปกรณ์พิเศษเกี่ยวกับการครองผ้าและสีเส้นจีวรของ 5 นิกายหลักของพระพุทธศาสนาในอินเดีย ปกรณ์พิเศษที่ว่านี้มีชื่อว่า มหาภิกษุเสขียวัตถ 3000 ประการ อีกปกรณ์ที่พรรณนาถึงการครองผ้า และสีจีวรในลักษณะเดียวกัน คือคัมภีร์ศาริปุตระปริปถจนา ข้อแตกต่างระหว่าง 2 คัมภีร์ คือสีจีวรของนิกายสรวาสติวาทกับนิกายธรรมคุปตะสลับกัน ส่วนกาสาвањеของพุทธศาสนา มหายาน กล่าวคือกาสาвањеในจีนพุทธจักรในจีน เรียกจีวรหรือผ้ากาสาвањеว่าเจียซา ในสำเนียงมาตรฐานปัจจุบัน แต่ในสำเนียงจีนโบราณออกเสียงว่าเกียซา หรือกาซา ในช่วงแรกที่พระพุทธศาสนาเผยแผ่เข้าสู่แผ่นดินจีน

พระภิกษุครองจีวรสีแดงเป็นหลัก แต่ต่อมาคณะนิกายมีความแตกต่างหลากหลายมากขึ้นสีเส้นจึงมีความแตกต่างมากขึ้น ดังเช่นคณะนิกายในอินเดีย อย่างไรก็ตาม ในกรณีของจีนนั้น สีของกาสาвањеมักแตกต่างกันโดยขึ้นอยู่กับเงื่อนไขทางภูมิศาสตร์ของพื้นที่ต่าง ๆ เป็นสำคัญ มากกว่าที่จะใช้แยกแยะความแตกต่างระหว่างคณะนิกาย โดยในแถบเจียงหนาน ทางภาคใต้ มักครองสีดำเข้ม ขณะที่แถบไคเฟิง ทางภาคกลางมักครองสีจิ้งก เป็นต้น ในเวลาต่อมาสายการอุปสมบทในจีนเหลือเพียงสายที่อิงกับพระวินัยของนิกายธรรมคุปตะเท่านั้น ดังนั้น ความแตกต่างระหว่างสีกาสาвањеกับคณะนิกายจึงไม่มีความจำเป็นอีกต่อไป โดยเหตุนี้ในสมัยราชวงศ์ถังเป็นต้นมา พระภิกษุในจีนมักครองกาสาвањеสีเทาเหลืองดำ ผู้คนจึงเรียกพระภิกษุว่าจื่ออี้หรือผู้ห่มผ้าดำ ซึ่งเป็นสีกาสาвањеของนิกายธรรมคุปตะนั่นเอง นอกจากสีดำแล้วในสมัยราชวงศ์ถังยังมีธรรมเนียมการถวายจีวรสีม่วงให้กับพระภิกษุสงฆ์ผู้ประกอบด้วยคุณงามความดีอันยอดเยี่ยม โดยธรรมเนียมนี้มีที่มาจากตำนานเล่าขานเกี่ยวกับพระศาณะวาสิน ศิษย์ของพระอานนท์ที่ถือกำเนิดมาพร้อมกับจีวร ต่อมาในแผ่นดินจีนมีเรื่องราวคล้ายคลึงกันโดยพระภิกษุรูปหนึ่ง นามว่า ฮู่เหลิง ถือกำเนิดมาพร้อมกับจีวรเช่นกัน แต่เป็นจีวรสีม่วง ประจวบเหมาะกะกับสีม่วงเป็นสีเครื่องแบบของขุนนางชั้นสูง

ด้วยเหตุนี้ ตามธรรมเนียมจีนกาสาвањеม่วงจึงไม่เพียงแต่เป็นสัญลักษณ์ของการเกิดมาเพื่อดำรงสมณะเพศแต่กำเนิดเท่านั้น หมายถึง สมณะผู้มีคุณงามความดีความอันโดดเด่นด้วย ซึ่งการถวายจีวรสีม่วงแก่พระเถระ เกิดขึ้นครั้งแรกในรัชสมัยของพระนางเจ้าอู่เจ๋อเทียนหรือพระนางบูเช็กเทียนในสมัยราชวงศ์ถัง แต่อย่างไรก็ตาม พระภิกษุมหายานที่เคร่งครัดในสมัยราชวงศ์ถัง ไม่นิยมติดนุ่งกับการครอง

กาสาวม่วง อันเป็นสัญลักษณ์ที่ยังข้องอยู่กับทางโลก กระนั้นก็ตามเมื่อถึงสมัยราชวงศ์ซ่ง ทางราชการขาดแคลนรายได้อย่างหนัก ถึงกับประกาศขายกาสาวม่วง หรือนัยหนึ่งคือสมณะศักดิ์แก่พระภิกษุมหายาน หรือผู้ที่ปรารถนาจะซื้อแล้วถวายแก่พระภิกษุมหายาน ตราบนั้นเป็นต้นมา กาสาวม่วงจึงกลายเป็นสัญลักษณ์ของความเสื่อมโทรมของพุทธจักรตลอดมา อาจจะกล่าวได้ว่า สีจีวรของนิกายมหายานนั้นแต่ละนิกาย จะมีสีไม่เหมือนกัน รวมถึงมีลักษณะที่ไม่เหมือนกัน ของแต่ละนิกายอีกด้วย

การบวชเป็นพระภิกษุในนิกายมหายาน

นับตั้งแต่พระพุทธศาสนาแผ่เข้าสู่ประเทศจีนประมาณพุทธศตวรรษที่ ๗ สมัยพระเจ้าอั้งเม้งเต้ จักรพรรดิองค์ที่ 17 แห่งราชวงศ์ฮั่น ได้ส่งราชทูตไปสืบศาสนายังประเทศอินเดีย และได้อาราธนาภิกษุชาวอินเดีย 2 รูป คือพระกาศยปมาตังคะและพระธรรมรักษ์ มาয়งนครลกเอียงเพื่อประกาศพระพุทธศาสนา และโปรดให้สร้างวัดแปะเหยี่ (วัดม้าขาว) นับเป็นวัดแห่งแรกของจีน ในยุคนั้นยังไม่มีพระอุปชฌาย์ให้บวชพระแต่ประการใด คงมีเพียงการบวชสามเณร ผู้ต้องการบวชเป็นพระต้องเดินทางไปอินเดีย เพราะยังมีภิกษุไม่ครบตามพระวินัยและยังไม่มีพัทธสีมาทำวินัยกรรมเป็นปฐมที่นครลกเอียง เป็นพระอุปชฌาย์ให้อุปสมบทแก่กุลบุตรจีนเป็นครั้งแรกในประเทศจีน พิธีบรรพชาอุปสมบทในประเทศจีน จึงได้มีสืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน ชาวจีนที่อุปสมบทเป็นพระภิกษุรูปแรก คือพระจูสื่อเหง พระภิกษุในประเทศจีนจะต้องรับศีลจากมณฑลพิธีทั้งสาม เรียกว่า ตริมณฑลวิสุทธิศีล คือการบรรพชาเป็นสามเณร (สิวหาหมี่กาย) การอุปสมบทเป็นภิกษุ (สิวกูจกกาย) และการสมาทานโพธิสัตว์ศีล (สิวผู้สั๊กกาย) เรียกว่า ผ่านการบวชอย่างสมบูรณ์

ตามหลักมหายานนั้นแต่เดิม การบวชต้องใช้เวลาไม่ต่ำกว่า 21 วัน เพราะวาระรวมขั้นตอนการอบรมและพิธีบวชเข้าด้วยกัน และพิธีอุปสมบทจะจัดเฉพาะในพระอารามหลวง หรืออารามสำคัญของนิกาย ซึ่งทั่วประเทศจีนมีไม่กี่แห่ง ทำให้พิธีบวชแต่ละครั้งมีกุลบุตรเข้าพิธีหลายร้อยคน จึงต้องใช้เวลานานในการบวช แต่เดิมการบวชพระภิกษุในประเทศจีน ใช้พระวินัยต่างฉบับกันจนกระทั่งในสมัยราชวงศ์ถัง ราวพุทธศตวรรษที่ 11 พระอาจารย์เต้าซวงเป็นผู้มีความรู้แตกฉาน ในพระไตรปิฎกและเป็นผู้เคร่งครัดในวินัยปฏิบัติ จึงได้ตั้งสำนักนิกายวินัยขึ้น ณ ภูเขาจ่งน้ำซัว นอกนครหลวงฉางอาน และนิกายวินัยนี้ถือเอาพระวินัยปิฎกธรรมคูปตะเป็นปทัฏฐาน ซึ่งต่อมานิกายวินัยนี้จึงได้เจริญขึ้น ในกาลต่อมการบวช และการปฏิบัติพระวินัยของคณะสงฆ์จีนทั่วประเทศ จึงถือตามหลักปฏิบัติของนิกายนี้โดยทั่วไป นิกายนี้สืบมาถึงปลายสมัยราชวงศ์หมิง ต้นราชวงศ์ชิง ศูนย์กลางของนิกายวินัยตั้งอยู่ ณ พระอารามลงเซียงยี่ (ฮุยก็ออี้) ภูเขาปี้ฮั่วซัว นอกนครนานกิง มณฑลกังโซว (เจียงซู) นับถือกันว่าผู้ได้อุปสมบทจากศีลมณฑลแห่งนี้ จะเป็นที่ยกย่องกันทั่วประเทศ ซึ่งคณะสงฆ์ในนิกายมหายานที่อยู่ในประเทศจีน จึงใช้วิธีการอุปสมบทนี้เป็นหลักฐาน ในการบรรพชาและอุปสมบทของคณะสงฆ์จีนจนถึงปัจจุบัน อาจจะกล่าวได้ว่า พระพุทธศาสนาในนิกายมหายานในประเทศจีนมีอยู่ 10 นิกาย

พระภิกษุในนิกายมหายานจะมีความเคร่งครัด เรื่องของกฎระเบียบกติกา ตลอดจนข้อห้ามต่าง ๆ อันจะทำให้เกิดความเสื่อมเสียต่อพระธรรมวินัย ซึ่งพระภิกษุในนิกายมหายานจะกล่าวคำปฏิญาณตน

รับใช้งานพระศาสนา เพื่อเผยแผ่พระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า ให้สามารถเข้าถึงจิตใจของประชาชนทุกคน นอกจากนี้ พระภิกษุในนิคมมหานิกายยังมีความเคร่งครัด ในพระธรรมวินัยเช่นกัน คือสังเกตจากบริเวณศีรชะจะพบว่า มีรูปวงกลมสามรูปปรากฏอยู่ด้วย หมายความว่า รอยรูปที่ปรากฏอยู่นี้ เป็นรอยรูปที่ครูบาอาจารย์ชั้นผู้ใหญ่ ได้ทำการมอบประทับตราเอาไว้ให้ โดยการใช้รูปที่บูชาพระพุทธเจ้าจี้ลงบนหนังศีรชะ 3 ครั้ง เพื่อให้เป็นคำสาบานว่า เมื่อบวชแล้วจะไม่สึก และเป็นคำสัญญากับพระโพธิสัตว์ทั้งหลายว่า จะรับใช้พระพุทธศาสนาตลอดไป

การมีครอบครัวของพระภิกษุมหานิกาย

พระภิกษุจะแต่งงานมีครอบครัวได้แล้ว บางนิกายยังมีข้อบัญญัติอีกว่า ตำแหน่งพระสามารถสืบทอดเป็นมรดกแก่บุตรคนโตได้ด้วย อย่างในสมัยของท่านโชชินิน ชินรัน นักปราชญ์คนสำคัญแห่งโจโด เป็นคนแรกที่เสนอว่าพระและวัดไม่สำคัญ แม้จะคงวัดไว้แต่ให้พระมีภรรยาได้ และตำแหน่งเจ้าอาวาสให้สืบทอดกันอยู่ในตระกูล เนื่องจากในขณะนั้น พระภิกษุมิชอบบวชและฐานะหลายอย่างในเวลาเดียวกัน ทั้งการเป็นผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนา เป็นผู้ที่ได้รับการเคารพบูชาสูงสุดจากชาวบ้าน เป็นพลเมืองที่ต้องอยู่ภายใต้กฎหมายของบ้านเมือง และเป็นพระภิกษุซึ่งต้องรักษาศีลของพระไว้ด้วย ประกอบกับสถานการณ์บ้านเมือง ดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้นว่า พระพุทธศาสนาถูกกวาดล้างและขาดการส่งเสริมสนับสนุน พระต้องถูกบีบคั้นจากกลุ่มชนชั้นปกครอง จึงตกอยู่ในสถานการณ์ที่ถูกบังคับให้หารายได้มาเลี้ยงชีพ และรักษาตัววาอารามของตนให้อยู่รอด จึงทำให้เกิดความย่อหย่อนในพระธรรมวินัย นอกจากนี้ ระบบทหารที่ปกครองในยุคนั้น มักจะมีกฎหมายบังคับมาก เช่น จำกัดจำนวนของศาสนิกชน จำกัดขอบเขตในการประกอบพิธีกรรม

จำกัดเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น บทบาทและฐานะของพระที่หลากหลาย จึงทำให้เป็นภาระรวมทั้งการที่พระปรับตัวไม่ทันต่อความเปลี่ยนแปลงของสังคมด้วย วัตถุประสงค์ที่ท่านโชชินิน ชินรัน จึงเสนอแนวคิดเช่นนี้มา เพื่อกำจัดการแบ่งแยกระหว่างพระภิกษุกับคฤหัสถ์ สร้างความสะดวกในการเผยแผ่ศาสนา โดยไม่ต้องกังวลว่าจะละเมิดพระวินัยที่เป็นข้อห้าม ทำให้เกิดความสบายใจในขณะปฏิบัติหน้าที่ นี่จึงเป็นเหตุให้นิกายอื่นเอาอย่างในเวลาต่อมา แต่ระยะแรกก็ทำกันอย่างลับจนถึงสมัยเมจิ พระจักรพรรดิโปรดให้พระทุกนิกายเลิกถือพรหมจรรย์ และมีบุตรภรรยาได้อย่างเปิดเผย ส่งผลให้ปัจจุบันนี้มีพระสงฆ์ที่แต่งงานมีครอบครัว มีอยู่ในเกือบทุกนิกายของพระพุทธศาสนาในประเศญี่ปุ่น

การบำเพ็ญประโยชน์ด้วยการช่วยเหลือสังคม

พระภิกษุสงฆ์ในนิคมมหานิกาย นอกจากจะรักษาพระวินัยและอภิสมจารแล้ว ยังมีหน้าที่สำคัญอีกประการหนึ่ง ได้แก่ การช่วยเหลือสงเคราะห์ประชาชนในด้านต่าง ๆ ซึ่งพระภิกษุในนิคมมหานิกายจำเป็นต้องกระทำ เพราะว่าเป็นหน้าที่ของความเป็นพระโพธิสัตว์ คือเมื่อชาวโลกได้รับความเดือดร้อน พระภิกษุต้องเป็นผู้แก้ไขปัญหาดังกล่าวให้หมดไป ในมหาปณิธาน 4 ประการ ของนิคมมหานิกาย ได้แสดงเอาไว้เกี่ยวกับเรื่องหน้าที่ของพระภิกษุในนิคมมหานิกาย ที่ปรารถนาเป็นพระโพธิสัตว์

กล่าวเอาไว้ว่า 1) เราจะละกิเลสทั้งหลายให้หมด 2) เราจะศึกษาธรรมทั้งหลายให้เจนจบ 3) เราจักโปรดสัตว์ทั้งหลายให้สิ้น และ 4) เราจะต้องบรรลุปุทธภูมิ จากข้อความในมหาปณิธาน 4 ประการ

อาจจะสังเกตให้ได้ว่า การเป็นพระภิกษุในนิกายมหายาน ไม่ใช่เพียงแค่การสมาทานรักษาสิกขาบทต่าง ๆ เท่านั้น ยังจำเป็นต้องตั้งความปรารถนา อันจะนำไปสู่ความสำเร็จในอนาคตกาล ได้แก่ การออกไปโปรดสัตว์ทั้งหลายเพื่อให้ได้พ้นจากความทุกข์ยากลำบากต่าง ๆ การตั้งปณิธานนี้เป็นเรื่องที่ดีสำหรับพระภิกษุในนิกายมหายาน เพราะว่าจะช่วยให้มีเป้าหมายในการประกาศพระพุทธศาสนา ให้ไปสู่ชาวโลกอย่างกว้างขวางมากขึ้นไปนั่นเอง จะเห็นได้ว่าการออกไปช่วยเหลือสังคมในด้านต่าง ๆ ของพระภิกษุในนิกายมหายานนั้น ช่วยให้ชาวบ้านมีความศรัทธาในพระภิกษุมหายานมากขึ้นเป็นอย่างมาก ซึ่งนิกายมหายานมองว่า หากไม่ช่วยเหลือสงเคราะห์ประชาชนแล้ว ย่อมบ่าเพ็ญเพียรบารมีไม่สมบูรณ์ เพราะว่าหน้าที่หลักในพระพุทธศาสนา คือการออกไปโปรดสัตว์ให้ได้รับความสุข ให้พ้นจากความทุกข์ทั้งปวง

เพราะฉะนั้น หน้าที่อันสำคัญที่สุดในทางพระพุทธศาสนา มหายาน คือการบำเพ็ญเพียรด้วยการสงเคราะห์ชาวบ้านและประชาชนให้ได้รับความสุข ถึงแม้จะผิดพระวินัยไปบ้างแต่ก็ไม่ผิดธรรม พระภิกษุในนิกายมหายานมีความเชื่อว่า หากผิดพระวินัยยังพอสามารถแก้ไขได้ แต่หากผิดธรรมแล้วย่อมจะตกนรก เหล่าพระมหาโพธิสัตว์ทั้งหลายย่อมไม่สรรเสริญ ย่อมเป็นที่ติเตียนของนักปราชญ์ทั้งหลาย และประชาชนย่อมไม่เลื่อมใสศรัทธา ทำให้เป็นที่ไม่พอใจของชนหมู่มาก พระภิกษุในนิกายมหายานจึงได้ปฏิบัติอย่างเคร่งครัด ในเรื่องการบำเพ็ญบารมีเพื่อช่วยเหลือสังคม ในบางนิกายมีแนวคิดที่ว่า เมื่อชาวบ้านช่วยเหลือพระ พระต้องช่วยเหลือชาวบ้าน หมายถึง ต่างฝ่ายต่างทำหน้าที่ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ทั้งฝ่ายพระก็ช่วยให้ธรรมะเป็นการช่วยเหลือประชาชนให้สามารถดำรงชีวิต ด้วยการให้ธรรมะหล่อเลี้ยงจิตใจ ส่วนฝ่ายประชาชนก็ช่วยอนุเคราะห์สงเคราะห์พระภิกษุด้วยการถวายอาหารบิณฑบาต และถวายยารักษาโรคแก่พระภิกษุสงฆ์ให้มีกำลังในการประกอบศาสนกิจทางศาสนา อันจะช่วยให้พระพุทธศาสนามีความเจริญรุ่งเรืองมากขึ้น

ในสมัยอดีตกาลที่ผ่านมา มีเหตุการณ์หลายอย่างเกิดขึ้น เช่น ฝนตกหนัก น้ำท่วม หิมะถล่ม และการภัยแล้งในหลายพื้นที่ ทำให้ชาวบ้านเกิดความอดอยากข้าวยากหามาแพง พระภิกษุที่อาศัยอยู่ในวัดที่ตั้งอยู่บนยอดเขาสูง ก็ได้รับผลกระทบตามไปด้วย เพราะว่าชาวบ้านที่เคยมาถวายอาหารเข้าเพลประจำ ไม่สามารถมาได้เนื่องจากว่าเกิดความยากลำบากในการเดินทาง จึงทำให้พระภิกษุต้องช่วยเหลือตนเองให้พ้นจากสถานการณ์ที่เลวร้ายนี้ไปให้ได้ ครั้นสถานการณ์กลับสู่ช่วงความปรกติตามเดิม ชาวบ้านและประชาชนต่าง ๆ ได้รับผลเสียหายจากเหตุการณ์ดังกล่าวที่เกิดขึ้น จึงไม่มีกำลังใจในการเดินทางไปทำบุญที่วัด ทำให้พระภิกษุสามเณรที่อยู่ภายในวัด ได้รับผลพลอยไปด้วย คือต้องอดอยากลำบากเรื่องอาหารการกิน จากเรื่องดังกล่าวนี้ ทำให้คณะสงฆ์ต้องลงมติกันว่า จะต้องออกไปช่วยเหลือประชาชนให้ได้รับความสุขที่ดีให้กลับคืนมา ด้วยการบริจาควัสดุสิ่งของเครื่องใช้ เครื่องไม้เครื่องมือต่าง ๆ รวมทั้งการให้เยียวยารักษาใจด้วยการแสดงธรรมะโปรด เพื่อให้ความทุกข์ที่อยู่ในหัวใจให้หมดไป และให้ความสุขมาแทนที่ สิ่งเหล่านี้เป็นหนทางธรรมของพระโพธิสัตว์ ที่ทรงจะอนุเคราะห์ประชาชนให้พ้นจากความทุกข์

ยากลำบาก ปณิธานของพระพุทธศาสนามหาชนจึงเป็นกำลังใจที่สำคัญและมีประโยชน์เป็นอย่างมาก ซึ่งเป็นหน้าที่อันสำคัญที่สุด ของพระภิกษุในนิคายมหาชนที่จะต้องกระทำให้สมบูรณ์ พระภิกษุนิคายมหาชนได้เล็งเห็นความสำคัญหลายอย่างในการสงเคราะห์ประชาชน นอกจากจะเป็นหน้าที่แล้วยังเป็นหัวใจหลักในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอีกด้วย ชาวโลกจึงได้รู้จักนิคายมหาชนมากกว่านิคายเถรวาท เพราะนิคายมหาชนมีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้มากกว่านิคายเถรวาท

อย่างไรก็ตาม พระภิกษุนิคายมหาชนได้เล็งเห็นประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตน และการออกไปช่วยเหลือเกื้อกูลสังคมก็เป็นหน้าที่อันสำคัญอย่างหนึ่งด้วย พระภิกษุนิคายมหาชนได้ออกไปทำประโยชน์ส่วนรวมด้วยการสงเคราะห์ ช่วยเหลือประชาชนในหลากหลายด้าน เช่น การศึกษาเล่าเรียน และการรักษาโรคด้วยสมุนไพร นิคายมหาชนมีคติที่ว่า ยามเกิดเหตุเภทภัย พระภิกษุสามารถออกไปช่วยเหลือประชาชนได้ และในยามที่ปรกติสุข พระภิกษุต้องรักษาวินัยและอภิสมจารเหมือนเดิม ชาวจีนในสมัยก่อนมักจะเป็นคนขยันขันแข็ง ทำงานด้วยความยากลำบากไม่เห็นแก่ความเหน็ดเหนื่อย ค่านิยมของชาวจีนในสมัยก่อนจึงเป็นบทเรียนชีวิต ที่สะท้อนให้เห็นถึงความอดทนต่อการทำงานเพื่อสังคมส่วนรวม

อภิสมจารสิกขาบทด้านวัฒนธรรม

วัฒนธรรมของพระภิกษุนิคายมหาชนนั้น เป็นสิ่งที่ควรนำศึกษาเป็นอย่างยิ่ง เพราะว่าเป็นวัฒนธรรมที่มีความหลากหลาย ในแง่ของกระบวนการคิดวิเคราะห์อันเป็นผลดีต่อสังคมส่วนรวม และมีความเมตตาต่อบุคคลอื่นอย่างเห็นได้ชัดเจน วัฒนธรรมที่ปรากฏเห็นเด่นชัดในพระพุทธศาสนามหาชน ได้แก่ การไม่รับประทานเนื้อสัตว์ทุกชนิด การประกอบพิธีกรรมบูชาพระมหาโพธิสัตว์ เป็นต้น ก็จะได้เห็นว่าวัฒนธรรมเหล่านี้ เกี่ยวข้องกับสิกขาบทและอภิสมจารของนิคายมหาชนด้วย เนื่องจากว่า นิคายมหาชนนั้นได้ยึดถือธรรมะเป็นหลักใหญ่ แต่ไม่นิยมยึดถือพระวินัยและอภิสมจาร เพราะถือว่าหากมันไปยึดติดกับวินัยและอภิสมจารแล้ว อาจจะทำให้การเผยแผ่พระพุทธศาสนา มีความลำบาก การลดหย่อนพระวินัยบัญญัติและอภิสมจารนั้น เป็นเรื่องที่ดีที่สุดสำหรับนิคายมหาชน เพราะจะทำให้การเผยแผ่พระพุทธศาสนา สามารถเข้าถึงหัวใจของประชาชนได้เป็นอย่างมาก หากไปยึดกับพระวินัยบัญญัติ และอภิสมจารแล้ว จะทำให้เผยแผ่พระพุทธศาสนาค่อนข้างที่จะล่าช้าลำบาก และไม่เข้าสู่จิตใจของประชาชนเท่าที่ควร มหาชนได้มีการประชุมกันอย่างเป็นระบบระเบียบและมีการกำหนดเอาธรรมเป็นใหญ่ เอาพระวินัยเป็นรองลงมา ไม่กินเนื้อสัตว์ และในตอนเย็น จะประกอบพิธีสำคัญเกี่ยวกับพระมหาโพธิสัตว์

ด้วยการสวดมนต์ และการถวายเสียงดนตรีอันไพเราะแด่พระมหาโพธิสัตว์ เพราะเชื่อว่าจะทำให้จิตใจสงบร่มเย็น และเมื่อจิตสงบแล้ว จะทำอะไรก็จะประสบความสำเร็จผลทุกประการ อาจกล่าวได้ว่า นิคายมหาชนนั้นไม่เน้นเรื่องพระวินัยและอภิสมจาร แต่เน้นการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุกด้วยเหตุนี้เอง จึงทำให้ชาวโลกรู้จักพระพุทธศาสนามหาชนมากกว่าพระพุทธศาสนาเถรวาท และนิคายมหาชนนั้นไม่ได้สนใจในเรื่องของโลกวัชเช (ชาวโลกติเตียน) ซึ่งนิคายมหาชนมีความเห็นว่า บุคคลที่

เกิดมาในโลกนี้ การไม่ถูกนิทานเลื่อย่อมไม่มี จึงได้มองข้ามเรื่องเล็ก ๆ น้อย ๆ เหล่านี้ไป โดยถือว่าเป็นเรื่องที่ไม่มีความสำคัญต่อสังคมของนิกายมหายาน เพราะว่าเป็นแค่เรื่องของชาวบ้านทั่วไป หากว่านำเรื่องอภิสมาจารเหล่านี้มาเป็นเงื่อนไขแล้ว ย่อมจะทำให้เกิดความล่าช้าในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา นิกายมหายานจึงไม่นำเรื่องเล็กน้อยเหล่านี้มาเป็นประเด็นในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยเห็นว่า การประกาศพระศาสนาเป็นเรื่องที่สำคัญกว่า ทั้งนี้จะเห็นได้เลยว่า วัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีของพระพุทธศาสนานิกายมหายานนั้น ได้ให้ความสำคัญกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนามากที่สุด เพราะถือว่าการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นเรื่องที่สำคัญมาก ได้มีการละเว้นสิกขาบทเล็กน้อยในบางข้อ เพื่อความยิ่งใหญ่ในการขยายพระพุทธศาสนาไปสู่ชาวโลกได้อย่างกว้างขวาง การไม่รับประทานเนื้อสัตว์ของพระภิกษุนิกายมหายาน ก็เป็นส่วนหนึ่งในวัฒนธรรม และประเพณีอันดีงามของพระภิกษุนิกายมหายานด้วยเช่นกัน

การไม่รับประทานเนื้อสัตว์

อภิสมาจารด้านวัฒนธรรมของพระภิกษุนิกายมหายานนิยมกินเจ ไม่นิยมรับประทานเนื้อสัตว์ เพราะเชื่อกันว่า เนื้อสัตว์ที่รับประทานลงไปนั้น อาจจะเป็นเนื้อของบิดามารดาของตนก็เป็นได้ กล่าวคือที่มาของการกินเจนั้นก็แตกต่างกันไป แต่สำหรับพระพุทธศาสนามหายานนั้นมีเหตุผลที่เดียวที่สิ้นและง่ายว่ามหากรุณาไม่อาจกินเนื้อสรรพชีวิต ถ้าหากว่ามีมหากรุณาแล้วจะรู้เองว่าเนื้อสัตว์เป็นสิ่งที่ไม่ควรกิน ด้วยเหตุนี้เนื้อสัตว์ทั้งหมดที่บริโภคนั้นมาจากการฆ่าทั้งสิ้น ซึ่งเนื้อสัตว์แต่ละคำที่มนุษย์กินเข้าไปนั้น สำหรับคนที่ทานอาจเป็นเรื่องปกติแต่สำหรับสัตว์นั้นมันต้องแลกมาด้วยความกลัว เสี่ยงกรีดร้อง หยาดน้ำตาเลือดและชีวิต สิ่งเหล่านี้คือสิ่งที่พบเห็นได้ที่โรงฆ่าสัตว์ ขณะเดียวกันคือสิ่งที่มนุษย์ที่มักกล่าวอ้างตนว่าเป็นสัตว์ประเสริฐ คำว่า เจ ตรงกับภาษาจีนกลางว่า ใจ มีความหมายถึงศีล 8 ขึ้นไปซึ่งไม่มีข้อกำหนดเกี่ยวกับการงดเว้นบริโภคเนื้อสัตว์

แม้จะเป็นการเข้าใจผิดในการใช้ภาษา แต่นั่นก็ไม่ใช่อะไรสำคัญเพราะด้วยเหตุที่ว่าในหมู่ประชาชน โดยเฉพาะคนจีนนั้นเข้าใจตรงกันว่าการกินเจ คือการงดเว้นบริโภคเนื้อสัตว์ (ซึ่งจะกล่าวว่ามีผิดก็ไม่ถูกนักเพราะแม้จะไม่กล่าวถึงโดยตรงแต่ก็มีความสัมพันธ์โดยอ้อมกับศีลข้อ 1 คือละเว้นการฆ่า) คนจีนนั้นแม้จะมีประเพณีเทศกาลกินเจในทุกปี แต่ในขณะที่เทศกาลอื่นกลับเต็มไปด้วยการฆ่าเปิดไก่และสัตว์ชนิดอื่น ๆ เพื่อนำมาเช่นไหว้เทพเจ้าและบรรพบุรุษ ตลอดจนถึงวันเกิดของเทพเจ้าองค์ต่าง ๆ แม้แต่ในตะวันตกในเทศกาลวันขอบคุณพระเจ้า มีการฆ่าไก่วงในวันเดียวมากกว่าหนึ่งล้านตัว ซึ่งถ้าสัตว์เหล่านั้นพูดได้คงจะบอกว่า วันฉลองของเขาคือวันตายของเรา หลายคนอาจไม่กินเจ ด้วยให้เหตุผลว่า ตนไม่ได้สั่งให้เขาฆ่า ต่อให้ตนไม่กินเขาก็ต้องฆ่าอยู่ดี ประหนึ่งว่า ถ้าคนอื่นไม่ทำดี ก็ไม่มีเหตุผลที่ตนเองจะต้องทำ ถ้าสัตว์ที่เรากินนั้นเป็นบิดามารดาหรือคนที่เรารักเราจะไม่มีทางพูดเช่นนี้แน่นอน ซึ่งอยากจะทำบอกว่าความจริงก็เป็นเช่นนั้น มนุษย์ที่เกิดมาในโลกนี้ไม่ว่านับถือศาสนาใดไม่มีศีล ๕ เป็นอย่างน้อยและผลของการไม่มีศีล 5 นั้นเมื่อตายลงย่อมไม่มีโอกาสที่จะเกิดเป็นคนได้โดยไม่ต้องกล่าวถึงชั้นสวรรค์ ถึงแม้บางท่านอาจแย้งว่ามีการบำเพ็ญกุศลอุทิศให้ผู้วายชนม์ ข้อนี้เรียนว่าผู้ที่ได้รับส่วนกุศลจากการอุทิศได้นั้น

ต้องเป็นเปรตสถานเดียวเท่านั้น ลุ่มหลงในกองกรรม คือทางสู้อย่างซึ่งส่วนหนึ่ง ก็ปรากฏเป็นสัตว์ที่มนุษย์ฆ่ามันเอง ซึ่งจะแน่ใจได้อย่างไรว่า เนื้อสัตว์ที่เราทานนั้นไม่ใช่พ่อแม่พี่น้องของเราทั้งในปัจจุบันและอดีตชาติ

เพราะสรรพชีวิตทั่วทั้งวิภวภูมิจึงจะไม่มีเกี่ยวข้องกันนั้นไม่มี ถ้าไม่มีความเกี่ยวข้องกันแล้วคุณอยากจะทำหรือจะกินเนื้อของคนอื่นและสัตว์อื่น ในขณะเดียวกันถ้าหากโลภโกรธหลง และไม่มีศีลต่อไปก็ต้องลงสู้อย่าง และนั่นคือเกิดเป็นสัตว์ให้เขาฆ่า การเกิดเป็นสัตว์นี้นักกล่าวกันถึงขนาดว่า พระพุทธเจ้าองค์ต่อไปมาตรัสรู้ที่เกิดเป็นไก่ก็ยังเกิดเป็นไก่ต่อไปอยู่ดี หมุนเวียนว่ายวนนับไม่ถ้วนในเรื่องนี้ พระพุทธศาสนาแสดงเอาไว้มาก โดยเฉพาะสมัยพุทธกาล ที่เกี่ยวกับคนที่กลับชาติมาเกิดมาเป็นสัตว์ ซึ่งเจตนาเป็นสัตว์กรรม จึงเป็นคำสอนที่สำคัญของพระพุทธศาสนาหลายอย่าง ถ้าหากว่าวันนี้กินเจเพราะอยากให้ตนและคนที่เกี่ยวข้องกับตัวเรา มีพ่อแม่ ลูกหลาน เพื่อนฝูง ใต้บุญ ร่ำรวย หายป่วย มีสุขภาพแข็งแรง ประสบความสำเร็จในหน้าที่การงาน จึงกล่าวได้ว่า ยังห่างไกลกับพระพุทธศาสนาหลายมาก อันมหากรุณาจิตไพศาล โดยไม่แบ่งแยกว่าเขาคนนั้นจะเป็นใคร เป็นคนหรือเป็นสัตว์หรือไม่ การกินเจหรือการทำกุศลทั้งปวง หากทำเพื่อประโยชน์แห่งสรรพชีวิตผลานิสงส์ย่อมพันประมาณ แต่ถ้าทำด้วยความโลภกุศลนั้น ก็จะเป็นเพียงแค่เปลือกนอกเท่านั้น จึงเป็นเหตุผลว่า คนที่เห็นแก่ตัวทำบุญมากแต่ได้ผลน้อย ขณะที่พระโพธิสัตว์แม้ทำกุศลน้อยแต่ได้อานิสงส์มาก ด้วยเหตุนี้ พระโพธิสัตว์ในแต่ละชาติที่ผ่านไปจึงพัฒนาขึ้นมาก ไม่ว่าจะด้านใดก็ตามทุกสิ่งทุกอย่างที่พระโพธิสัตว์มีไม่ใช่เพื่อตน และพวกพ้องแห่งตน หากแต่เพื่อสรรพชีวิตโดยไม่จำกัดว่าสรรพชีวิต จะเป็นอย่างไร มีนิสัย และความประพฤติอย่างไร เพราะเหตุนี้ เนื้อสัตว์จึงเป็นสิ่งที่ไม่ควรกิน โดยสาวกแห่งพระพุทธศาสนา มหาบัณฑิต เพราะว่าเนื้อย่อมเกิดจากเลือดและน้ำอสุจิ ฉะนั้นมันจึงเป็นสิ่งที่ไม่ควรบริโภค สำหรับสาวกแห่งพระพุทธศาสนา ผู้ประสงค์ต่อความสะอาดบริสุทธิ์ การหลุดพ้นทุกข์ทางจิตใจ และเพราะมันเป็นการสร้างความหวาดกลัว ให้เกิดขึ้นในระหว่างกันและกัน มหาบัณฑิต เพราะฉะนั้น เนื้อนี้จึงเป็นสิ่งที่ไม่ควรบริโภคโดยบรรพชิตแห่งพระพุทธศาสนา ผู้ประสงค์มิตรภาพในเพื่อนสัตว์ด้วยกัน ทุกถ้วนหน้าตัวอย่างอันประจักษ์เช่นเมื่อสัตว์ได้เห็นนายพรานป่า ชาวประมงหรือนักกินเนื้ออื่น ๆ เดินมาแม้ในระยะอันไกล สัตว์ทั้งหลายก็สะดุ้งกลัวเสียแล้ว บางครั้งหรือสัตว์บางชนิดขาดใจตาย ทำนองเดียวกัน สัตว์ตัวน้อยๆ อื่นๆ ในท้องฟ้า บนบกหรือในน้ำก็ตาม เมื่อได้เห็นนักกินเนื้อแต่ที่ไกล หรือได้กลิ่นด้วยจมูกอันไวของมัน ก็จะพากันวิ่งหนีไปไกลพร้อมกับความรู้สึกอยู่ในใจว่า เขาเหล่านั้นเป็นผิวกษัตริย์ผู้สร้างผลบุญ เพราะความกลัวต่อความตายของมัน เนื้อเป็นสิ่งที่ควรกินสำหรับผู้ใจดำอำมหิต เป็นสิ่งที่มิกลิ่นน่ารังเกียจ เป็นต้นเหตุแห่งความเสื่อมเสีย และเป็นสิ่งที่จะถูกห้ามกันโดยท่านสัตบุรุษ มหาบัณฑิต เนื้อนี้เป็นของไม่ควรบริโภคโดยพุทธสาวก มหาบัณฑิต สัตบุรุษย่อมบริโภคเฉพาะแต่อาหารที่สมควรแต่ท่านผู้บริสุทธิ์ ไม่ยอมบริโภคเนื้อและเลือด อภิสมจารสิกขาบทด้านวัฒนธรรม

พระภิกษุณีภิกษุณีนิยามหาญนิยมสวดมนต์ประกอบเสียงดนตรี เน้นความเป็นพระโพธิสัตว์มากกว่าความเป็นพุทธะ พระภิกษุณีภิกษุณีนิยามหาญจะไม่รับประทานเนื้อสัตว์ทุกชนิด เพราะมีความเชื่อว่า เมื่อช่วยเหลือสรรพสัตว์แล้วจะกินเนื้อของสัตว์ได้อย่างไร ซึ่งนิยามหาญถือธรรมมากกว่าสิกขาบท ส่วน

เรื่องเสขียวัตรไม่ได้มีผลต่อพระภิกษุนิคายมหายาน เพราะเห็นว่าเป็นเรื่องภายนอก การออกโปรดสัตว์ เป็นภารกิจที่ยิ่งใหญ่ของผู้บำเพ็ญเพียร ในประเทศจีนมีอากาศหนาวมาก จีวรของพระภิกษุมหายานจึงจำเป็นต้องเปลี่ยนไปตามสภาพภูมิอากาศ จีวรมักจะทำเป็นเสื้อแขนยาว มีสีเหลือง สีแดง และสีดำบ้าง แต่ละนิกายจะห่มจีวรไม่เหมือนกัน การเผยแผ่พระธรรมของนิกายมหายานจะเน้นเรื่องปริมาณเป็นสิ่งสำคัญ ลิกขาบทของนิกายมหายานจึงจำเป็นต้องลดหย่อนลิกขาบทในบางข้อลง เพื่อสะดวกต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้เข้าถึงจิตใจของประชาชน หากมีเรื่องเกิดขึ้นในคณะสงฆ์ของนิกายมหายานแล้ว คณะสงฆ์นิกายมหายานจะใช้หลักอภิภคณสมถะ เป็นเครื่องมือเพื่อช่วยในการตัดสินความผิด เพื่อให้เกิดความสงบสุขต่อคณะสงฆ์ในนิกายมหายาน เสขียวัตรของนิกายมหายานถึงจะมีมากแต่มุ่งเน้นเกี่ยวกับคุณธรรม ความประพฤติที่ดีงามของพระภิกษุ ในพระพุทธศาสนา มหายาน เพื่อให้เป็นที่เลื่อมใสศรัทธาต่อประชาชนทั้งปวง

บทสรุป

นิกายมหายานถือกำเนิดขึ้นหลังยุคพุทธกาล สภาพภูมิอากาศในประเทศจีนในบางพื้นที่ร้อนมาก และบางพื้นที่หนาวมาก เมื่อมีกุลบุตรเข้ามาบวชเป็นพระภิกษุจำนวนมาก ทำให้การเผยแผ่พระพุทธศาสนา มหายานมีความเจริญรุ่งเรือง เสขียวัตรของมหายานมี 100 ลิกขาบท และอภิภคณสมถะ 7 ลิกขาบท ซึ่งปณิธานของมหายานถือว่าเป็นอุดมคติสูงสุด ของผู้บำเพ็ญเพียรเพื่อความเป็นพระโพธิสัตว์ จำนวนประชากรในพระพุทธศาสนา มหายานมีจำนวนมากขึ้นตามลำดับ มหายานถือเอาปริมาณเป็นจุดสำคัญ ส่วนคุณภาพค่อยตามมาด้วยการอบรมบ่มนิสัย มหายานได้บัญญัติพิธีกรรมและจารีตแบบแผน เพื่อให้เป็นอุบายชักจูงประชาชนให้หันมาเลื่อมใสศรัทธา ตลอดจนมีการลดหย่อนพระวินัยได้ตามกาลเทศะ เพื่อความสะดวกในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาไปสู่สังคมโลก พระภิกษุ นิกายมหายาน ได้มีการลดหย่อนลิกขาบทและอภิสมจารในบางข้อ เพื่อความสะดวกทันสมัยในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้กว้างไกลออกไปสู่สังคมโลก ซึ่งพระภิกษุ นิกายมหายานเน้นความเป็นพระโพธิสัตว์ด้วยการอุทิศตนช่วยเหลือสังคมทุกด้าน จึงถูกเรียกว่ามหายานเพื่อมหาชน นิกายมหายานถือธรรมเป็นใหญ่ไม่เน้นเรื่องอภิสมจาร

บางนิกายสามารถมีครอบครัวได้ นิกายมหายานมีปณิธานอันมั่นคงและมีอุดมคติที่ยิ่งใหญ่ อันเป็นจุดหมายสูงสุดของมหายานตามแนวทางแห่งพระโพธิสัตว์ เพื่อนำพาสรรพสัตว์สู่ความหลุดพ้นจากวัฏสงสารให้หมดสิ้น ส่วนการนุ่งห่มจีวรของแต่ละนิกายในพระพุทธศาสนา มหายานนั้นจะไม่เหมือนกัน ในบางนิกายนุ่งห่มจีวรสีเหลือง แต่บางนิกายนุ่งห่มจีวรสีเทา ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ว่าตนคือพระภิกษุในนิกายมหายาน ผู้เป็นตัวแทนของพระพุทธองค์ ที่จะมาช่วยเหลือเหล่าสรรพสัตว์ทั้งหลายให้ถึงฝั่งแห่งพระนิพพาน พระภิกษุ นิกายมหายานนิยมสวดมนต์ประกอบเสียงดนตรี เน้นความเป็นพระโพธิสัตว์มากกว่าความเป็นพุทธะ พระภิกษุ นิกายมหายานจะไม่รับประทานเนื้อสัตว์ทุกชนิด เพราะมีความเชื่อว่า เมื่อช่วยเหลือสรรพสัตว์แล้วจะกินเนื้อของสัตว์ได้อย่างไร ซึ่งนิกายมหายานถือธรรมมากกว่าลิกขาบท

ส่วนเรื่องเสขียวัตร์ไม่ได้มีผลต่อพระภิกษุนิคายมหายาน เพราะเห็นว่าเป็นเรื่องภายนอก การออกโปรดสัตว์เป็นภารกิจที่ยิ่งใหญ่ของผู้บำเพ็ญเพียร ในประเทศจีนมีอากาศหนาวมาก จีวรของพระภิกษุมหายานจึงจำเป็นต้องเปลี่ยนไปตามสภาพภูมิอากาศ จีวรมักจะทำเป็นเสื้อแขนยาว มีสีเหลือง สีแดง และสีดำบ้าง แต่ละนิกายจะห่มจีวรไม่เหมือนกัน การเผยแผ่พระธรรมของนิกายมหายานจะเน้นเรื่องปริมาณเป็นสิ่งสำคัญ สิกขาบทของนิกายมหายาน จึงจำเป็นต้องลดหย่อนสิกขาบทในบางข้อลง เพื่อสะดวกต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้เข้าถึงจิตใจของประชาชน หากมีเรื่องเกิดขึ้นในคณะสงฆ์ของนิกายมหายานแล้ว คณะสงฆ์นิคายมหายานจะใช้หลักอริกถสมณะ เป็นเครื่องมือเพื่อช่วยในการตัดสินความผิด เพื่อให้เกิดความสงบสุขต่อคณะสงฆ์ในนิกายมหายาน เสขียวัตร์ของนิกายมหายานถึงจะมีมากแต่มุ่งเน้นเกี่ยวกับคุณธรรมความประพฤติที่ดีงามของพระภิกษุ ในพระพุทธศาสนา มหายาน เพื่อให้เป็นที่เลื่อมใสศรัทธาต่อประชาชนทั้งปวง

เอกสารอ้างอิง

- พระยาอนุมานราชธน. (2500). ลัทธิของเพื่อน. กรุงเทพมหานคร: เมืองโบราณ.
- दनัย ไชโยธธา. (2527). ประวัติศาสตร์เอเชียใต้ยุคโบราณ. กรุงเทพมหานคร: ดอกบัว.
- มนต์ ทองซัซ. (2549). ศาสนาสำคัญของโลกปัจจุบัน. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์.
- สุชีพ ปุญญานุภาพ. (2511). ประวัติศาสตร์ศาสนา. กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- เสถียร โพธิ์นันทะ. (2506). ชุมนุญพระสูตรมหายาน. กรุงเทพมหานคร: บรรณาคาร.
- เสถียร โพธิ์นันทะ. (2543). กระแสพุทธธรรมฝ่ายมหายาน. กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- พระคณาจารย์จีนธรรมสมาธิวัตร. (2513). สรรัตถธรรมมหายาน. กรุงเทพมหานคร: กมล.
- เสถียร โพธิ์นันทะ. (2513). พระพุทธศาสนา มหายาน. กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- เสถียร โพธิ์นันทะ. (2522). ปรัชญามหายาน. กรุงเทพมหานคร: เกษม.
- ประยงค์ แสนบูรณ. (2536). พระพุทธศาสนา มหายาน. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์.

Editorial Board

Wat Angkan Khok Banleng

129 Moo 10 Ban Khok Banleng, Bu Rusi Subdistrict,

Mueang Surin District, Surin Province

E-mail: mongholkan1977@gmail.com

Tel. 082 996 7963, 064 442 4598

<https://so15.tci-thaijo.org/index.php/AJNP>